

Synnøve Skjersli Brandt og Vera Schwach

Norsk, engelsk og tospråklighet i høyere utdanning

En pilotstudie om bruk av engelsk i fem fagtilbud ved fire læresteder

© NIFU STEP Studier av innovasjon, forskning og utdanning
Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Arbeidsnotat 18/2005
ISSN 1504-0887

For en presentasjon av NIFU STEPs øvrige utgivelser, se www.nifustep.no

Forord

Bidrag fra Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFFO) og Norsk språkråd har gjort det mulig å skrive foreliggende rapport innenfor rammen av tre månedsverk. Den står på egne bein, men kan også leses som en frittstående oppfølging av *NIFU Skriftserie* 9/2004: "Norsk vitenskap – på språklig bortebane?", skrevet av Vera Schwach.

Arbeidet tar utgangspunkt i en forståelse av at nasjonalspråket ikke har noen selvfølkelig eller suveren stilling innenfor høyere utdanning. Rapportens formål er en analyse av fordelingen mellom norsk og engelsk i høyere utdanning. Den gir et første overblikk over språkbruk og retter oppmerksomheten mot utvalgte synsfelter, fagdisipliner/fagtilbud og utdanningsinstitusjoner. Leseren vil finne at følgende spørsmål er reist og belyst: Konkurrerer engelsk og norsk, eller finner det sted en funksjonsdeling? Er det forskjeller mellom ulike fagtilbud og mellom forskjellige læresteder? Hvilke motiver avgjør når språk velges, og hvilke tanker og hvilken bevissthet om språk og språkvalg finner vi hos dem som planlegger studieløp og utformer fagtilbudene?

Rapporten er utarbeidet av Synnøve Skjersli Brandt og Vera Schwach i samarbeid, sistnevnte har vært prosjektleder. Brandt har hatt hovedansvar for kapitlene 2 og 3 og Schwach for kapitlene 1 og 4. Gitt begrensede finansielle rammer er denne studien å betrakte som et pilotprosjekt med vekt på kartlegging, idégenerering og utprøving av mulige metoder for kvantitativt og kvalitativt å undersøke høyere utdanninger under hensyn til føringer i fagdisiplinen/fagområdet selv og til institusjonelle føringer på flere nivåer.

Informanter har fått manus tilsendt og hatt anledning til å se sammenhengen intervjuet står. En varm takk rettes til de mange faglig og administrativt ansatte som tok seg tid til å la seg intervju i en hektisk arbeidsdag. Takk for tankevekkende og reflekterte synspunkter om språkbruk og språkvalg. Kollegaer ved NIFU STEP har som sedvanlig vært sjenerøse med å dele av sine kunnskaper og gi kommentarer.

Oslo, august 2005

Petter Aasen
Direktør

Bjørn Stensaker
Forskningsleder Høyere utdanning

Innhold

1	Under en internasjonal horisont, utdanning og språk	5
1.1	Engelsk og norsk	5
1.1.1	Tre dimensjoner: fag, internasjonalisering og læresteder	6
1.1.2	Om domene og underdomener	8
1.2	Avgrensninger og presisjoner	8
1.2.1	Norske fagtilbud	8
1.2.2	Norsk og andre språk	9
1.2.3	Språkbevissthet	9
1.2.4	Fagspråk	9
1.2.5	Vitenskapsspråk	9
1.2.6	Studieløp og grader	10
1.2.7	Utdanningspråket	11
1.3	Utdanningspråkets sjangrer	11
1.3.1	Skriftlige opplærings- og vurderingsformer	12
1.3.2	Muntlige opplærings- og vurderingsformer	14
1.4	Kilder og metode	15
2	Utdanningsinstitusjoner, fagtilbud og engelsk	17
2.1	Utdanningsinstitusjoner, engelsk og internasjonalisering	17
2.1.1	Universitetet i Oslo	18
2.1.2	Høgskolen i Bodø	20
2.1.3	Høgskolen i Vestfold	21
2.1.4	Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	22
2.2	Studieløp og fagtilbud	23
2.2.1	Historie	23
2.2.2	Fysikk	27
2.2.3	Sykepleie	29
2.2.4	Informatikk	33
2.2.5	Økonomi, administrasjon og ledelse	37
3	Omfang, motiver og bevissthet	40
3.1	Når brukes engelsk?	40
3.1.1	Presentasjoner av studieløp og fagtilbud på engelsk	40
3.1.2	Samtlige fagtilbud har engelsk på pensum	40
3.1.3	Masteroppgaven på engelsk	42
3.1.4	Engelsk – et opplæringstilbud på lager?	42
3.1.5	Skyggepensum	45
3.1.6	Bruk av internasjonale fagpersoner	45
3.1.7	Bruk av engelsk, endringer å spore?	46
3.1.8	Oppsummering	48

3.2	Hvorfor bruke engelsk som opplæringspråk?.....	49
3.2.1	Tilgang på lærebøker bestemmer pensumlitteraturens språk	50
3.2.2	Spesialiserte emner krever internasjonalt tilfang.....	50
3.2.3	Faglig ansattes publisering	51
3.2.4	Internasjonalisering	51
3.2.5	Økonomiske insitamenter	53
3.3	Språkbevissthet	53
3.3.1	Fagspråk og trygghet	54
3.3.2	Studentenes språkkunnskaper: ”Studentene liker ikke engelsk pensum” ...	54
3.3.3	Hva gjøres for å lære studentene engelsk fagspråk og fagterminologi?.....	55
3.3.4	Hva gjør opplæringspråket med fagterminologi og faginnhold?	56
3.3.5	De faglige ansattes språkbevissthet og hvordan kommer den uttrykk?.....	57
4	Konklusjon – norsk, engelsk og tospråklighet.....	59
4.1	Omfang og motivasjoner.....	59
4.2	Norsk, tospråklighet og engelsk latens?.....	60
4.2.1	Passiv kompetanse og tospråklighet – pensum og forelesninger	60
4.2.2	Aktiv kompetanse, kurstilbud og kursvending mot engelsk?.....	60
4.3	Språkbevissthet	61
4.3.1	Kollektiv bevissthet og planer	62
4.3.2	Individuell språkbevissthet	62
4.4	Fag, kunnskap og språk.....	64
4.5	Kartets hvite flekker.....	65
Vedlegg	.....	67
	Vedlegg 1, Intervjuguide.....	67
	Vedlegg 2, Pensumlitteratur etter språk for studieåret 1999–2000.....	69
Kilder og litteratur	.....	73

1 Under en internasjonal horisont, utdanning og språk

Globalisering og internasjonalisering i et moderne samfunn gjelder ikke bare den økonomiske sfære, men i høyeste grad språk og kultur. En viktig del av globaliseringsbildet er utbredelsen av engelsk språk.¹ På ingen andre språk kommer det ut tilnærmelsesvis så mange publikasjoner, og en rask runde i verdensveven på internett gir et overveldende inntrykk av omfanget av engelsk som bruksspråk.

Norge er et av de små europeiske landene med lang tradisjon for bruk av fremmede språk for å samhandle. I norsk og språklig sammenheng har globalisering og internasjonalisering siden 1970-tallet kanskje nærmest vært ensbetydende med anglifisering eller helst amerikanisering? Nå diskuteres det om norsk forsvinner fra noen samfunnsområder, og at engelsk kan overta i blant annet forretningslivet, reklame, ungdomskultur, innenfor kommunikasjonsteknologi og forskning.² Utdanning er et annet område der bortvalg av nasjonalspråket er eller kan bli en reell mulighet. Tallmessig utgjør studenter en relativt stor gruppe, i alt 210.000 personer.³ Som enhet betraktet er studenter en sentral gruppe språkbrukere, mange blant dem vil komme til å inneha sentrale posisjoner i samfunnet. En antagelse er at det pågår endringer i språkvalg for høyere utdanning, mer presist en overgang til større bruk av engelsk. Vektleggingen av internasjonalisering av norske utdanningsløp og kvalitetsreformen kan ha medvirket til mer engelsk i opplæringen ved utdanningsinstitusjonene. Likevel har språk og språkvalg i liten grad vært diskutert i utdanningssektoren. Språk og språkpolitikk har stort sett vært et ikke-tema i utdanningspolitikken. Men man bør ikke utelukke at prosesser på samfunnsområder der språk er et ikke-tema, raskt kan få følger for det norske målet.

1.1 Engelsk og norsk

Målet med denne rapporten er å vinne innsikt i faktisk språkbruk i norske utdanningsløp på universitets- og høyskolenivå i Norge. Vi undersøker om og eventuelt hvor utbredt bruken av engelsk er våren 2005. Hensikten er å finne svar på om engelsk supplerer norsk og/eller om engelsk erstatter nasjonalspråket i høyere utdanning. Mer presist ønsker vi å granske om bruken av engelsk er økende og spør på hvilke måter en økning eventuelt kommer til uttrykk. Dessuten funderer vi på hvilke faktorer som fremmer, og hvilke som bremser utbredelsen av engelsk.

---

¹ Engelsk er det offisielle språket i mer enn 60 stater, enten alene eller ved siden av ett eller flere andre språk. 337 millioner mennesker har engelsk som første språk, og 235 millioner behersker engelsk som andrespråk, mens antallet av dem som lærer engelsk som fremmedspråk øker raskt. Anslagsvis til sammen 1500 millioner mennesker har en rimelig god kompetanse i engelsk (Crystal 1997: 60–61).

² Se for eksempel diskusjon i siste maktutredning, Østerud, Engelstad og Selle (2003).

Tre problemstillinger belyses: For det første diskuterer vi omfanget av engelsk og norsk i utvalgte utdanninger for henholdsvis bachelor- og mastergraden. For det andre retter vi blikket mot språkbrukerne og undersøker hvilke motiver og mekanismer som er virksomme i situasjoner der språk velges. For det tredje spør vi faglig og administrativt ansatte som språkbrukere hva de tenker om bruk av engelsk og norsk og om språkvalg. På bakgrunn av svarene drøfter vi språkbevissthet, altså en oppmerksomhet om språket som medium og hvordan dette mediet påvirker læringsprosesser, tilegnelse av kunnskap og faglige ferdigheter.

En knapp ramme tillater ingen storstilt gjennomgang av utdanningssystemet, en må nøye seg med delstudier med de begrensninger denne typen studier har. Men det beste bør ikke bli det godes fiende. Sentrale og relevante spørsmål innenfor et begrenset område kan bidra til refleksjon omkring allmenne forhold av betydning for det norske språkets stilling og betydning for høyere norsk utdanning. En nærstudie av fem fagtilbud ved fire læresteder kan være en måte å komme fram til et overslag over omfanget, forstå motiver for bruk av engelsk ved høyere utdanningsinstitusjoner. Den kunnskap og innsikt som vi oppnår gjennom enkeltstudier kan med varsomhet brukes til å belyse allmenne tendenser.

Fem fagtilbud ble valgt ut: fysikk, historie, informasjonsteknologi, sykepleievitenskap og økonomi og administrasjon. Alle fem er forholdsvis store utdanningstilbud i nasjonal målestokk og blir tilbudt både på bachelor- og masternivå. Utgangspunktet for valg av utdanningssteder var en geografisk og artsmessig spredning mellom institusjonene. Vi har søkt å finne fram til læresteder av ulike størrelser med hensyn til antall ansatte, studenter og administrasjon. Et annet ønsket var å få til en sammenligning mellom tilbudene i samme fag mellom ulike lærestedene, og kunne jevnføre de ulike lærestedene med hverandre. Valget falt på to universiteter og to mellomstore høyskoler: Universitet i Oslo (UIO), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim (NTNU), Høgskolen i Vestfold (HVE) og Høgskolen i Bodø (HBO).

1.1.1 Tre dimensjoner: fag, internasjonalisering og læresteder

Vi tror at bruken av engelsk varierer mellom fag, studieløp og institusjoner. Vi formoder at språkbruk og språkvalg finner sted i spennet mellom nasjonal utdannings- og forskningspolitikk, fagdisiplinens egentyngde og institusjonelle føringer på lokalt, fakultært, læresteds- og/eller nasjonalt nivå. Krefte kan virke i samme retning eller trekke hver sin vei.

Vi antar at de ulike fagdisiplinens historiske arv vil være understrømmer som kan virke førende for språkvalg og språkbevissthet i opplærings- og vurderingssituasjoner. Vi formoder at innarbeidet praksiser for vitenskapsspråk har stor betydning. Fra tidligere studier vet vi at vitenskapsspråket, spesielt sjangeren vitenskapelig publisering med fagfelleevaluering, er overveiende engelsk i flere fagdisipliner/fagfelt.⁴ Det er grunn til å se på om og hvordan vitenskapens bruksspråk påvirker utdanningsspråket for fagtilbudene. I

---

³ www.ssb.no/utelstud/main.html, datert 26.august 2004. Temaartikkel: "Utdanningsstatistikk. Elever og studenter 1. oktober 2003. Innvandrere tar høyere utdanning" :1.

disiplinen økonomi publiseres en høy andel av forskningsresultatene på engelsk, men influerer det på utdanningspråket, slik at økonomi gjennomgående bruker mye engelsk og mer engelsk i opplæringen, enn eksempelvis historiefaget som har et overveiende norsk vitenskapsspråk?

De fem fagtilbudene fysikk, historie, informasjonsteknologi, sykepleievitenskap og økonomi og administrasjon, har utspring i fagdisipliner og kunnskapsfelt med forskjellige faglige orienteringspunkter og historiske tradisjoner. Moderne historie og fysikk representerer begge akademiske disipliner med røtter tilbake til midten av 1800-tallet, mens disiplinen informatikk har et opphav i matematikk, og ble etablert som egen disiplin tidlig på 1970-tallet. Sykepleie oppstod som en formalisert yrkesutdannelse rundt 1870. Profesjonsaspektet ved utdannelsen ble styrket ved en gradvis mer enhetlig og offentlig regulering av opplæringen, spesielt etter andre verdenskrig. På 1990-tallet ble sykepleie også en vitenskapelig disiplin, da ble et formalisert hovedfags- og doktorgradsløp etablert.⁵ Studieløpet økonomi og administrasjon har et opphav i feltene siviløkonomi og bedriftsøkonomi etablert rundt 1940, men har også vært influert av fagtradisjoner fra statsøkonomi, sosial- og nå samfunnsøkonomi. Fagtilbudet som kombinerer økonomi med feltene ledelse og administrasjon, er en sammensetning utviklet fra 1970-tallet av.

Vi antar at utformingen av en nasjonal politikk for å fremme internasjonalisering både av forskning og høyere utdanning som har vært en merkesak fra 1990-tallet av, kan ha betydning for språkbruk. Internasjonalt samarbeid og kunnskapsutveksling skal gi norske høyskoler og universiteter en mellom- og overnasjonal kontaktflate som skal medvirke til å sikre og høyne kvaliteten på nasjonal utdanning. Samme argumentasjon gjelder for vitenskapelige fagfelter og -disipliner. Stortingsmeldingen som ligger til grunn for Kvalitetsreformen⁶ forutsetter internasjonalisering. Det betyr blant annet å legge til rette for at norske studenter kan studere og eventuelt arbeide utenlands etter endte studier. Utvekslingen av studenter vil si at norske studenter kan ta deler av utdanningen i utlandet, og at utenlandske studenter kan ta deler av utdanningen sin ved et norsk lærested. Et virkemiddel for å få i stand utvekslinger er at ulike utdanningstilbud legger til rette for opplæring og vurdering på engelsk. Et spørsmål som melder seg er om internasjonalisering i høyere utdanning (og forskning) er ensbetydende med anglo-amerikanisering, eller omfatter det også orienteringer mot andre kulturkretser enn dem med hovedsete i Nord-Amerika og Storbritannia?

Institusjonelle krefter på institutt-, avdelings- og fakultetsnivå og nasjonalt kan ha innflytelse for å implementere en politikk for internasjonalisering og gjenne det fremme bruk av engelsk. Internasjonalisering av forskning og utdanning forstås som et middel for at de enkelte lærestedene til å styrke sin posisjon i konkurransen om de beste studentene og de fremste forskerne. Lærestedene vil opprette og videreutvikle samarbeidsavtaler med utenlandske lærersteder, samt å legge til rette for utveksling av studenter slik at studenter kan

---

⁴ Schwach (2004).

⁵ Melby (1990); Karseth (2000).

⁶ Stortingsmelding nr. 27 (2000–2001).

reise ut og ta deler av sin utdanning ute og at utenlandske studenter tar deler av utdanningen sin ved høgskolen.

1.1.2 Om domene og underdomener

For å belyse om norsk taper terreng i utdanningen på universiteter og høgskolene benytter vi begrepet *domene*, det bestemmes som et samfunnsområde der et språk brukes.⁷ *Domenetap* vil si at morsmålet viker for et annet språk innenfor et bestemt samfunnsområde.⁸ Hvis engelsk overtar for norsk i hele området høyere utdanning vil det representere et domenetap for norsk. Hvis engelsk overtar avgrensede delområder, som for eksempel all masteropplæring i et bestemt fagtilbud av høyere utdanning kaller vi det *tap av underdomene* for norsk.⁹ Dersom engelsk og norsk deler språkarena domenet høyere utdanningen kaller vi det en situasjon av *tospråklighet*. Tospråklighet drøftes her i forhold til bestemte sjangrer og avgrensede delområder av utdanningen.

Språkkunnskaper og –kompetanse er vide betegnelser. Her bruker vi to stort sett en todeling: *Passiv kompetanse* betyr at ansatte og studenter kan lese engelsk faglitteratur og forstå muntlige presentasjoner innenfor sitt fag. *Aktiv kompetanse* vil si at faglige ansatte og studenter bruker engelsk som utdanningsspråk (i alle sjangrer og situasjoner) på tilnærmet morsmålsnivå innenfor sitt fag.

1.2 Avgrensninger og presisjoner

Gitt begrensede rammer er undersøkelsen å betrakte som et pilotprosjekt med vekt på kartlegging, idégenerering og utprøving av mulige metoder for kvantitativt og kvalitativt å undersøke høyere utdanning. Vi tillater oss å bruke noen sider for å drøfte verktøyet, de redskaper som trengs for en klassifisering med termer. Med ordnende termer vil vi presisere og karakterisere språkbruk og høyere utdanning i den hensikt å lette kartleggingen av språkbruk og analysere dynamikker i eventuelle endringsprosesser.

1.2.1 Norske fagtilbud

Med norske utdanninger mener vi at utdanningen er regulert og styrt av norske myndigheter. En vesentlig del, minst halvparten av utdanningen skal foregå i Norge. I rapporten konsentrerer vi oss om etablerte tilbud av utdanninger. Vi kaller dem fagtilbud og bestemmer det som en samlebetegnelse for alle faglige komponenter som tilbys studenter i løpet av et studieløp for bachelor og/eller mastergraden. Fagtilbudene kan presenteres som studieprogram, emner eller emnegrupper. I mange tilfeller vil fagtilbudet i stor grad falle

---

⁷ Simonsen (2002) peker på at den opprinnelige betydningen av domene, en term skapt og definert av Joshua Fishman i 1972, ikke samsvarer med dagens gjengse forståelse av begrepet.

⁸ Se Simonsen (2002) og Ellingsve (1999) for en begrepsdiskusjon.

⁹ Det finnes så langt ingen entydige definisjoner på hva og hvor omfattende et underdomene er eller bør være.

sammen med en vitenskapsdisiplin og/eller et etablert fagfelt, mens i noen andre vil tilbudet kan også inneholde komponenter fra flere disipliner eller fagfelter.

1.2.2 Norsk og andre språk

Vi diskuterer bruksspråket i fora der flertallet av deltagerne har norsk som morsmål og mesteparten av året befinner seg på norsk jord. Rapporten diskuterer forholdet mellom norsk og engelsk. Fremmedspråk som fransk eller tysk, falle utenfor rammen av prosjektet. Andre skandinaviske språk, svensk og dansk, behandles separat.

1.2.3 Språkbevissthet

Språkbevissthet er definert som oppmerksomhet på språket som medium og en erkjennelse av at språket – trass i sin tilsynelatende nøytrale rolle – kan påvirke i prinsippet alle sider ved læring, ferdigheter og kunnskaper. Vi legger vekt på språkbrukerens faktiske valg og refleksjoner omkring språkbruk og –valg. En bevissthet om språk kan være nedfelt på et *kollektivt* nivå, altså på et nasjonalt, sektorielt eller lokalt nivå, gjerne i form av politiske programformuleringer og/eller strategier for de ulike enhetene. Språkbevissthet kan også komme til uttrykk på et *individuellt* nivå, hos hver enkelt språkbruker. Selvsagt er det ikke noe enten eller her, det ideelle burde vel være en vekselvirkning mellom en kollektiv bevissthet og bevisstheten til den individuelle språkbruker.

1.2.4 Fagspråk

Fagspråk er det språk som blir nyttet av en yrkes- eller profesjonsgruppe. Det inneholder en samling og et system av termer, en fagterminologi, som gjerne er et spesialisert og teknisk ordforråd med høyt presisjonsnivå.

1.2.5 Vitenskapsspråk

Fagsamfunnenes språk kalles her *vitenskapsspråk* og bestemmes som det språket medlemmer av fagsamfunnet av forskere bruker i alle sidene av sin yrkesutøvelse. Forskning, administrative oppgaver, opplæring og evaluering utgjør aspekter av vitenskapsspråket.¹⁰ I Universitets- og høyskolesektoren hersker idealet om den forskningsbaserte undervisningen, og det medfører at størrelsene forskning og opplæring er nært knyttet sammen. Sammenbindingen har to begrunnelser: For det første skal forskning bidra til kontinuerlig kunnskapsutvikling og heving av kvaliteten på opplæringen. Faglig ansatte som samtidig er aktive forskere skal stå som garanter for at den fagkunnskapen som kommuniseres er gyldig og relevant. For det andre legger utdanning grunnlaget for rekruttering til forskning, noe som

---

¹⁰ Situasjoner der fagpersonale opptre i rent (faglig-)administrative funksjoner slike som instituttleder, dekan og rektor er holdt utenfor.

igjen er en grunnleggende betingelse for å holde og heve den faglig kvaliteten i de ulike fagdisipliner/fagfelt.¹¹

1.2.6 Studieløp og grader

Den organiserte forskerutdanningen på doktornivå faller utenfor rammen av denne studien. Vi konsentrerer oss om studieløp som fører fram til de bachelor- og mastergradene som universiteter og høyskoler begynte å utstede høsten 2003. For øvrig ble Norsk språkråds forslag om å bruke norskspråklige, ”kandidat” for ”bachelor” og ”magister” for ”master”, ikke tatt til følge av Utdannings- og forskningsdepartementet.¹²

Studiepoeng er en måleenhet som angir normert studietid, et semester er 30 studiepoeng (heretter gjerne forkortet sp) og et fullt studieår 60 sp.¹³

Bachelorgraden er en lavere grad, der studietiden er beregnet til 3 år og ved fullført grad har kandidaten 180 studiepoeng. Studieløpet er organisert som fastlagte eller valgfrie løp alt etter fag, graden oppnås ved å følge et studieprogram eller ved at studentene på egen hånd kombinerer emner/emnegrupper som tilfredsstillende de kravene utdanningsinstitusjonen har satt. Flere bachelorprogrammer har en forholdsvis fast oppbygning, i andre kan studentene gjerne velge mellom ulike emner, spesielt når første delen av studiet er gjennomført. Noen av programmene har flere studieretninger.

Mastergraden bygger på bachelorgraden eller annen utdanning på tilsvarende nivå, som blir godkjent av lærestedene. Den kan bestå av et sammenhengende femårig studium, eller et toårig studium etter fullført treårig bachelorgrad. Noen læresteder tilbyr også noen toårige masterprogrammer som bygger på en treårig profesjonsutdanning, et eksempel på det er sykepleie ved Universitetet i Oslo (UIO). UIO har for øvrig også flere engelskspråklige masterprogrammer med normert studietid fra 1 til 2 år.¹⁴ Fullført mastergrad tilsvarer 300 studiepoeng. Det er eget opptak til de enkelte masterprogrammene. Studiet omfatter et teoretisk pensum og innlevering av et større skriftlig, selvstendig arbeid. Studenten velger oppgave og pensum i samarbeid med veileder. Hensikten med det skriftlige arbeidet er å trene opp studenten til kritisk og selvstendig forskning.

Studieprogrammer, emner og emnegruppe er ulike måter å tilby utdanningen på. Et *studieprogram* er et sammenhengende studieløp som er bygd opp av emner og emnegrupper. Det kan ha flere studieretninger, og de ulike programmenes lengde avhenger av hvilken grad de fører fram til. Et *emne* er en selvstendig studieenhet og har et omfang som blir målt i studiepoeng, vanligvis mellom 5 og 20 sp. En *emnegruppe* er en kombinasjon av emner

---

¹¹ Hyllseth (2001).

¹² Norsk språkråd, saksarkiv, referanse 199900565-5 VL. Norsk språkråd til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 28.11.2000; ”Gradsbetegnelser i norsk høgre utdanning”. Protesten ble senere utdypet i brev sendt Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen på Stortinget og i brev til Universitets- og høyskolerådet..

¹³ Studiepoeng-systemet samsvarer med det europeiske ECTS-systemet (European Credit Transfer System). Tidligere tilsvarte et fullt studieår 20 vekttall, 1vektall er det samme som 3 studiepoeng. <http://www.uio.no/studier/tilbud/studieroggrader/studiepoeng.html>

¹⁴ <http://www.uio.no/studier/tilbud/studieroggrader>, aksessert 17.3.2005.

fra ett eller flere fagområder, der emnene er definert til å utgjøre en samlet enhet.¹⁵ I noen emnegrupper er alle emner obligatoriske, mens i andre kan studenten selv velge mellom flere sammensetninger. Studieprogrammene kan ha emnegrupper på varierende størrelse, det mest vanlige er emnegrupper på 40 eller 80 sp. Noen emnegrupper utgjør en obligatorisk kjerne i et program, mens andre er en blant flere alternative grupper med støttefag. Enkelte emnegrupper er kun knyttet til ett program, mens andre vil kunne brukes innenfor flere forskjellige program. I noen programmer vil valg av emnegruppe få følger for videre masterstudier. Ved for eksempel UIO er de aller fleste bachelorprogrammer bygd opp av programdefinerte emner; valgfrie emner ut fra en liste og "frie emner".

Et "fritt" emne er ett som ikke er bundet i programplanen. Studenten velger selv når de tar frie emner som en del av graden, hvert emne utgjør gjerne mellom 10 og 40 sp. I noen tilfeller er frie emner bestemmende for hvilke masterprogrammer studentene kan tas opp på.¹⁶

Alle studenter som minst tar et årsstudium, (60 sp), skal ha en utdanningsplan. Utdanningsplanen er en avtale mellom studenten og utdanningsinstitusjonen. Utdanningsplanen er omtalt i lov om universiteter og høyskoler §44b og skal inneholde: bestemmelser om institusjonens ansvar og forpliktelser overfor studenten, og studentens forpliktelser overfor institusjonen og medstudenter.¹⁷

1.2.7 Utdanningsspråket

I utdanning er hensikten opplæring og vurderinger av studentenes (kandidatenes) kunnskaper og ferdigheter. Utdanningsspråket er det språket faglig ansatte og studenter faktisk benytter i alle situasjoner som omfatter opplæring og vurderinger. Foreliggende undersøkelse har en slagside fordi den kun gransker det språket faglige ansatte bruker og ikke trekker den andre parten, studentene, noe som helt sikkert ville gitt et bredere og mer helhetlig bilde av utdanningsspråket.

1.3 Utdanningsspråkets sjangrer

Utdanningsspråket har flere sjangrer, og vår kategorisering har to hensikter: Grupperingen skal for det første vise faktisk språkbruk i ulike situasjoner som inngår i utdanninger. For det andre håper vi at inndelingen kan være et hjelpemiddel til å finne fram til og presisere hvilke forhold og mekanismer som medvirker til språkvalg og endringer i bruksspråk.

Det listes opp et bredt spekter av sjangrer, der kommunikasjonsformene spenner fra lesning av pensumlitteratur og forelesninger til samtalen over matpakka. En hovedinndeling går mellom skriftlige og muntlige sjangrer. Tradisjonelt legges det stor vekt på det skrevne

---

¹⁵ Terminologien er i praksis ikke konsistent. Flere informanter omtaler emner og emnegrupper som ulike kurs, emnetilbud omtales også som modul.

¹⁶ <http://www.uio.no/studier/tilbud/studieroggrader/>, aksessert 17.3.2005.

¹⁷ Lov om universiteter og høyskoler. [LOV-2003-06-27-70](#) fra 2003-07-01. Tilføyd ved lov 28 juni 2002 nr. 62 (i kraft 1 juli 2002 iflg. res. 28 juni 2002 nr. 638).

ord i academia, mens det talte gjerne faller i skyggen. Vi ønsker å ta hensyn til både skriftlige og muntlige uttrykksformer. Gjennom å inkludere mindre formaliserte sjangrer, både skriftlige og muntlige, legges det både indirekte vekt på det daglige brukspråket under opplæring og på situasjoner der oppnådde kunnskaper og ferdigheter vurderes. I praksis er overgangene mellom sjangrene glidende og entydige grenser vanskelige å trekke.

De ulike opplærings- og vurderingsformer som benyttes for de fagtilbudene i denne undersøkelsen vil være inkludert, men ikke alltid med nøyaktig samme betegnelse som fagene selv bruker. Noen sjangrer slike som informasjon om fagtilbud og studieforløp, pensumlitteratur og skriftlig eksamen er gjennomgående, mens andre som mappevurdering og problembasert læring finnes bare i noen av studieløpene.

1.3.1 Skriftlige opplærings- og vurderingsformer

Tabell 1.1 Opplærings- og vurderingsformer, skriftlige sjangrer

Hovedkategorier	Delkategorier
<i>Opplæringsformer</i>	
Informasjon om fagtilbud og studieforløp	Hjemmesider trykt informasjonsmateriell fagsider på internett for alle kurs (Fronter)
Pensumlitteratur	fag/lærebøker kompendier artikler
Relevant tilleggslitteratur	Fagbøker kompendier artikler
Skriftlige innleveringsoppgaver	Essayoppgave oppgaveskriving gruppebasert prosjektoppgave* "Caseoppgaver" individuelt eller i grupper
Forelesningsnotater og lysark fra forelesninger	
<i>Vurderingsformer</i>	
Skriftlig eksamen	Hjemmeeksamen Skoleeksamen "Casebasert" skoleeksamen**
Mappe og mappevurdering	

Noter* caseoppgaver individuelt eller i grupper på maks 3 pers (Handelshøgskolen i Bodø); **casebasert skoleeksamen ("caseoppgave" leveres ut en uke før eksamen og oppgave tekst utlevers eksamensdag) (Handelshøgskolen i Bodø)

Informasjon om fagtilbud og studieløp omfatter trykte og elektroniske opplysninger beregnet på studenter og potensielle studenter. Det er opplysninger om fagtilbud og studieløp, herunder opplæringstilbud, vurderingsformer og annen relevant kunnskap om studiet og faglige og sosiale forhold rundt studiesituasjonen.

Pensumlitteratur er obligatorisk lærestoff som skal lese i løpet av et studieprogram/emnekurs. Forskningslitteratur i fagdisiplinen/fagfeltet kan brukes som læremidler og/eller det skrives læremidler spesielt for opplæringsformål. Lærestoffet kan deles i tre delkategorier som ikke er gjensidig utelukkende. For det første dreier det seg om fag- og lærebøker utgitt på forlag med ISBN-nummer. For det andre er det kompendier, som

artsmessig omfatter to ulike typer utgivelser; det er både lærestoff skrevet av faglig ansatte til bruk for undervisning, men ikke publisert i boksform med ISBN-nummer, eller samlinger av allerede publiserte kapitler/artikler som utgjør pensum. Kompendier selges gjerne lokalt ved avdelinger, institutter og/eller i bokhandlere på lærestedene. For det tredje kan pensum dekkes av anbefalte enkeltartikler, kapitler i monografier og/eller antologier som studentene skaffer seg på egen hånd.

Relevant tilleggslitteratur er kursorisk lærestoff som utfyller obligatorisk pensum og bør eller kan leses i løpet av et studieprogram/emnekurs. Delkategoriene her er de samme som for pensumlitteratur.

Skriftlige innleveringsoppgaver omfatter innleveringer som essay- og oppgaveskriving. Innleveringer kan være individuelt baserte eller gruppeoppgaver.

Forelesningsnotater og/eller lysark kan legges ut på nett i forkant eller etterkant av forelesninger. Om det gjøres avhenger av den enkelte faglige ansatte og/eller om lærestedet har en praksis for det.

Skriftlig eksamen er en skreven (avsluttende) prøve ved et kurs eller studieprogram. Formålet er å teste i hvilken grad studenten har kunnskaper og kan bruke oppnådde kunnskaper og ferdigheter. Varigheten av antall eksamenstimer varierer. Variasjon er det også i hvilke hjelpemidler som kan brukes under eksamen.

Mappevurdering er en relativ ny måte for innlæring- og/eller vurdering av kunnskaper og ferdigheter.¹⁸ Mappevurdering kan deles inn i tre typer: læringsmappe, vurderingsmappe og kompetansemappe, av dem er lærings- og vurderingsmappe er de mest vanlige typene i høyere utdanning. Læringsmappe vil si at mappen brukes som et hjelpemiddel og arbeidsredskap for den enkelte student gjennom studiet, og den inngår ikke i noen evaluering. Vurderingsmappe den bygges opp med tanke på evalueringer og den inngår i vurderinger av oppnådde kunnskaper og ferdigheter.

---

¹⁸ Wittek (2004).

1.3.2 Muntlige opplærings- og vurderingsformer

Tabell 1.2 Opplærings- og vurderingsformer, muntlige sjangrer

Hovedkategorier	Delkategorier
<i>Opplæringsformer</i>	
Forelesninger	
Seminar og øvingskurs	
Problembasert læring	Veiledet gruppeundervisning rollespill demonstrasjon ferdighetstrening praksisstudier
Veiledning	
Gruppearbeid/kollokvier	
Muntlige presentasjoner	
Vurderingsformer	
Muntlig eksamen	Prøveforelesning Overhøring forberedte presentasjoner over valgt eller tildelt tema samtale med utgangspunkt i problembasert læring/ vurderingsmappe

Forelesninger er en undervisningsform der lærestoffet presenteres og gjennomgås av en faglig ansatt. Formålet er å gi en oversikt over sentrale deler av faget og dessuten legges det vekt på å gi studentene innsikt i fagets arbeidsmetoder og terminologi. Forelesninger er åpne for alle.

Seminar og kurs inkluderer her ulike typer øvingskurs der pensum, relevante tekster og praktiske øvelser inngår. Seminarer ledes som regel av en faglig ansatt/engasjert. Seminargrupper har begrenset deltagelse, eventuelt med påmelding og oppmøteplikt.

Problembasert læring (PBL) er en lærings- og arbeidsform i profesjonsutdanninger, som sykepleie. Læringen innebærer arbeidsoppgaver som gjerne tar utgangspunkt i en situasjonsbeskrivelse, det kan være reelle situasjoner og/eller situasjoner som ligger nært opp til dem studentene vil møte som yrkesutøvere. Det er i stor grad opp til studentene å finne den beste måten å nærme seg og løse problemet på. Studentene organiseres i grupper, og har vanligvis en veileder/lærer tilstede. PBL som lærings- og arbeidsform gir studentene anledning til å bygge opp kunnskaper og ferdigheter og samtidig trekke på hverandres kunnskaper.¹⁹ Integret i opplæringen er også å trene evaluering av selv og andre. I tillegg til PBL har profesjonsutdanningen i sykepleie gruppe- og prosjektarbeid, rollespill, demonstrasjon, ferdighetstrening i øvingslaboratorium, praksisstudier i blant annet sykehjem, i hjemmesykepleien og på sykehusavdelinger.

Muntlig eksamen er en oral (avsluttende) prøve ved et kurs eller studieprogram. Formålet er å teste i hvilken grad studenten har oppnådd og kan bruke oppnådde kunnskaper og ferdigheter. Den muntlige prøvingen kan eksempelvis være prøveforelesning, overhøring, (forberedte) muntlige presentasjoner eller samtale med utgangspunkt i en vurderingsmappe.

1.4 Kilder og metode

Studien trekker på relevant dokumentasjon av kvantitativ og kvalitativ art og forholder seg til sparsomt foreliggende faglitteratur. Utdanningspråket har med noen unntak vært viet lite systematisk oppmerksomhet innenfor sosiolingvistik og tiliggende forskningsfelter. Men det foreligger noe fag- og vitenskapelig litteratur om emnet basert på både kvantitative og kvalitative data.²⁰

Mulige kilder for å nå fram til kunnskap om faktisk språkbruk i høyere utdanning og for kunnskap om hvilke mekanismer som påvirker språkvalg, har generelt vært lite utforsket. Av utdanningspråkets mange skriftlige og muntlige sjangrer er det kun en sjanger som har vært systematisk undersøkt med hensyn på fordelingen mellom norsk og engelsk, det er pensumlitteratur. Rundt tusenårsskiftet gjorde nemlig NIFU en studie av pensumlitteratur på grunn-nivå i høyere utdanning.²¹ Resultater fra denne inngår i kildegrunnet, men det har verken vært anledning til å oppdatere eller utvide undersøkelsen fra 2001.²²

For denne studien har vi valgt kilder som skal gjøre oss i stand til en generell kartlegging av studieløp og fagtilbud med et spesielt blikk på bruk av engelsk ved høyere læresteder. Vi innhentet generell informasjon om organisering og tilbud via de respektive lærestedenes hjemmesider på internett. Informasjonens mengde og kvalitet varierte, og den ble utfyllt med opplysninger fra studiekataloger, med materiale og opplysninger fra våre informanter. Det fyldeste grunnlagsmaterialet kommer fra muntlige kilder, det vil si halvstrukturerte intervjuer med 15 personer. Vi intervjuet dem vi antok hadde sentrale faglige og administrative stillinger, personer med ansvar for å utforme og gjennomføre opplæring og vurdering ved de enkelte læresteder. For intervjuene søkte vi personer i relevante funksjoner for eksempel personer med stillingsbetegnelser: studieledere/faggruppelidere/programledere. Vi kontaktet studieadministrativt personale, internasjonale koordinatore og dessuten eventuelle ildsjeler. Ansatte ved de to universitetene i undersøkelsen hadde mer spesialiserte arbeidsoppgaver enn ved høyskolene. Intervjuene var en måte for å kartlegge omfang, finne fram til motiver for språkvalg og dessuten en vei for å lete fram til individuelle og

---

¹⁹ Generelt om problembasert læring. Redaksjon: Fagområdet for universitetspedagogikk, trond.haugerud@ped.UiO.no, Dokument opprettet: 10.06.2002, verifisert: 10.06.2002 <http://www.pfi.UiO.no/uniped/gpm/pbl.html>, aksessert 11.3.2005.

²⁰ Ammon og Connell (2002); Gunnarsson (2001); Murray og Dingwall (2001).

²¹ Hatlevik og Norgård (2001).

²² Svært få informanter ønsket å telle antall sider pensumlitteratur på norsk og engelsk. Mange nye emner og kurs, et utall av henvisninger som ikke oppgir sideantall, samt at flere hadde friskt i minne arbeidet med å fremskaffe og telle sideantall for norsk og engelsk i den over omtalte NIFU-studien av pensumlitteratur var blant grunnene.

institusjonelle uttrykk for språkbevissthet generelt og spesielt ved utformingen av de ulike fagtilbudene. Vi intervjuet stort sett en informant per fagtilbud på hvert lærested.

Intervjuguiden (se vedlegg 1) innbefatter de sentrale spørsmålene som rapporten skal forsøke å svare på, den er å oppfatte som et hjelpemiddel under intervjuet. Vi ba om svar på bestemte spørsmål, samtidig som informantene tok opp emner og forhold som de mente var relevante for språkbruk og språkvalg. Informantene fikk tilsendt guiden i forkant og kunne forberede seg. Intervjuene ble altså gjennomført som halvstruktureerte intervjuer på den enkeltes arbeidsplass. Noen intervjuer ble gjort over telefon. Hvert intervju varte fra en knapp time til halvannen time.

Informantene er anonymisert og det av tre grunner som henger sammen. For det første er det gjort av hensyn til tidspress og undersøkelsens begrensede omfang. Den andre grunnen er det fåtall personer som er intervjuet på hvert lærested og for hvert fagtilbud. Den enkelte har fritt uttalt sine erfaringer og synspunkter, og vi ba ikke om tillatelse til å referere og sitere utsagnene. Den tredje grunnen var at målet med undersøkelsen var, foruten en kartlegging av omfanget av engelsk, å finne fram til gjengse og typiske synspunkter for språkvalg, ”ta temperaturen” på språkvalg- og språkbevissthet i domenet høyere utdanning. Informantene gir samlet sett et bilde av hvordan de fem utvalgte fagene ved de fire utdanningsstedene bruker engelsk i sine utdanningsprogrammer.

Undersøkelsen er begrenset, når det gjelder læresteder og fagtilbud, noe som gjør at foreliggende informasjonen for å dokumentere tilstanden og tolke motivasjoner og tendenser, kanskje ikke er så solid som vi ville ha ønsket. Vi vet heller ikke hvor representative de synspunktene som kom fram, er for domenet høyere utdanning. Et annet valg av informanter hadde kanskje gjort at andre saksforhold og meninger hadde kommet tydeligere fram. Flere intervjuer ville muligens gitt et bredere og mer nyansert spekter av synspunkter enn dem som legger grunnlag for våre tolkninger. Det kan også hende at flere intervjuer ville ha bekreftet og styrket det inntrykket vi har dannet oss. Til tross for begrenset dokumentasjon og informasjon, mener vi likevel at kildegrunnet er forsvarlig til å antyde noe om omfanget av engelsk, motivasjoner for språkvalg og si noe om språkbevissthet.

2 Utdanningsinstitusjoner, fagtilbud og engelsk

Valg av fagtilbud og utdanningssteder er gjort med utgangspunkt i et ønske om at ulike typer fagdisipliner/fagfelt og læresteder skal være representert. Fem relativt store fagtilbud, sykepleie, økonomi, administrasjon og ledelse, historie, informatikk og fysikk er valgt ut. I rapporten retter vi blikket mot studieløp som gir henholdsvis bachelor- og mastergrad. Fire læresteder som tilbyr disse utdanningene er valgt ut. De er av forskjellig størrelse med hensyn til antall ansatte, studenter og administrasjon. Artsmessig inngår både universiteter og høyskoler i undersøkelsen og geografisk er lærestedene spredt.

Tabell 1.3 Oversikt over fagene og utdanningsinstitusjonene

	UIO	HVE	HBO	NTNU
Sykepleie	M	B	B	
Økonomi/administrasjon/ledelse		B	BM	
Historie	BM	B	B	BM
Informatikk	BM	B	B	BM
Fysikk	BM			BM

B= bachelorprogram, M= masterprogram, MB= bachelor- og masterprogram. UIO= Universitetet i Oslo, HVE= Høgskolen i Vestfold, HBO= Høgskolen i Bodø og NTNU= Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

2.1 Utdanningsinstitusjoner, engelsk og internasjonalisering

De fire utdanningsinstitusjonene varierer med hensyn til størrelse og tyngdepunkter i ulike typer utdanninger, henholdsvis yrkesrettede utdanninger, profesjonsutdanninger og "frie" universitetsstudier. Den minste institusjonen, HVE, har om lag 4 000 heltids- og deltidsstudenter og 400 ansatte, mens UIO er den desidert største med 33 000 studenter og 5 300 ansatte. Tabell 1.4 gir en oversikt over de enkelte lærestedenes omfang og et grovriss av organisatorisk struktur.

Tabell 1.4 Oversikt over utdanningsinstitusjonene i forhold til antall studenter, antall ansatte og fakulteter/avdelinger

	UiO	HVE	HBO	NTNU
Antall studenter	33 000	4 000	4 800	Ca 20 000
Antall ansatte	5 300	400	430	Ca 3 300
Fakulteter/ avdelinger	Det teologiske fakultet Det juridiske fakultet Det medisinske fakultet Det humanistiske fakultet Det matematisk- naturvitenskapelige fakultet Det odontologiske fakultet Det samfunnsvitenskapelige fakultet Det utdanningsvitenskapelige fakultet	Avd. for helsefag Avd. for marin utdanning Avd. for realfag og ingeniørutdanning Avd. for samfunnsfag Avd. for lærerutdanning	Avd. for fiskeri- og naturfag Avd. for samfunnsfag Handelshøyskolen i Bodø Profesjonshøgskolen	Arkitektur og billedkunst Historisk-filosofisk Informasjonsteknologi, matematikk og elektronikk Ingeniørvitenskap og teknologi Medisin Naturvitenskap og teknologi Samfunnsvitenskap og teknologiledelse

<http://www.UiO.no/studier/tilbud/studieroggrader>, aksessert 17.3.2005; <http://www.hibo.no>, aksessert 29.3.2005; <http://www.hive.no/adm>, aksessert 29.4.2005 og <http://www.ntnu.no/administrasjon/orgkart>, aksessert 29.4.2005.

Alle fire utdanningsinstitusjonene er organisert i fakulteter/avdelinger. Under dette nivået kan det være enheter som ofte benevnes institutter/avdelinger. Vi skal se på bachelor- og masterutdanninger som er lagt til Det humanistiske fakultet og Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet. NTNU har syv fakulteter, og vår studie tar for seg utdanninger på tre av dem, Historisk-filosofisk fakultet, Naturvitenskap og teknologisk fakultet og dessuten Fakultet for informasjonsteknologi, matematikk og elektronikk. HBO har fire avdelinger og vi skal se nærmere på utdanninger innen tre av disse fire avdelingene; Avdeling for samfunnsfag, Handelshøyskolen og Profesjonshøgskolen. HVE består av fem avdelinger. Bachelorutdanningene vi skal se på ligger inn under Avdeling for samfunnsfag og avdeling for helsefag.

Når det gjelder fagkulturer omtaler HVE seg selv som en utdanningsinstitusjon med tradisjoner for profesjonsstudier. HBO tilbyr en blanding av profesjonsutdanninger, universitetsutdanninger og mer yrkesrettede utdanninger. UiO og NTNU har sterke akademiske tradisjoner. UiO tilbyr i tillegg også enkelte masterprogrammer som bygger på en treårig profesjonsutdanning, som for eksempel sykepleievitenskap.

2.1.1 Universitetet i Oslo

Universitetet i Oslo (UIO) består av åtte fakulteter, foruten Universitetsbiblioteket, Universitetsmuseene, en rekke sentra og andre enheter. Universitetet tilbyr over 50 forskjellige bachelorprogrammer. Utdanningstilbudet omfatter 5-årige studier, blant annet i informatikk, som også fører frem til en mastergrad. I tillegg tilbyr UIO noen toårige

masterprogrammer som bygger på en treårig profesjonsutdanning, som for eksempel sykepleie, samt erfaringsbaserte masterprogrammer av 1½– 2 års varighet.²³

UIO hevder å tilby stadig flere *engelskspråklige masterprogrammer*. Disse programmene har normert studietid fra 1 til 2 år, og er ofte opprettet som ledd i internasjonale avtaler.

Ved UIO har vi tatt for oss fire forskjellige utdanninger på bachelor- og mastergradsnivå som tilhører fire forskjellige institutter og tre forskjellige fakulteter:

- Bachelor og master i historie, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier ved Det Humanistiske fakultet
- Bachelor og master i informatikk, Institutt for informatikk ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
- Bachelor i fysikk, astronomi, meteorologi, der studieretningen fysikk inngår i undersøkelsen og master i fysikk, Fysisk institutt ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
- Master i sykepleievitenskap, Institutt for sykepleievitenskap og helsefag ved Det medisinske fakultet.

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier ved Det Humanistiske fakultet, tilbyr en rekke emner og flere av emnene tilbys på engelsk. Instituttet består av fire seksjoner, deriblant historie. Seksjonen gir undervisning på alle nivåer.²⁴

Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet tilbyr totalt 12 bachelorprogrammer, flere femårige profesjonsstudier i blant annet informatikk, samt en rekke toårige masterstudier som bygger på bachelor eller tilsvarende. Fakultetet består av ni institutter, flere sentra og andre enheter. To av instituttene omfattes i undersøkelsen; Institutt for informatikk og Fysisk institutt.²⁵

Masterstudiet i sykepleievitenskap er lagt til Institutt for sykepleievitenskap og helsefag, seksjon for sykepleievitenskap.²⁶ Instituttet er tilordnet Det medisinske fakultet, UIO. Studiet tilbyr ni emner på masterprogrammet.

UIO har en egen seksjon for internasjonale programmer som ligger under Studie- og forskningsadministrativ avdeling og som har ansvar for koordinering av programmer og rammeavtaler for internasjonalt samarbeid innen forskning og utdanning. I universitetets langtidspan er internasjonalisering en viktig del av alle kjerneaktiviteter ved institusjonen. UIO ser internasjonalisering av universitetets forskning, utdanning og formidling som en nødvendig forutsetning for å kunne styrke sin posisjon i konkurransen om de beste forskerne og de beste studentene.²⁷

---

²³ <http://www.uio.no/studier/tilbud/studieroggrader>, aksessert 17.3.2005.

²⁴ <http://www.hf.uio.no/iakh/om-instituttet/>; Årsplan 2005, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier HF, UIO, vedtatt av instituttstyret 11.2.2005.

²⁵ <http://www.matnat.uio.no/fakultetet> og <http://www.matnat.uio.no/studier/studiet>, aksessert 16.3.2005.

²⁶ <http://www.med.uio.no/>, aksessert 17.3.2005.

²⁷ http://www.uio.no/om_UiO/internasjonalt, aksessert 26.4.2005.

Studentene ved UIO har ulike muligheter til å ta deler av studiene ved et utenlandsk universitet. UIO har en egen internasjonal seksjon som gir informasjon om hvilke muligheter studentene har for utvekslingsopphold i utlandet som en del av graden ved universitetet.²⁸ UIO er med i utvekslingsprogrammene ERASMUS (EU-land), Nordplus (Norden) og har i tillegg en rekke utvekslingsavtaler (bilaterale avtaler) med flere institusjoner verden over. I tillegg kan de ulike studieprogrammene ha egne avtaler.

2.1.2 Høgskolen i Bodø

Høgskolen i Bodø, ble etablert i 1994 ved at Nordland sykepleiehøgskole, Bodø lærerhøgskole og Høgskolesenteret i Nordland ble slått sammen. Høgskolen har omlag 430 ansatte og 4 800 studenter. Undervisnings- og forskningsvirksomheten er fordelt på fire avdelinger, som til sammen tilbyr nærmere 80 ulike studietilbud. Høgskolen har spredt sin virksomhet og har filialer i Mo i Rana og Stokmarknes, og undervisning i Steigen, Tysfjord, Sør-Helgeland og ved Vensmoen studiesenter. I Bodø har høgskolen samlet sin virksomhet på Mørkved, cirka en mil utenfor Bodø sentrum. I tillegg har høgskolen 2 enheter (Senter for etter- og videreutdanning – SEVU og Bodø International Summer University – BISU) som tilbyr ulike studier og kurs.²⁹ Vi skal se på fire forskjellige fag, tilhørende tre forskjellige avdelinger:

- Bachelor i historie, Avdeling for samfunnsfag
- Bachelor i sykepleie, Profesjonshøgskolen
- Bachelor i økonomi og ledelse, Handelshøgskolen
- Master of Science in Business (Siviløkonom), Handelshøgskolen
- Bachelor i informatikk, Handelshøgskolen

Avdeling for samfunnsfag har tilbud om åtte bachelorstudier (studieåret 2004–05), der ett av studiene som gis er historie og ett tilbud, ”Bachelor of Circumpolar Studies”, hvor utdanningsspråket enten er norsk eller engelsk. Studiet er åpent for både norske og utenlandske studenter. Studiet er tverrfaglig med delvis forankring i samfunnsvitenskap og skal gi innsikt og kunnskap om det sirkumpolare nord. Deler av studiet kan tas som fjernundervisning. Tilbudet gis i samarbeid med ”University of the Arctic”, som er et nettverksuniversitet med overkant av 70 institusjoner over hele Nordkalotten.³⁰ Avdelingen tilbyr også engelskspråklige emner i historie og kulturkunnskap; ”The History of the High North”, ”Northern Heritage Module” og ”Norwegian art for foreigners” først og fremst beregnet som innføringskurs for utenlandske studenter.

Profesjonshøgskolen er den største faglige enheten ved Høgskolen i Bodø.³¹ Avdelingen består av: Institutt for sykepleie- og helsefag, Institutt for lærerutdanning og

---

²⁸ <http://www.uio.no/studier/utland/>, aksessert 16.3.2005.

²⁹ <http://www.hibo.no>, aksessert 29.3.2005.

³⁰ <http://www.asf.hibo.no>, aksessert 29.4.2005.

kulturfag, samt Senter for praktisk kunnskap. Instituttet oppgir å ha mange års erfaring med desentraliserte og IKT-støttede studietilbud. Institutt for sykepleie og helsefag tilbyr utdanninger på tre ulike studiested i Nordland fylke: Rana, Stokmarknes og Bodø. Samt en praksisenhet i Lofoten. Alle studiesteder har opptak til grunnutdanning i sykepleie.³² Studiested Rana tilbyr i tillegg til helsefaglige studier for Institutt for sykepleie og helsefag også økonomistudier for Handelshøgskolen i Bodø.³³ Ved studiestedet Stokmarknes tilbyr Høgskolen i Bodø desentralisert Bachelor i sykepleie, allmennlærerutdanning og sosionomutdanning. Studiestedet er også benyttet som praksisregion for heltidsstudenter ved blant annet Bachelor i sykepleie.

Handelshøgskolen i Bodø ble etablert i 1985. Det blir årlig tatt opp rundt 400 studenter til studier i økonomi- og informasjonsteknologi. Totalt er det tilknyttet om lag 1 100 studenter til Handelshøgskolen. Skolen tilbyr seks bachelorstudier som kvalifiserer for videre økonomistudier på mastergradsnivå. Vi skal se på bachelor i økonomi og ledelse, samt ”Master of Science in Business”, siviløkonom. Hovedstrukturen på studiene er en ”3+2-modell”, men søkere kan også bli tatt opp direkte til femårig siviløkonomprogram.³⁴

Handelshøgskolen i Bodø har i overkant av ti år satset på et samarbeid med utdanningsinstitusjoner i Russland. De har utarbeidet to felles masterprogrammer i energiledelse, der deler av opplæringen skal foregå i Norge og deler i Russland. De har også vært med på å bygge opp studier i økonomi og administrasjon ved universiteter i St. Petersburg, Arkhangelsk og i Murmansk.

2.1.3 Høgskolen i Vestfold

Høgskolen i Vestfold ble etablert 1. august 1994 ved at Høgskolesenteret i Vestfold, Eik lærerhøgskole og Vestfold sykepleiehøgskole ble slått sammen. Høgskolen er delt inn i fem avdelinger, den er lokalisert på to studiesteder og har 400 ansatte. Studieåret 2003–2004 studerte totalt 4 000 studenter ved de ulike programmene på heltid eller deltid.³⁵

HVE er en profesjonshøgskole, der grunnutdanninger til spesifiserte yrker og profesjoner står sentralt. Høgskolen tilbyr studier som fører til yrker som ingeniør, skipsoffiser, lærer, førskolelærer, sykepleier eller økonom. Høgskolen tilbyr en rekke fagutdanninger på grunn- og mellomnivåer, samt videre- og etterutdanninger. Foruten utdanning drives det ved høgskolen forsknings- og utviklingsarbeid. Vi skal se på fire av bachelorprogrammene ved HVE ved to av de fem avdelingene:

- Bachelor i sykepleie, Avdeling for helsefag
- Bachelor i økonomi og administrasjon, Avdeling for samfunnsfag

---

³¹ I 2003 endret Avdeling for helsefag som tidligere var en del av Profesjonshøgskolen ved Høgskolen i Bodø navn til Institutt for sykepleie og helsefag.

³² <http://www.hibo.no>, aksessert 29.3.2005.

³³ <http://www.hibo.no>, aksessert 30.4.2005.

³⁴ <http://www.hhb.no>, aksessert 29.4.2005.

³⁵ <http://www.hive.no/adm/>, aksessert 29.4.2005.

- Bachelor i historie, Avdeling for samfunnsfag
- Bachelor i informatikk, Avdeling for samfunnsfag

HVE er i en omstillingsprosess som blant annet omfatter internasjonalisering. HVE deltar i flere større programmer og oppgir de viktigste som følger: SOKRATES, ERASMUS, LEONARDO og NORDPLUS. I tillegg oppgir skolen å være i startfasen på et omfattende program i samarbeid med Malawi. HVE har som mål å *videreutvikle eksisterende og etablere nye faglige nettverk med relevante institusjoner i utlandet*. I utkast til virksomhetsplan uttaler HVE at de ”skal ha en større internasjonal kontaktflate til beste for studenter og ansatte enn gjennomsnittet av norsk høgskoler”³⁶. Som delmål ønsker høyskolen å videreutvikle samarbeidsavtaler med utenlandske lærersteder, samt å legge til rette for utveksling av studenter, både for at studenter kan reise ut og ta deler av sin utdanning i utlandet og at utenlandske studenter skal ta deler av utdanningen sin ved høyskolen. Høyskolen har også som mål å øke sin deltakelse i internasjonale forskningsnettverk og -programmer.

2.1.4 Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

NTNU ble etablert 1. januar 1996 og er fundert på det tidligere Universitetet i Trondheim med Norges Tekniske Høgskole, Den Allmennvitenskapelige Høgskolen, Det Medisinske Fakultet og Vitenskapsmuseet. Også Musikkonservatoriet i Trøndelag og Kunstakademiet i Trondheim er en del av universitetet. NTNU har syv fakulteter og flere sentra. Totalt har det vel 20 000 studenter og omlag 3 300 ansatte. Universitetet har en teknisk-naturvitenskapelig profil, men har også et rikholdig tilbud innen samfunnsvitenskap, humaniora, medisin og psykologi.³⁷

- Bachelor i historie, kultur- og idéfag, fordypning i historie inngår i undersøkelsen, og master i historie, Institutt for Historie og klassiske fag, Det historisk-filosofiske fakultetet (HF)
- Bachelor og master i informatikk, Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap, Fakultet for Informasjonsteknolog, matematikk og elektronikk (IME)
- Bachelor og master i fysikk, Institutt for fysikk, Fakultet for Naturvitenskap og teknologi (NT)

Det historisk-filosofiske fakultetet er det nest største i forhold til antallet studenter. Fakultetet har fagtilbud på bachelor- og masternivå fordelt på tre programområder: Historie, kultur- og idéfag, Kunst, medier og kommunikasjon, samt Språk og litteratur. De har også studieprogram i samarbeid med andre fakulteter ved NTNU, samt profesjonsutdanning i musikk. Fakultetet tilbyr syv studieprogram som leder frem mot graden bachelor i humanistiske fag. Mastergraden som bygger på bachelorgraden tilbys innen 21 fagfordypninger.

---

³⁶ <http://www.hive.no/adm/info/hve2003/virksomhetserklaring.htm>, Virksomhetserklaring for Høgskolen i Vestfold (utkast 3.6.2002). S-SAK: 2002/49, aksessert 8.3.2005

³⁷ <http://mime.hf.ntnu.no:8080/hf/adm/studier/studiehandboka/bok>, Informasjonen er hentet fra NTNU Studiehåndboka 2003–2004, aksessert 7.2.2005

Realfagsstudiene ved NTNU tilbys av tre fakulteter. Det er åtte bachelorprogrammer og 13 mastergradsprogrammer. Vi skal se på to av de tre fakultetene. Fakultet for informasjonsteknolog, matematikk og elektronikk tilbyr studier innen informatikk, matematikk og statistikk samt biomatematikk. Fakultetet presenterer seg som den utdanningsinstitusjonen som utdanner flere IT-spesialister enn alle de øvrige lærestedene i Norge til sammen.³⁸ Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap er ett av seks institutter ved fakultetet. Instituttet tilbyr opplæring i emner innen datateknikk og informasjonsvitenskap. Institutt for fysikk er ett av seks institutter ved Fakultet for Naturvitenskap og teknologi der bachelor- og mastergraden i fysikk gis.

2.2 Studieløp og fagtilbud

Nedenfor følger beskrivelser av de fem fagtilbudene ved hvert av de fire lærestedene. Det legges vekt på tilbud på engelsk og utvekslingsavtaler.

2.2.1 Historie

Bachelorprogrammet i historie presenteres som det å forstå hvordan verden har blitt som den er, og å forstå hvordan ulike sider av samfunnet henger sammen. Studentene skal gjennom pensum og opplæring i historisk metode blant annet lære prinsipper for kildekritikk og øves i evnen til kritisk analyse av historiske kilder. Gjennom et større selvstendig arbeid, bacheloroppgaven, trenes studentene til å arbeide selvstendig med historisk litteratur og kilder. Målgruppen for bachelor i historie er de som ønsker yrker der det er nødvendig med forståelse av hvordan samfunnet har utviklet seg gjennom tidene. Eksempler på dette er undervisning, forvaltning, media, kulturarbeid og reiseliv.³⁹ En bachelorgrad i historie kvalifiserer for masterstudium i historie og ulike typer tverrfaglige masterstudium der historie inngår. Master i historie innebærer økt spesialisering og dybde i forhold til bachelorprogrammet. Det første året på masterstudiet består av obligatoriske og valgfrie emner. Det andre året består av å skrive en masteroppgave.

Bachelor i historie tilbys ved alle fire utdanningsinstitusjoner, mens de to universitetene UIO og NTNU også tilbyr master i historie. Ved alle fire lærestedene vektlegges det at bachelorstudiet har en fleksibel struktur; studentene kan fritt bestemme når forskjellige emner og emnegrupper skal tas, og/eller de velger en annen progresjon enn den anbefalte.

Universitetet i Oslo

Innenfor studieprogrammet historie, religioner, ideer, estetikk og religion ved UIO finnes det en rekke bachelor- og masterprogram å velge mellom og historie er et av dem.

Masterprogrammet består av to studieretninger; allmenn historie og samtidshistorie. Begge

---

³⁸ <http://eddis.ime.ntnu.no/newlook2/newlook.php>, aksessert 21.3.2005.

³⁹ Opplysninger hentet fra <http://www.hibo.no>, aksessert 30.3.05, <http://studkat.hive.no/studiehandbok>, aksessert 8.3.2005; <http://mime.hf.ntnu.no>, aksessert 7.2.2005.

retningene omfatter norsk, europeisk og global historie. Begge retningene har samme struktur, men innholdet i de ulike emnene skiller seg fra hverandre. Bachelorprogrammet omfatter flere forskjellige opplæringsformer og vurderinger. Tabell 1.5 gir en oversikt over skriftlige og muntlige sjangrer for henholdsvis opplæring og vurderinger.⁴⁰

Tabell 1.5 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i historie ved UIO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Klasseromseksamen (4 timer)
	Kvalifiseringsoppgave
	Særemneoppgave
	Seminaroppgave
	Hjemmeeksamen
	Utarbeiding av fordypningsoppgave
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Oversiktsforelesning	Muntlig eksamen
Seminarundervisning	
Kollokvigrupper	
Individuell veiledning	

Standardspråket er norsk. Engelsk finner vi som engelskspråklig pensum, der andelen engelsk vil variere etter emneområde. Dessuten er engelsk representert gjennom kurstilbud på engelsk.

Avdeling for historie har som mål at minst ett, men helst flere kurs hvert semester skal gis som et engelskspråklig tilbud. Antall kurs avhenger til enhver tid av tilgjengelig lærerkrefter. Det er to vitenskapelige ansatte som underviser på engelsk ved avdelingen, en av dem har engelsk som morsmål. I studieåret 2004–05 ble to kurs gitt på engelsk: “Diverging paths: social and economic development in the west and the east since c. 1700” og “Social and economic history of modern Norway”. Tilsvarende kurstilbud på norsk gis ikke. Det er stort sett engelskspråklige studenter som følger dette kurset, men det er også åpent for norske studenter. Disse to tilbudene er såkalt tvillingemner noe som betyr at tilbudene gis både på bachelor- og masternivå. De norske studentene som tar disse kursene har anledning til å avlegge eksamen på norsk.

Avdelingen ønsker på sikt å utvikle flere emner på engelsk og oppgir dette som et av avdelingens satsningsområder. Bakgrunnen for satsningen er et ønske om å få flere utenlandske studenter til faget. Høsten 2006 vil kun ett engelsk emne bli tilbudt.

Studentene ved avdelingen har anledning til å studere ved en rekke utenlandske utdanningsinstitusjoner. Foruten avtaler gjennom ulike nettverk og program har historieprogrammet avtaler med flere europeiske utdanningsinstitusjoner i Frankrike, Italia og Tyskland. Det er University of Toulouse-le-Mirail (Toulouse II) i Frankrike, University

⁴⁰ <http://www.uio.no/studier>, aksessert 17.3.2005.

Michel de Montaigne (Bordeaux III) i Frankrike, Faculty of economics Verona University i Italia, Department of History University of Perugia i Italia, Department of History Rupert Charles University of Heidelberg i Tyskland). I tillegg har UIO flere bilaterale avtaler med amerikanske utdanningsinstitusjoner (University of Washington i Seattle, University of Oregon i Eugene, St. Olaf College, Northfield). Historieprogrammet har også samarbeid med Sør-Afrika. Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier har som en av sine målsetninger i årsplanen å styrke internasjonaliseringen av utdanningsvirksomheten, som er et av målene i årsplanen.⁴¹

Høgskolen i Vestfold

På bachelor i historie ved HVE består opplæringen i oversiktseminene av forelesninger, mens undervisningen i fordypningseminene og spesialiseringseminene foregår både i form av forelesninger og seminarer. For flere av emnene organiseres det kollokviégrupper. Når det gjelder vurderinger holdes det en avsluttende skriftlig eksamen for oversiktseminene. I fordypningseminene består vurderingen av to innleverte oppgaver med veiledning i løpet av semesteret og en muntlig eksamen. Spesialiseringseminet (10 sp) har en avsluttende skriftlig eksamen, mens vurderingsformen for spesialiseringseminet (20 sp) består både av en skriftlig oppgave og en muntlig samtale. Tabell 1.6 viser de ulike skriftlige og muntlige sjangrer.

Tabell 1.6 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i historie ved HVE.

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Skriftlig eksamen
	Innleveringsoppgaver
	Skriftlig oppgave
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	Muntlig samtale om skriftlig oppgave
Seminar	Veiledning til innleveringsoppgave
Kollokviégrupper	

Opplæringspråket er norsk. På bachelor i historie blir det ikke gitt noen emner eller kurs på engelsk. Engelsk kan brukes i veiledningssammenheng om det er behov for det. Det eksisterer ingen internasjonale utvekslingsavtaler med utenlandske utdanningsinstitusjoner, men det arbeides med å få i stand slike avtaler i samarbeid med informatikkfaget.

Høgskolen i Bodø

Som for andre læresteders fagtilbud er målgruppen for historiestudiet dem som vil ha kunnskaper og innsikt som er anvendelig i mange sammenhenger. I tillegg opplyser HBO at de ”mottar med glede alle, både eldre og unge, som først og fremst velger å studere historie på

⁴¹ [Http://www.hf.uio.no/iakh/om-instituttet/](http://www.hf.uio.no/iakh/om-instituttet/); Årsplan 2005. Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier. HF, UIO. Vedtatt av instituttstyret 11.2.2005.

grunn av egen interesse og nysgjerrighet på fortida.” Samtidig med dette ”forutsettes det at studentene kan og vil lese en del av pensumlitteraturen på engelsk. Dette er særlig aktuelt innenfor påbygningskursene (200-nivå).”⁴²

Opplæringen omfatter flere sjangrer og veksler mellom forelesninger, seminarundervisning, gruppearbeid, oppgaveskriving og prosjektorientert undervisning, se tabell 1.7 for en oversikt.

Tabell 1.7 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i historie ved HBO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Oppgave	Hjemmeeksamen
Pensumlitteratur	Skoleeksamen
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	Muntlig evaluering
Seminar	
Samtalegrupper	
Prosjektorientert undervisning	
Veiledning av oppgave	

Når det gjelder tilbud på engelsk har Avdeling for samfunnsfag ved HBO tilbud om et elementært introduksjonskurs til det norske samfunn bestående av sosiologi, statsvitenskap og historie. Kurset ses på som et forkurs og inngår ikke som en del av bachelorprogrammet. Det er først og fremst et tilbud til utenlandske studenter. I tillegg har de et kurs på høyere nivå (200-nivå): ”The History of the High North”, som inngår som en portefølje til University of the Arctic. Med kurset forsøker HBO å rekruttere studenter fra andre land som er i gang med studier. Det oppgis å være få norske studenter som følger dette kurset. Ved avdeling for samfunnskunnskap gis det et tilbud om en tverrfaglig bachelor, der undervisningsspråket er engelsk. Studiet er ikke knyttet til den ordinære opplæringen.

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Bachelorprogrammet i historie ved NTNU har tre obligatoriske emner for alle studentene som anbefales tatt i løpet av de tre første semestrene.⁴³ Masterstudiet tas vanligvis innenfor den faglige fordypningen studenten har i bachelorgraden. Opplærings- og vurderingsformene omfatter i likhet med dem på andre læresteder av en rekke skriftlige og muntlige sjangrer, se tabell 1.8. På bachelor består vurderingsdelen av flere forskjellige oppgaver og skriftlige sluttprøver. For mastergraden varierer vurderingsformene med de ulike fagfordypningene. De ulike fagfordypningene har en obligatorisk aktivitet som kan være et godkjent seminarinnlegg, en muntlig framføring i løpet av kurset, oppgaveløsning eller en godkjent

⁴² <http://studie.hibo.no/studiehandbok>, aksessert 30.03.2005

⁴³ De tre er: Oversikt over eldre historie frem til 1750, Oversikt over nyere historie etter 1750 og Innføring i historisk teori og metode.

prosjektplan. Vurderingsformene varierer mellom skriftlige avsluttende prøver, hjemmeeksamen, mappe og en justering av mastergradkarakteren ved en muntlig sluttprøve.

Tabell 1.8 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i historie ved NTNU

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Sluttprøver
	Hjemmeeksamen
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	
Seminar	Seminarinnlegg
Kollokvigrupper	Sluttprøve - justering av mastergradkarakter
Prosjektorientert undervisning	

Den engelskspråklig pensumlitteraturen varierer, og det primært etter emner og/eller tilgang på relevant litteratur. En del av innføringsemnene må leses på engelsk fordi det ikke finnes noen alternativ litteratur som har den innfallsvinkelen til stoffet som ansvarlige for pensum ved historie er interessert i. Det finnes ett sentralt emne der all litteraturen er på norsk: "Stat og samfunn, norsk historie etter 1900". Innføringsbøker i teori og metode er også overveiende på norsk. I den andre enden av skalaen ligger emner der all litteratur er på engelsk, emner som: "Maskiner og fabrikker" og "Stormaktpolitikk etter 1900". I andre tilfeller forekommer pensumlitteratur noen ganger på norsk og andre ganger på engelsk. Til innføring i eldre historie er det bare norskspråklig litteratur, mens det til innføringen for nyere historie etter 1750 brukes en amerikansk grunnbok. For emnet Afrikas historie foreligger det en god del litteratur på norsk fordi det flere ansatte ved NTNU har afrikansk historie som forskningsfelt.

Det er ikke obligatorisk å skrive på engelsk for studentene verken på bachelor- eller masterprogrammet. Det gis ingen egne tilbud på engelsk i ordinær undervisning. På masternivå blir det gitt et eget tilbud om norsk historie for utenlandske studenter. Det løper parallelt med ordinær undervisning.

2.2.2 Fysikk

Fysikk er læren om de fenomener i universet og naturen som kan forstås og forklares ut fra grunnleggende vitenskapelige prinsipper og lover. Fysikk beskriver gjerne fenomenene i et matematisk språk, for en del basert på eksperimenter og observasjoner. Fysikk er orientert i mange retninger slik som astrofysikk, kjernefysikk og geofysikk. Disiplinen utgjør også en sentral hjelpevitenskap til andre naturvitenskapelige disipliner og er med på å danne et kunnskapsmessig grunnlag for høyteknologisk viten.⁴⁴

Bachelorstudiet er beregnet på studenter som ønsker å skaffe seg en bred kompetanse i fysikk, og på studenter som har gode kunnskaper i støttefaget matematikk og gjerne med

⁴⁴ <http://www.uio.no/studier/program>, aksessert 17.3.2005.

innslag av andre støttefag som informatikk.⁴⁵ Masterstudiet bygger på bachelorgraden i fysikk og gir en større grad av spesialisering og fordypning innen et område av fysikken. Det sentrale elementet i studiet er her som i andre fag, et selvstendig, forskningsarbeid – masteroppgaven. Studentene har stor frihet når de velger emner og tema for masteroppgaven.⁴⁶

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Ved NTNU følger bachelorstudiet et forholdsvis fast mønster de tre første semestrene. Første året legges hovedvekten på matematikk som er det viktigste redskapsfaget for fysikk. Masteroppgaven har vanligvis et omfang på 60 studiepoeng, samt et emne i form av et selvstudium (som utgjør 7,5 sp). Innholdet i selvstudiet skal ha faglig nær sammenheng med temaet for masteroppgaven og legges opp i samråd med en veileder.

De ulike opplærings- og vurderingsjangerne fordelt på skriftlige og muntlige sjangrer er klassifisert og listet i tabell 1.9.

Tabell 1.9 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i fysikk ved NTNU

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Skriftlig eksamen
Prosjektarbeid i grupper	
Obligatoriske regneøvinger	Mappevurdering
Obligatoriske laboratorieoppgaver	Hjemmeeksamen
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning med demonstrasjon	Muntlig eksamen
Gruppearbeid	
Obligatoriske laboratorieoppgaver	
Presentasjoner	

Når det gjelder utvekslingsavtaler har bachelorprogrammet i fysikk, astronomi og meteorologi har avtaler med flere universiteter i USA (University of Arizona, University of Minnesota, Michigan State University, University of Tennessee).⁴⁷ Studentene oppfordres av instituttet til å ta utenlandsoppholdet i femte eller sjette semester.

Universitetet i Oslo

Ved UIO er fysikk, astronomi og meteorologi ett av flere bachelorprogrammer innenfor studieprogrammet matematikk, naturvitenskap og teknologi. Fysikk er en av tre studieretninger som tilbys innenfor det ovennevnte programmet. Fysisk institutt er foruten programmet fysikk, astronomi og meteorologi involvert i to andre programmer: "Elektronikk

⁴⁵ <http://www.studier.ntnu.no>, aksessert 21.3.2005.

⁴⁶ <http://www.studier.ntnu.no>, aksessert 21.3.2005.

og datateknologi” og ”Senter for materialer og energi for fremtiden”. Disse tre programmene rekrutterer studenter til master i fysikk. Det gis tilbud om en rekke forskjellige masterprogrammer. Studenter ved de ulike retningene kan velge en fordypning innen seks forskjellige spesialområder.⁴⁸

Opplæringen er primært på norsk. På bachelornivå er det plukket ut syv til åtte kurs av om lag 30, som kan gis på engelsk ved behov. På masternivå har instituttet det enkle prinsippet at alle kurs kan gis på engelsk. Studentene oppfordres til å skrive på engelsk og gir en trening i å presentere noe skriftlig på engelsk.

Tabell 1.10 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i fysikk ved UIO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftligesjangrer</i>	<i>Skriftligesjangrer</i>
Pensumlitteratur	Skriftlig eksamen
Prosjektarbeid i grupper	
<i>Muntlig sjangrer</i>	<i>Muntlig sjangrer</i>
Forelesning	
Gruppearbeid	
Obligatoriske laboratorieoppgaver	

Når det gjelder utvekslingsavtaler har instituttet noen avtaler med enkelte universiteter i USA. De har ingen konkrete planer om å satse mer flere avtaler. Noen av avtalene blir i liten grad brukt.

2.2.3 Sykepleie

Formålet med sykepleierutdanningen er å utdanne yrkesutøvere som er kvalifisert for sykepleiefaglig arbeid i alle ledd av helsetjenesten, i og utenfor institusjoner. Sykepleiere skal også ha kompetanse i forhold til helsefremmende og forebyggende arbeid, undervisning og veiledning, forskning og fagutvikling, kvalitetssikring, organisering og ledelse. De skal ha kunnskap om helsepolitiske prioriteringer og juridiske rammer for yrkesutøvelsen. Utdanningen skal fremme en yrkesetisk holdning og en flerkulturell forståelse av helse og sykdom. Fullført bachelorstudium gir graden bachelor i sykepleie og grunnlag for å søke autorisasjon som sykepleier i henhold til lov om helsepersonell. Fullført bachelorgrad kan inngå som del av en mastergrad.⁴⁹

---

⁴⁷ Samme sted som ovenfor.

⁴⁸ <http://www.uio.no/studier/program/fam/presentasjon>, aksessert 17.3.2005.

⁴⁹ <http://studkat.hive.no/studiehandbok>, aksessert 8.3.2005.

Høgskolen i Vestfold

Ved HVE tilbys bachelor i sykepleie. Opplæringsformene er dem vi finner i de aller fleste studietilbud, men i tillegg er det noen som er spesielle for sykepleie. Praksisstudier og ferdighetstrening er obligatoriske deler av utdanningen og utgjør til sammen 90 studiepoeng. Ferdighetstrening og øvelser gjennomføres i utdanningsinstitusjonens øvingsposter, i demonstrasjonsrom eller i forbindelse med praksisstudier utenfor utdanningsinstitusjonen. En betydelig del av opplæringen består av praksisstudier. Det skilles mellom ferdighetstrening, forberedelse og refleksjon over praksisstudier som kan foregå ved utdanningsinstitusjonen, og praksisstudier i samarbeid med helsepersonell, pasienter og pårørende. Praksisstudier utgjør 75 studiepoeng (50 uker) i løpet av studiet.⁵⁰ Praksisstudier i sykepleie gjennomføres i hele Vestfold fylke og studentene blir veiledet av sykepleiere (kalt praksisveiledere) som arbeider i turnus.⁵¹ Ferdighetstrening utgjør 15 studiepoeng (10 uker). Det er obligatorisk studiedeltaking med fremmøteplikt har alle praksisstudier som tilrettelegges av avdelingen seminarer og klinikker.⁵²

Vurderingsformene består av eksamener og interne vurderingsordninger, for en liste over både opplærings- og vurderingsformer, se tabell 1.11 for spesifikasjoner.

Tabell 1.11 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i sykepleie ved HVE

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Mappevurdering
<i>Muntlig sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Praksisstudier	Tester
Ferdighetstrening	
Seminar	Obligatoriske studiekraft

I langsiktig plan for Avdeling for helsefag (2000–2004) legges det vekt på et internasjonalt samarbeid for både studenter og ansatte. Et mål i internasjonaliseringsarbeidet er at 20 prosent av studentene skal ha et kortere eller lengre studieopphold i utlandet. Sykepleiestudentene tilbys å ta deler av studiet i utlandet. Avdeling for helsefag har samarbeid med høyskoler og universiteter i Danmark, Sverige, Israel, Palestina, England, Tanzania, Hawaii, New Zealand og Australia.⁵³

⁵⁰ I første studieår er det 8 uker praksis, andre studieår 20 uker og tredje studieår 22 uker praksis.

⁵¹ <http://studkat.hive.no/studiehandbok>, aksessert 8.3.2005.

⁵² Det settes krav til obligatorisk studiedeltaking for de deler av fagplanen som studenter vanskelig kan tilegnes gjennom selvstudium, eller som krever forpliktelse overfor medstudenter. Ut fra dette gjelder følgende reglement ved avdelingen: 1. Obligatoriske studiekraft tilrettelegges i deler av programmet og beskrives i de enkelte modulplaner; 2. Obligatoriske studiekraft omfatter fremmøteplikt og/eller oppgaver som skal løses som f.eks. innlevering av skriftlige besvarelser, søk i litteraturlaser, fremlegg i seminarer med mer og 3. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger prøves i eksamener, tester og dyktighet i praksis.

⁵³ <http://hive.no/studietilbud>, aksessert 1.2.2005.

Når det gjelder tilbud på engelsk har Avdeling for helsefag laget en engelsk modul som heter "Care for the ageing". Kurset er en del av "Bachelor in Nursing degree programme". Undervisningsspråket er engelsk og formålet er at studentene skal utvikle teoretisk og praktisk kunnskap innen omsorg for eldre. Kravet for å bli tatt opp er at søkeren har fullført første året av sykepleieutdanningen. Kurset er et samarbeid mellom åtte institusjoner innen Florence European SOKRATES/ERASMUS nettverk, og er en modul som teller 18 studiepoeng. Modulen er delt i to der 80 prosent av modulen er felles. Undervisningen er den samme uansett hvor i nettverket studentene tar denne delen av modulen. Mens 20 prosent av modulen er knyttet til hvert enkelt av lærestedene. Informasjonsmateriale for kurset "Care for the ageing" gir et inntrykk av å gå mot en mer modulbasert og fleksibel sykepleieutdanning i Europa. Arbeids- og læringsformene på modulen er de samme som for andre sykepleiestudier.⁵⁴

Høgskolen i Bodø

HBO tilbyr bachelorprogram i sykepleie og i tråd med rammeplanen for utdanningen består om lag halvparten av studietiden av praksis. Praktiske studier inngår i alle emnene og avvikles i Bodø, Stokmarknes, Vestvågøy og nærliggende kommuner for studenter tatt opp til studiested Bodø, og i Rana, Vefsn, Alstadhaug og nærliggende kommuner for studenter tatt opp til studiested Rana. Studiet har praksisperioder hvert semester. Totalt har de 54 uker praksis som dekker områdene: Sykehjem, hjemmesykepleie og forebyggende og helsefremmende arbeid, medisinsk og kirurgisk sykepleie, psykisk helsearbeid, spesialist- og kommunehelsetjenesten.

Det tilbys læringsformer som forelesninger, seminar og læringsgrupper, der studentene i grupper samarbeider og hjelper hverandre i den faglige og personlige utviklingen gjennom. Gruppene jobber sammen hele semesteret. På bachelor i sykepleievitenskap benyttes ulike vurderingsformer; tradisjonelle skriftlige skoleeksamener, vurderinger av praktiske ferdigheter, fordypningsoppgave og mappeevaluering. Mappeoppgavene er skriftlige arbeider som dels gjøres individuelt og dels i grupper. Ved Høgskolen i Bodø tilbys Mastergrad i praktisk kunnskap.

Institutt for sykepleie og helsefag har nettopp blitt en del av en utvekslingsavtale med en utdanningsinstitusjon i Sør-Dakota. Dette er en avtale som har eksistert ved høyskolen tidligere. Utveksling av studenter dreier seg om utveksling i praksisstudiene. Studentene reiser ut og oppfordres til utveksling av en varighet på 16 uker. Om lag ti studenter fra HBO drar hvert år ut til Nordiske samarbeidsland og Spania (Alicante). Fra disse landene mottar høyskolen også utenlandske studenter. Det er i liten grad utveksling med Finland, og årsaken til det oppgis å være språkproblemer. Studentene som kommer fra Finland til høyskolen eller norske studenter som reiser til Finland, får veiledning på engelsk, men i kontakten med

---

⁵⁴ "International Module", Vestfold University College – Faculty of Health Sciences. "Care for the ageing", udatert. Informasjonsmateriale fra Avdeling for helsefag.

pasientene oppstår språkproblemer. Dette har resultert i at studentene jobber med tolk. HBO tar imot om lag seks til ti utenlandske studenter hvert skoleår.

Det gis ingen tilbud om engelsk i undervisningen. Det er få utenlandske studenter på faget. De studentene som har vært på utveksling har vært på praktiske studier på sykehus eller sykehjem, og dermed har HBO i liten grad hatt befatning med disse utenlandske studentene.

Tabell 1.12 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i sykepleie ved HBO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Skriftlig skoleeksamen
Mappeoppgaver	Fordypningsoppgave
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	Vurdering av praktiske ferdigheter
Læringsgruppe	
Praksisstudier	
Seminar	

Universitetet i Oslo

Masterstudiet i sykepleievitenskap ved UIO bygger på grunnutdanningen i sykepleie.⁵⁵ Studiet har som mål å kvalifisere ferdigutdannede sykepleiere til undervisning, ledelse, fagutvikling, forskning og kliniske stillinger i helsetjenesten. Sykepleievitenskap skiller seg fra grunnutdanningen ved at på dette nivået rettes mer oppmerksomhet mot kunnskapsutvikling og refleksjon over forholdet mellom teori, forskning og praksis.⁵⁶

Masterstudiet i sykepleievitenskap består av å kvalifisere studentene til å skrive og fullføre skrivingen av en masteroppgave. Første året gis det en oppgaverettet skolering gjennom undervisning og skrivetrening. Studentene velger to av fem emner i forhold til tema og metode for masteroppgaven. Fordypningsemnene er i tråd med instituttets forskningsområder og er knyttet opp til de aktuelle satsingsområdene for forskning ved instituttet. Eksamensbesvarelsen danner grunnlag for videre arbeid med masteroppgaven. Masterprogrammet kan gjennomføres som et heltids- eller deltidsstudium. Opplærings- og vurderingsformer følger stort sett det som er allment for mastergraden, se tabell 1.13.

⁵⁵ Det kreves treårig grunnutdanning i sykepleie eller tilsvarende, i tillegg kreves offentlig godkjenning som sykepleier i Norge og generell studiekompetanse, herunder krav til kunnskaper i norsk og engelsk. For nærmere beskrivelse av opptakskrav, se: <http://www.uio.no/studier/program/sykepleievit-master/presentasjon>, aksessert 23.3.2005.

⁵⁶ <http://www.uio.no/studier/program/sykepleievit-master/presentasjon>, aksessert 17.3.2005.

Tabell 1.13 Opplærings- og vurderingsformer i master i sykepleievitenskap ved UIO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Prosess- og/eller resultatorientert vurdering
Nettbasert undervisning	
Skriftlig formidlingsevne på engelsk	
Problembasert undervisning	
<i>Muntlig sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	
Seminar	
Gruppearbeid	
Presentasjoner	
Muntlig formidlingsevne på engelsk	

Ved besøk av utenlandske studenter legges ordinær opplæring om og gis på engelsk slik at både de besøkende og studentene ved master i sykepleievitenskap følger samme undervisning. Opplæringsformene er: forelesninger, seminarer, gruppearbeid, muntlig fremlegg og nettbasert undervisning, samt å legge til rette for problembasert undervisning. Det legges vekt på at studenten skal opparbeide seg muntlig og skriftlig formidlingstrening også på engelsk. Det inngår en eller flere former for vurdering i alle emner. Vurderingen kan være prosessorientert og/eller resultatorientert. Det legges vekt på vurderingsformer som understøtter læringen og som gir studenten tilbakemelding underveis.

2.2.4 Informatikk

Informatikk handler om utvikling og bruk av elektronisk behandling av data, informasjonsteknologi er et redskap innenfor ulike fagfelt som medisin, bioteknologi, jus, kulturfag og læring. Studieprogrammet informatikk omfatter teori og metoder for programmering av datamaskiner, både enkeltmaskiner og maskiner i et nettverk for å utarbeide systemer som er pålitelige, fleksible, brukervennlige og effektive. Studiet handler også om bruk av datamaskiner i organisasjoner og om hvilke konsekvenser informasjonsteknologien har for enkeltmennesket, virksomheter og organisasjoner og samfunnet som helhet.⁵⁷ Studiet har som mål å ferdige kandidater kvalifiserte til allsidige arbeidsoppgaver innen informatikk og/eller IT i mange typer virksomheter. Studiet gir tittelen bachelor i informatikk.⁵⁸

⁵⁷ <http://www.UiO.no/studier/program>, aksessert 16.3.2005.

⁵⁸ Det kreves generell studiekompetanse samt 2MX, 2MY eller 3MZ for å bli tatt opp på studiet <http://www.hive.no>, aksessert 08.03. 2005.

Universitetet i Oslo

Ved Institutt for informatikk tilbys en rekke emner på bachelor og masternivå.⁵⁹ Studieprogrammet innenfor informasjonsteknologi tilbyr syv bachelorprogrammer og ni masterprogrammer, der informatikk er et av programmene. Programmene har et fastlagt studieløp de første semestrene, deretter velges fordypninger og noen emner etter fritt valg eller anbefalinger.

Masterstudiet bygger på bachelorgraden eller annen tilsvarende utdanning. Programmet gir studentene muligheten til å velge et spesialområde som fordypning.⁶⁰ En del av emnene må velges innen samme fagområde som masteroppgaven. Masterprogrammet har ingen studieretninger, og studenter velger forskningsfelt etter at de er tatt opp som masterstudenter.⁶¹ Gjennom masterstudiet skaffer studentene seg både basiskunnskaper og spisskompetanse. Studiet består av et teoretisk pensum og en forskningsoppgave. Oppgaven er ment å gi studenten trening i å drive selvstendig forskning.⁶² Masterprogrammet tilbyr et variert undervisningsopplegg, med forelesninger hvor fagstoff introduseres, etterfulgt av praktisk gruppearbeid. Studenten får både individuell og kollektiv veiledning underveis.⁶³

Tabell 1.14 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i informatikk ved UIO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Oppgave
<i>Muntlig sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	
Praktisk gruppearbeid	
Individuell og kollektiv veiledning	

Alle de obligatoriske emnene undervises primært på norsk og for de fleste programmene kreves det at studentene behersker norsk som fagspråk. Blant disse er det ca 40 kurs som gis på engelsk.⁶⁴

For de kursene som tilbys på engelsk, blir alle opplærings- og vurderingsformer på engelsk. I de tilfellene der de har studenter som ønsker undervisning på engelsk, som ikke følger noen utvekslingsavtaler og dermed ikke kan kreve at opplæringen gis på engelsk, blir hver enkelt student spurt om undervisningen kan skifte fra norsk til engelsk. Instituttet har som en av sine målsetninger på sikt å ha halvparten av kursene på engelsk. Dette er en del av

⁵⁹ Antall emner og antall emner på engelsk er fremkommet ved å telle antallet på hjemmesiden <http://www.uio.no/studier/emner/enheter>, aksessert 16.3.2005.

⁶⁰ Studenten velger enten 60 studiepoeng emner pluss 60 sp masteroppgave eller 90 sp emner med 30 sp oppgave.

⁶¹ <http://www.matnat.uio.no/studier>, aksessert 16.3.2005.

⁶² <http://www.matnat.uio.no/studier/studiet/master>, aksessert 16.3.2005.

⁶³ <http://www.uio.no/studier/program/inf-ba/presentasjon/oppbygging-gjennomforing.html>, aksessert 16.3.2005.

⁶⁴ 17 av kursene er såkalte "tvillingemner", beregnet både for bachelorprogrammet og for masterprogrammet.

det universitetspolitiske systemet der en ønsker å kunne tilby studier til internasjonale studenter, slik at de ikke må kunne norsk fra starten av. Men også for å sende studenter ut til utenlandske utdanningsinstitusjoner.

Instituttet tilbyr to masterprogrammer som er engelskspråklige, der de garanterer at studentene får plass på rent engelskspråklige emner. "International systems", er et tilbud for 10–12 studenter. Det er få norske studenter som følger dette tilbudet. Studietilbudet har en utvekslingsavtale med flere afrikanske universiteter og de sender sine beste studenter for å ta en utdanning de ellers ikke hadde fått muligheter til i hjemlandene. Dette medfører at kravene for å bli tatt opp på studiet er høye. Nettverk og systemadministrasjon er et tilbud som gis i samarbeid med Høgskolen i Oslo og er det eneste i sitt slag i hele Nord Europa. Det tas opp mellom 12 og 15 studenter per år

Studenter på bachelor- eller masterprogram i informatikk har muligheten til å ta deler av studiet i USA eller Australia. For studenter på bachelorstudier anbefales studieopphold ved amerikanske utdanningsinstitusjoner (Grand Valley State University, University of Minnesota).⁶⁵ For studenter på mastergradsstudiet anbefales ulike universiteter i Australia (University of Newcastle, University of Melbourne, Macquarie University, University of Wollongong).

Høgskolen i Vestfold

Ved HVE er strukturen i studiet delvis fleksibel ved at fagene på tredje året til en viss grad kan settes sammen etter eget ønske. Det er et krav om at "programmering 3" eller "Web 3" eller "IT-ledelse" og bacheloroppgaven (totalt 30 studiepoeng) må inngå det tredje året. I tillegg kan det tredje året bestå av informatikkfag eller andre fag på til sammen 30 studiepoeng som ikke overlapper med de øvrige 150 sp. i bachelorstudiet.

Opplæringsformene er en kombinasjon av forelesninger, øvelser og obligatoriske arbeider. På bachelor informatikk er vurderingsformen en helhetsvurdering av innleveringer, prosjektoppgave og muntlig eller skriftlig eksamen.

Studentene ved bachelor i informatikk oppfordres til å skrive bacheloroppgaven på engelsk. I følge informanten velger flertallet av studentene velger å skrive oppgaven på engelsk.

Tabell 1.15 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i informatikk ved HVE

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Skriftlig eksamen
Forelesninger	Prosjektoppgave
Obligatoriske arbeider	
Øvelser	
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Øvelser	Muntlig eksamen

⁶⁵ <http://www.ifi.uio.no/studier/studinf/abroad>, aksessert 16.3.2005.

På bachelor i informatikk blir det ikke gitt noen emner eller kurs på engelsk ved HVE. Opplæringspråket er norsk. Engelsk kan brukes i veiledningssammenheng om det er behov for det. Det eksisterer ingen internasjonale utvekslingsavtaler med utenlandske utdanningsinstitusjoner, men det jobbes for tiden med å få i stand slike avtaler i samarbeid med historie.

Høgskolen i Bodø

Målet med bachelorprogrammet i informatikk ved HBO er å utdanne kandidater som har kunnskaper og ferdigheter innen analyse og konstruksjon av IT systemer. Det kreves generell studiekompetanse for å bli tatt opp ved studiet.⁶⁶ Flexibiliteten i bachelorprogrammet kommer til uttrykk ved at en tredjedel av studiet består av fag som velges. Bachelorgrad i informatikk kvalifiserer for opptak til mastergradsstudium i informatikk, eller tilsvarende utdanning.⁶⁷

Tabell 1.16 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i informatikk ved HBO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i> Pensumlitteratur	<i>Skriftlige sjangrer</i>
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>

Det er for tiden ingen internasjonale studenter ved bachelor i informatikk ved høyskolen. Høsten 2006 ventes det imidlertid noen utvekslingsstudenter på ERASMUS programmet.

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

På bachelor- og masterprogrammet i informatikk undervises det i en rekke emner på grunnleggende, videregående og på masternivå. Bachelorprogrammet er ikke delt inn i studieretninger. Hvert semester er normert til at studentene skal gjennomføre fire emner hver på 7,5 sp.

På masterstudiet i informatikk er det fire studieretninger.⁶⁸ Opplærings og vurderingsformene er de samme som vi finner ved andre læresteder, se tabell 1.17.

---

⁶⁶ Fra og med høsten 2005 vil bestått i ett av fagene 2MX, 2MY, 3MZ være gjeldende krav ut over generell studiekompetanse.

⁶⁷ <http://www.studier.ntnu.no>, aksessert 21.3.2005.

⁶⁸ Samme som ovenfor.

Tabell 1.17 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i informatikk ved NTNU

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Semesterprøve
	Skriftlig eksamen
	Mappevurderinger
	Hjemmeeksamen
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Presentasjoner	Muntlig eksamen
Kollokvier	Mappevurdering
Øvinger	
Forelesning	

Instituttet vil fra høsten 2006 gi et tilbud om toårig mastergrad på engelsk om informasjonssystemer. Det blir igangsatt om nok studenter melder seg. Studiet er også åpent for norske studenter, men her eksisterer det allerede et tilbud på norsk i og med at den treårige ingeniørutdanningen kan tas ved regionale eller statlige høyskoler. Deretter tas toårig master ved NTNU.

Studentene gis muligheten til å ta ett år av masterstudiet i utlandet. De har utvekslingsavtaler med utenlandske universiteter og gir eksempler på land som er populære blant studentene; Australia, Tyskland, USA og Spania.

2.2.5 Økonomi, administrasjon og ledelse

For økonomiutdanningene har vi valgt å se på studieløpene ved de to høyskolene. HVE har bachelor i økonomi og administrasjon, mens HBO tilbyr bachelor i bedriftsøkonomi og ledelse. Bachelor i bedriftsøkonomi og ledelse er en videreutvikling av det toårige høgskolekandidatstudiet i økonomi og administrasjon. Begge bachelorprogrammene bygger på plan for treårig Bachelorstudium i økonomi og administrasjon som Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA) har utarbeidet. Planen skal bidra til å sikre et høyt faglig nivå og en ensartet struktur i de økonomisk administrative utdanningene i Norge.⁶⁹ Formålet med bachelorprogrammet i økonomi og administrasjon er å utdanne yrkesutøvere kvalifiserte for oppgaver innenfor det økonomiske og administrative emnefelt i privat næringsliv, organisasjoner og offentlig sektor.⁷⁰ Begge bachelorutdanningene kvalifiserer for studier på masternivå.

⁶⁹ I tillegg ble forskrift om bachelorgrad ved Høgskolen i Bodø vedtatt av styret i møte den 13. mai 2002 med endringer vedtatt i styremøte 5. mars 2003. Studieplanen er godkjent av Kollegiet ved Handelshøgskolen i Bodø 7. februar 2003.

⁷⁰ <http://www.hive.no>, aksessert 29.4.2005.

Høgskolen i Vestfold

Studiet retter seg mot dem som ønsker en grunnutdanning i økonomiske og administrative emner, med bedriftsøkonomisk profilering. Det kreves generell studiekompetanse eller realkompetanse for å bli tatt opp ved studiet. Tittelen Bachelor i økonomi og administrasjon oppnås etter fullført studium. Studiemodellen består av fire obligatoriske emner de to første årene, samt valgfag (20 sp). Arbeidsformen på økonomi og administrasjon består i forelesninger, gruppearbeid og selvstudier. Studentene leverer arbeider innenfor enkelte emner til godkjenning i løpet undervisningsperioden. Studiet legger vekt på å ha et nært faglig samarbeid mellom studenter og lærere, slik at det skal være lett å ta kontakt for å diskutere faglige spørsmål.⁷¹

Tabell 1.18 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor i økonomi og administrasjon ved HVE

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Innleveringsoppgaver
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	
Gruppearbeid	

Opp mot ti prosent av pensum er på engelsk. Det er ikke noe obligatorisk pensum på engelsk de to første årene, kun relevant tilleggslitteratur. Men på tredje året i bachelorløpet brukes engelskspråklig pensum.

Opplæring på engelsk foregår i et av valgfagene, "Økonomi på engelsk" og gir både fagkunnskaper og språkopplæring på samme tid. Opplegget er eksklusivt engelsk. Studentene leverer obligatoriske essays på engelsk og oppgavene blir vurdert både språklig og faglig. Bakgrunnen for at høyskolen gir dette tilbudet er todelt: De har en engelskspråklig ansatt og avdeling for samfunnsfag ønsker at studentene skulle ha et tilbud på engelsk. Kurset er spesielt rettet mot de som ønsker å benytte seg av utvekslingstilbudet høyskolen har med en utdanningsinstitusjon i Glasgow. Avtalen HVE har med University of Strathclyde (SBS), Glasgow innebærer at studenter som har fullført to år med økonomi og administrasjon i Vestfold kan fullføre sine studier ved SBS.⁷² Det varierer hvor mange studenter som følger kurset hvert år, men studieåret 2004–05 fulgte 10 til 20 studenter kurset. Bakgrunner for at studentene velger kurset synes å være et ønske om å studere i utlandet. Men det viser seg imidlertid at forholdsvis få av dem reiser ut etter å ha gjennomført kurset. Overgangen til SBS krever at valgfaget "Økonomi på engelsk" eller tilsvarende er gjennomført. Opplegget HVE tilbyr sine studenter er spesielt, høyskolen tar selv opp studentene som ønsker å begynne ved SBS, den ordner det praktiske i forhold til Lånekassen og sogar bosted for studentene.

⁷¹ <http://www.hive.no>, aksessert 29.4.2005.

⁷² Flere muligheter fins: To år ved HIVE og ett ved SBS som gir graden Bachelor i økonomi og administrasjon. To år ved HIVE og to ved SBS som gir graden "Bachelor with Honours Degree" (den kan godkjennes som siviløkonom i Norge), eller to år ved HIVE og tre ved SBS som gir tittelen Master. <http://www.hive.no/studietilbud>, aksessert 1.2.2005.

Studentene trenger kun å sende søknad om opptak og ha gjennomsnittlig karakter B. Mellom fem og syv studenter tas opp hvert år. Avtalen er også åpen for at studenter fra SBS kan studere ved HVE, men til nå har ingen benyttet seg av muligheten. Hvis noen engelskspråklige studenter skulle ønske å komme til HVE, ville et opplegg for disse ha blitt utarbeidet.

Kurset er laget for siviløkonomtittelen, avtalen skal reforhandles. Studentene vil få tilbud om utveksling etter bachelorgraden, slik at de kan avlegge mastergraden utenlands.

Høgskolen i Bodø

Strukturen på økonomistudiene er vanligvis at en bachelorgrad oppnås etter tre år og en mastergrad etter fem års studier. Det er også mulig å søke direkte opptak til et femårig siviløkonom-/masterprogram. Det nye femårige siviløkonom-/masterprogrammet ble første gang tilbudt høsten 2004.⁷³ Når det gjelder arbeids- og læringsformer varierer det fra kurs til kurs å bli gitt i form av forelesninger, bedriftsbesøk, kollokvier, eksempelbasert undervisning, simuleringer og praktiske øvelser. Alle kurs som blir tilbudt skal ha egne fagsider på internett (Fronter).

Vurderingsformene varierer etter hvert enkelt kurs og emne. Evaluering av hjemmebasert problemløsning, casestudier og lignende er aktuelle evalueringsformer i tillegg til tradisjonelle avsluttende skriftlige eller muntlige skoleeksamener.

Det er også en variasjon mellom intern og ekstern sensur innen studiet. Studentene vil bli trukket aktivt inn i evalueringen av kursopplegget. Se tabell 1.19 for utfyllende opplysninger.

Tabell 1.19 Opplærings- og vurderingsformer i bachelor og master i økonomi og ledelse ved HBO

Opplæringsformer	Vurderingsformer
<i>Skriftlige sjangrer</i>	<i>Skriftlige sjangrer</i>
Pensumlitteratur	Innløsningsoppgaver
Fagsider på internett (Fronter)	
<i>Muntlige sjangrer</i>	<i>Muntlige sjangrer</i>
Forelesning	
Kollokvier	
Bedriftsbesøk	
Eksempelbasert undervisning	
Simulering	
Praktiske øvelser	

⁷³ <http://studie.hibo.no/studiehandbok>, aksessert 30.4.2005.

3 Omfang, motiver og bevissthet

Når, hvordan og hvorfor benyttes engelsk i ulike opplærings- og vurderingsformer i de fem utdanningene ved de fire utdanningsinstitusjonene som denne studien omfatter?

Utdanningsinstitusjonene og de enkelte fagene er presentert i kapittel 2. Dette kapitlet bygger hovedsakelig på det 15 vitenskapelige og administrativt ansatte har fortalt om studieløp og fagtilbud på bachelor og masternivå. Vi tar i bruk kategorier for ulike sjangrer i utdanningspråket som ble presentert i kapittel 1.⁷⁴

3.1 Når brukes engelsk?

Norsk er standardspråket i den ordinære utdanningen for samtlige fagtilbud ved alle de fire lærestedene i denne undersøkelsen. Likevel brukes engelsk, men på ulike måter og i varierende omfang. Generelt brukes engelsk i fire situasjoner: Det er skriftlig informasjon om studieløp og fagtilbud på engelsk, for det andre finnes det engelsk pensumlitteratur, for det tredje benyttes muntlig engelsk i forelesninger og andre former for opplæring. For det fjerde finnes det emnekurs der opplæringen kan foregå på engelsk.

3.1.1 Presentasjoner av studieløp og fagtilbud på engelsk

Universiteter og høyskoler arbeider med å legge inn en presentasjon av sine studieløp og fagtilbud på engelsk ved siden av de norske på sine hjemmesider. De ulike utdanningsinstitusjonene har kommet ulikt langt med de engelske presentasjonene.

3.1.2 Samtlige fagtilbud har engelsk på pensum

Pensumlitteratur er den mest utbredte og vanligste måten å bruke engelsk på. I alle fagtilbud i undersøkelsen finnes det innslag av pensumlitteratur og annen faglitteratur på engelsk allerede på lavere grad. Andelen engelsk av det totale sideantallet varierer stort. Fra en NIFU-studie gjort i 2001, kjenner vi det omtrentlige omfanget av engelskspråklige sider i pensumlitteratur på grunnivå i høyere utdanning.⁷⁵ Vi går ut fra at fordelingen mellom engelsk og norsk ikke har gjennomgått noen store endringer fra 2001. For studieåret 1999–2000 lå andelen engelsk pensumlitteratur for sykepleie på 1–2 prosent, historie mellom 9–32 prosent, fysikk mellom 70–88 prosent og for informatikk på mellom 46–100 prosent.⁷⁶

Alle fagtilbudene ved de fire utdanningsinstitusjonene som omfattes av undersøkelsen hadde innslag av engelsk på pensumlistene. Det var store variasjoner etter hvor stor andel de engelske bidragene utgjorde av det totale sideantallet. I tabell 1.20 har informantene anslått i prosent hvor stor del av pensumlitteraturen som er på engelsk i 2005.

---

⁷⁴ Det legges vekt på de sjangrene som informantene selv fremhever, noe som innebærer at ikke alle sjangrene blir omtalt i like stor grad.

⁷⁵ Hatlevik og Norgård (2001).

⁷⁶ Samme publikasjon, tabell v.3, den inngår som vedlegg 2 til denne rapporten.

Tabell 1.20 Anslagsvis prosentandel av pensumlitteratur som er på engelsk for noen av fagtilbudene.

		UIO	NTNU	HBO	HVE
Sykepleie	Bachelor			Lite	Lite
	Master	70			
Historie	Bachelor	-	-	-	35-50
	Master	-	-		
Fysikk	Bachelor	95	80		
	Master	95	75		
Informatikk	Bachelor		80	85	50-100
	Master		100		
Økonomi, adm, ledelse	Bachelor				10
	Master				

Innslaget var større innenfor fagområdet naturvitenskap, økonomi og teknologi enn i et humanistisk fag som historie. Naturvitenskapelige fag har generelt en høy grad av internasjonalt forskerfellesskap, og det kan medvirke til at informatikk og fysikk har en relativt høy andel av engelskspråklig litteratur på sine pensumlistene. Når det gjelder historie kan den lave andelen engelskspråklig pensumlitteratur henge sammen med at spesielt for den delen av historieforskningen som befatter seg med norske forhold, er norsk forskningsspråket. Men resultatene var ikke entydige, også fag med høy grad av et internasjonalt forskerfellesskap der engelsk er vitenskapsspråket hadde pensumlitteratur på norsk. Fagtilbud og studieløp som er nært knyttet til disipliner/forskningsfelt som anses å være internasjonalt rettet, er ikke ensbetydende med svært mye engelskspråklig pensumlitteratur. Vårt inntrykk stemmer overens med NIFU-studien fra 2001, der fag som hadde stor grad av internasjonal vitenskapelig publiseringsprofil også hadde en god del norsk pensum.⁷⁷ Det synes ikke å finne sted en entydig overgang fra norsk til engelsk.

Mengden av engelskspråklig pensumlitteratur varierer også mellom bachelor- og masternivå. Intervjuene gir inntrykk av at det brukes noe mer engelskspråklig pensumlitteratur på masternivå enn på bachelornivå, men det er ingen automatikk i at det er større andel engelskspråklig pensumlitteratur på masternivå i forhold til bachelor. For eksempel på fysikk (NTNU) blir det laget norske kompendier, noe som gjør at andelen engelskspråklig pensum faktisk er noe lavere på master enn for bachelor. Derimot har bachelor i informatikk en stor andel norsk pensumlitteratur det første året når grunnleggende kunnskaper og ferdigheter skal læres, mens all pensumlitteratur på andre og tredje året utelukkende er på engelsk.

Med bakgrunn i NIFU-studien om pensumlitteratur forventet vi at andelen engelskspråklig pensum var mindre for tradisjonelle universitetsfag som tilbys ved høyskoler

⁷⁷ Hatlevik og Nordgård (2001).

enn tilsvarende fagtilbud ved universitetene.⁷⁸ Men i denne studien finner vi kun i begrenset grad forskjeller om et fag tilbys ved et universitet eller en høyskole.

3.1.3 Masteroppgaven på engelsk

Ved alle læresteder og alle fagtilbud er det anledning for studentene til å skrive masteroppgave på engelsk. Noen av informantene oppfordret studentene til å skrive på engelsk, og noen fortalte at studentene selv tok initiativet til å skrive oppgaven på engelsk. Noen av informantene mener at enkelte av studentene velger å skrive på engelsk fordi de føler seg mer komfortable med å uttrykke seg på engelsk. Flere av informantene uttalte imidlertid at det ikke alltid falt heldig ut for studenten å skrive på engelsk. De uttalte at flere synes å mangle nødvendige språkkunnskaper, og at en del av dem som velger engelsk, ville ha oppnådd bedre resultater om de skrev på norsk. Dette utsagnet gjelder uansett i hvilken grad disiplinen/forskningsfeltet har et sterkt internasjonalt forskningsfellesskap, og/eller om i hvor stor grad engelsk benyttes i opplæringen.

På den andre siden pekte en av informantene på at når studentene skriver en masteroppgave vil den ofte være (vitenskapelig) interessant utover landegrensene, og derfor ønsker studentene å skrive på engelsk. Omtrent halvparten av studentene på master i fysikk velger å skrive oppgaven sin på engelsk fordi de gjerne vil bruke oppgaven i jobbsammenheng etter avsluttede studier. Ved informatikk ønsker en del av studentene også å skrive masteroppgaven på engelsk. Ved master i sykepleievitenskap kan studentene velge å skrive en oppgave, eller en artikkel og et essay som utdyper artikkelen innholdsmessig og inneholder en metodisk refleksjon. Studentene med potensial til å gå videre til forskning, hjelpes til å publisere artikler på engelsk.

Ved master i sykepleievitenskap har instituttet bestemt at alle masteroppgaver skal ha et engelsk abstrakt. Bakgrunnen for dette er et ønske om at studentene skal ha den erfaringen det er å formidle sentrale ideer på hva de holder på med på engelsk. Også på bachelornivå der kurs eller hele undervisningen gis på engelsk, er det aktuelt for studentene å skrive engelske oppgaver.

3.1.4 Engelsk – et opplæringstilbud på lager?

Ut fra intervjuene har vi dannet oss et bilde av at opplæringstilbudet der både skriftlig og muntlig språk i opplæringen er engelsk, hovedsakelig gis til utenlandske studenter og er i liten grad myntet på norskspråklige studenter. Tilbudene blir gitt på følgende måter: som egne kurs eller ved at den ordinære opplæringen skifter fra å bli gitt på norsk til å bli på engelsk.

De ulike studieprogrammene består av emner og emnegrupper, der emner er selvstendige studieenheter og utgjør et visst antall studiepoeng, mens emnegrupper er en kombinasjon av ett eller flere fagområder og utgjør en samlet enhet.⁷⁹

---

⁷⁸ Hatlevik og Nordgård (2001).

⁷⁹ Terminologien er uklar. Flere informanter omtaler emner og emnegrupper som ulike *kurs*. Det er også eksempel på at et emnetilbud omtales som modul.

Når det gjelder *egne kurs, emner og moduler* som hovedsakelig lages og holdes for utenlandske studenter gjennomføres alt på engelsk både opplæring og vurderingsdelen. Flere av fagene har egne kurs for utenlandske studenter. Dette kan være kurs eller emner på bachelornivå eller masternivå, som favner ulike fag og som ikke omfattes av det ordinære undervisningstilbudet ved de enkelte lærestedene. Tilbudet består ofte av at flere fag slås sammen.

Tilbud om engelskspråklige kurs og emner opprettes som regel ikke for norske studenter, men norske studenter har anledning til å følge kurs og emner som blir igangsatt. Opplæringstilbud på engelsk som ikke omfattes av ordinært tilbud, gis på flere av fagene og utdanningsinstitusjonene. Noen av utdanningsinstitusjonene har også tilbud som inngår i det ordinære tilbudet men som opprettes først når utenlandske studenter ønsker å følge kurset. Bachelor i sykepleie ved HVE har et slikt tilbud, informatikk ved UIO, økonomi og ledelse ved HBO, historie ved UIO har minimum ett kurs hvert semester som kan gis på engelsk og fysikk ved UIO plukker ut emner (7–8 av 30 kurs) som kan gis på engelsk ved behov på bachelorgraden. Felles for disse kursene og emnene er at de blir først igangsatt med et tilstrekkelig antall utenlandske studenter som ønsker dette. Hvor mange studenter dette dreier seg om varierer og det eksisterer ingen regler om hvor mange dette skal dreie seg om. Master i historie ved NTNU har et eget tilbud om norsk historie for utenlandske studenter, men har ingen emner eller kurs som gis på engelsk av det ordinære tilbudet. Bachelor i økonomi og ledelse ved HVE, har et engelskspråklig kurstilbud til sine studenter drevet av en engelskspråklig foreleser. Formålet med kurset er å forbedre studentene på utenlandsstudier ved et utenlandsk universitet som høyskolen har utvekslingsavtale med. Tilbudet gis på engelsk uansett om det er utenlandske studenter eller ikke. Dermed er dette tilbudet det eneste i sitt slag i undersøkelsen, og det utgjør et unntak fra at engelsk som opplæringsspråk kun blir gitt når det er nærvær av utenlandske studenter.

Den andre gruppen består av ordinære kurs og emner som gjøres om når det kommer utenlandske studenter til disse utdanningstilbudene. Dette dreier seg om det ordinære tilbudet der opplæringsspråket i utgangspunktet er norsk. Omgjøringen består i å skifte opplæringsspråk fra norsk til engelsk. Til mastergraden har fysikk på UiO et prinsipp om at alle masterkurs kan gis på engelsk. Terskelen for å omgjøre det norskspråklige tilbudet til et engelskspråklig tilbud synes å være svært lav for noen av fagene. På masternivå gjelder dette fagene fysikk, informatikk og sykepleievitenskap. Flere av informantene kunne fortelle at de ved kun en engelskspråklig student kan gå over fra å gi et norskspråklig opplæringstilbud til å gi et engelskspråklig tilbud. ”Får vi en engelskspråklig student så gis all undervisning på engelsk. De andre studentene synes dette er greit.” (fysikk). Av den grunn er antall kurs på engelsk ved fysikk avhengig av om de har utenlandske studenter, og hvilke kurs utlendingene følger. Selv om terskelen for å gå over til engelsk opplæring er dette ikke helt uproblematisk for en informant i fysikk: ”Vi trekkes i to retninger vi må gi studentene norsk terminologi. Men på en annen side må vi tillate utenlandske studenter. Årsaken til å gå over til og bruke engelsk er kun for at det kommer utenlandske studenter til faget. Engelsk fagterminologi får de likevel i og med at lærebøkene stort sett er på engelsk. Vi ønsker i utgangspunktet å gi seminar og forelesninger på norsk. [...] Jeg synes det er viktig å bevare det norske språket.

[...] Vi er vokst opp med norsk og det finnes norsk fagterminologi. Hvis studenten ikke kan terminologien på eget språk vil det gjerne halte på alle språk hvis de ikke kan ett godt.” (fysikk).

Bachelor og master i informatikk ved UIO har et betydelig innslag av engelske kurs. Av de om lag 240 kursene, på både bachelor- og masternivå, er det 40 kurs som kan gå på engelsk om det melder seg engelskspråklige studenter som ønsker å følge kursene. Det er en målsetting på sikt at halvparten av mastergradskursene skal kunne gis på engelsk.

Ved master i sykepleievitenskap har de tidvis hospiterende studenter fra utlandet. De pågående forelesningsrekkene og annen undervisning studentene ved sykepleievitenskap mottar fortsetter på engelsk ved utenlandsk besøkende og går over til norsk som undervisningsspråk igjen etter at besøket er avsluttet. Instituttet kan få forespørsler om å ta imot grupper av studenter fra andre universiteter som er på samme utdanningsnivå som har ønsket å komme til instituttet og om de kan følge undervisningen i et gitt tidsrom. Sykepleievitenskap hadde ved årsskiftet 2004–05 besøk av 30 studenter fra Thailand som fikk en orientering om programmet og deltok i den ordinære opplæringen. Undervisning dette berører omgjøres i disse tilfellene og tilpasses på engelsk, men følger oppsatt undervisningsplan slik at instituttets studenter får den undervisningen som er planlagt. På spørsmål om det er noen faste avtaler eller økonomiske hensyn som er bakgrunnen for disse besøkene svarer informanten: ”Dette kaller vi vanlig høflighet”. Det understrekes at miljøet ikke er så stort noe som medfører at når de deltar på konferanser, kongresseer, konferanser, seminarer og lignende dannes bekjenskaper og personlig kontakter. Alle de vitenskapelige ansatte ved instituttet er vant med å snakke engelsk, og en del har utdanning fra engelskspråklige land, de er vant med å presentere sine prosjekter på engelsk og publiserer hovedsakelig artikler på engelsk og bøker på norsk. ”Engelsk er en naturlig del av vårt virke, det går ikke en dag uten at jeg snakker engelsk. Vi tenker ikke på om vi jobber opp mot engelsk eller norsk.” (sykepleie)

Historie synes å ha en helt annen strategi. Disiplinen har generelt få utenlandske studenter, og de som kommer, søker som regel til lærestedet på grunn av særskilte faglige interesser og pågående forskning der. Det fortelles at disse studentene er seg bevisst at de må lære seg norsk. Et eksempel som trekkes fram er en franskmann som lærte seg norsk for å kunne arbeide med norsk kildemateriale.

Tabell 1.21 gir en summerisk fremstilling av hvilke fagtilbud og utdanningssteder som bruker engelsk som opplæringsspråk i form av kurs, moduler og forelesninger.

Tabell 1.21 Bruk av engelsk i form av kurs, moduler, forelesning som del av det ordinære opplæringstilbudet.

	UIO	HVE	HBO	NTNU
Sykepleie	X	X	–	
Økonomi, administrasjon og ledelse		X	X	
Historie	X	–	–	–
Informatikk	X	–	–	X
Fysikk	X			X

Vi har sett at engelsk som tilbud enten gis gjennom egne kurs eller ved at den ordinære undervisningen går over fra å bli gitt på norsk til å bli gitt på engelsk. Det finnes også en mellomvariant av disse to typene av opplæringsstilbud, det er skyggepensum og omtales nedenfor.

3.1.5 Skyggepensum

For flere av fagtilbudene ved de fire lærestedene er det ingen spesifikke tilbud til engelskspråklige studenter. Informantene oppgir imidlertid at de vil lage et eget opplegg om de får noen engelskspråklige studenter. I slike tilfeller oppgir noen av informantene at det lages et skyggepensum, det vil si et alternativt pensum på engelsk for kursene. Skyggepensum vil derfor kun benyttes som et tilbud hvis det kommer utenlandske studenter, og det er ikke naturlig å gi undervisningen på engelsk. Skyggepensum lages ved de ulike lærestedene for at engelskspråklige studentene skal kunne studere faget, ta eksamen på engelsk og få veiledning på engelsk selv om det ikke eksisterer noe eget engelskspråklig tilbud til denne gruppen studenter. Det er først og fremst historie og sykepleieutdanningen (grunnutdanningen) som har skyggepensum. En av informantene uttalte at bruk av skyggepensum og veiledning på engelsk var en måte å gi de fåtallige engelskspråklige studentene det dreier seg om, et tilbud. Samtidig ble dette tilbudet begrunnet med at de ville unngå å miste noen av de norske studentene, noe som de antok kunne skje om undervisningen ble lagt om til engelsk.

3.1.6 Bruk av internasjonale fagpersoner

Flere av informantene fortalte at de var opptatt av å knytte til seg vitenskapelig personale i undervisningen. Ved master i sykepleievitenskap kom det klart fram: ”Vi har alltid noen som kommer hit, om det er noen som vi kjenner som er en kapasitet innenfor sykepleievitenskap og som kommer fra et annet land, så prøver vi å få dem inn i undervisningen på en eller annen måte. Og da snakker de engelsk.” Verdien av at vitenskapelig personale fra andre land besøker instituttet understrekes. Informanten er tydelig på at utenlandske fagpersoner i større grad hadde blitt trukket inn for å gi opplæring dersom det var økonomisk mulig. Det fremheves at studentene i stort mon uansett utsettes for engelsk gjennom pensumlitteraturen og at engelsk er det internasjonale språket innenfor sykepleievitenskap.

Alle de fem fagene ved de fire ulike utdanningsinstitusjonene kunne fortelle om kortere eller lengre besøk eller utveksling av vitenskapelige ansatte. Ofte kommer utenlandske fagpersoner for kortere opphold, og det er derfor ikke naturlig at disse personene trekkes inn i undervisningen. En av informantene påpekte at hensikten med de korte oppholdene var å holde undervisningsfri og at det var den enkeltes forskning som var fokus for besøket.

Flere av lærestedene opplyser at de har utenlandsk fagpersonale som underviser enten på et skandinavisk språk (svensk eller dansk) eller engelsk. Gjennom evalueringer utført ved de enkelte utdanningsinstitusjonene har det fremkommet opplysninger om at engelsk som opplæringspråk i enkelte tilfeller hemmer eller høyner terskelen for studenter som ønsker å delta i opplæringen. Generelt sett synes de fagansvarlige å være bevisste på dette ved at det

første året på bachelorgraden i mindre grad brukes internasjonale fagpersoner i undervisningen.

Det finnes også eksempler ved flere av lærestedene på at norsktalende vitenskapelige ansatte har ønsket å vedlikeholde engelsken sin og i den forbindelse har laget engelske forelesninger et semester uten at det har vært noen suksess. For utdanningsinstitusjonene opplyses det om at de vitenskapelige ansatte og administrativt ansatte ved UIO og HBO fra sentralt hold har blitt tilbudt engelskkurs. Bakgrunnen for igangsetting av disse kursene synes å være fremkommet gjennom interne evalueringer der ansatte har ytret et ønske om å bli mer komfortabel med å undervise på engelsk eller å få bedre engelskkunnskaper i forhold til kontakt med utenlandske studenter. Dette er et tilbud både HBO og UIO har for sine ansatte.

Videoopptak av utenlandske vitenskapelige fagpersoner benyttes også som et ledd i undervisningsopplegget. Ved master i sykepleievitenskap kan informanten fortelle om at det gjøres videoopptak av besøk fra andre land og av kjente fagpersoner innen miljøet. Dette gjøres for å nyttiggjøre seg foredragene og lignende som blir gitt på engelsk som et ledd i undervisningstematikken, men også som et hjelpemiddel i bruk av engelsk. Ved å bruke videoopptak i undervisningssammenheng er det mulighet for å gå tilbake og spille av sekvenser på nytt for at studentene skal få med seg poengene.

3.1.7 Bruk av engelsk, endringer å spore?

Vi har bedt informantene om å fortelle om det er noen endringer i faget i forhold til bruk av engelsk. Det varierer fra fag til fag hva informantene vektlegger å være endringer og vi tar her med de endringene som er mest synlige.

Flere av informantene mente at det ikke har vært noen endringer de ti siste årene når det gjelder pensumlitteratur. "Hvis du hadde sett pensumlistene fra ti år tilbake og til nå, ville du nok ikke ha funnet noe særlig endring." (historie). Andre informanter har fortalt at engelskspråklig litteratur som for 10 år siden var på pensum nå ikke er med på pensumlistene fordi det har kommet god norsk litteratur og at denne litteraturen foretrekkes. Andre informanter forteller at det har skjedd en endring eller en forskyvning mot mer engelsk. Flere av fagene har fått en del flere nye tema, der det kun er engelsk litteratur. Det understrekes av informantene at det ikke er noen entydig tendens i at de nye temaene kun har litteratur på engelsk og at det finnes emner som har mye relevant litteratur på norsk. Andre informanter kan fortelle om engelsk som opplæringsspråk i større grad brukes i høyere årskurs. Vi vil trekke fram endringene som vi oppfatter er i ferd med å tre fram i to av fagtilbudene: sykepleie og historie.

Endring i sykepleie: "Engelsk kommer mer og mer"

På grunnutdanningen i sykepleie uttrykkes det et ønske om at studentene skal få mer befatning med engelsk først og fremst ved at de skal lese mer engelsk pensumlitteratur og tillegglitteratur på engelsk. Bruk av engelsk på bachelornivå blir sett på som en verdifull kompetanse som studentene vil ha god nytte av i utdanningen og senere i arbeidslivet.

Endringene ved sykepleieutdanningen ved HVE kommer til uttrykk gjennom modulen "Care for the ageing" med undervisning på engelsk. Tilbudet er så langt ikke utprøvd, men representerer et latent tilbud om undervisning på engelsk hvis høyskolen får internasjonale studenter. Programmet settes ikke i gang på engelsk for norske studenter. I forbindelse med modulen ble det i 2004 arrangert en internasjonal konferanse som HVE var vertskap for. Dette var en forskningsbasert konferanse der alle skolene i nettverket fra modulen bidro. Informanten kan opplyse om at de fremover kommer til å jobbe for å lage flere tilbud på engelsk.

Også på bachelor i sykepleie ved HBO er det endringer i faget. Det arbeides med å revidere pensum. I dette arbeidet vil de ansatte være mer bevisste og målrettede på å legge inn engelsk litteratur. Det er flere årsaker til det: Fra sentralt hold på høyskolen har det vært et fokus på å få engelsk inn i undervisningen med blant annet bakgrunn i økt internasjonalisering. Det er med tanke på internasjonalisering også planer om å få lagt inn noen valgfrie kurstilbud på den nye planen for faget der både undervisning og pensumlitteratur skal være på engelsk. Et annet poeng som også trekkes frem i den forbindelse er at faget ved HBO har hatt en prosess i forhold til å øke fagkompetansen på ulike nivå. Dette medfører en bevisstgjøring blant faglig ansatte som i følge informanten blant annet gir seg utslag i at flere ønsker å kvalifisere seg til doktorgrad og som en følge av dette blir mer internasjonalt rettet. Totalt sett vil endringene antagelig resultere i økt bruk av engelsk i faget.

På master i sykepleievitenskap uttales det at det ikke er noen endring i bruk av engelsk. "Vi har holdt på med dette så lenge at jeg vet ikke om noe annet. [...] Hvis det har skjedd noen endringer opplever jeg at vi har en mer innskrenkende kontakt utad. Pensum er det samme. Fordeling av pensum når det gjelder norsk og engelsk har vært den samme". På master i sykepleievitenskap trekkes de strukturelle endringene i faget fram. Før hadde de tilbud om grunnfag, mellomfagstillegg og hovedfag. Nå har det blitt en annen form på utdanningen og de har kun tilbud om master i sykepleievitenskap. Denne endringen gir seg utslag i måten de arbeider med fagspråket på.

Vi har tidligere vært inne på at de ved master i sykepleievitenskap jobber mye med at studentene skal komme inn i faglitteraturen både gjennom studieteknikk men også gjennom og læres opp til å bli kjent med det engelske fagspråket herunder -terminologien. Følgene av endringer i utdanningstilbudet er at studentene som begynner på master ikke har samme forkunnskapene som når studentene fulgte hele utdanningsløpet ved UIO. Dette gir seg utslag i at de ikke har like stor kjennskap til den engelske fagterminologien som tidligere. "Før var det mange som følte at de ble komfortabel med det engelske språket når de hadde vært hos oss 1½ år, nå må de være det mye raskere hvis de skal ha noe nytte av pensum". Det er også et uttalt ønske om at det skal være mer vanlig å snakke engelsk i undervisningen. Bakgrunnen for dette er at engelsk ses på som en naturlig del av faget.

Endring i historie

De siste ti årene har ikke mengden engelskspråklig pensumlitteratur endret seg i særlig grad. Det skal imidlertid, i følge informanter, ha skjedd en endring slik at det i dag finnes oversiktsbøker på norsk for ikke-norsk historie, noe som ikke fantes før. Informanten ved HBO kan fortelle om et opplevd påtrykk for å benytte mer engelsk i opplæringen i løpet av de siste ti årene. Både fra Utdannings- og forskningsdepartementet, men også fra ledelsen ved høyskolen om at de ønsker mer internasjonalisering og gjerne vil ha mer undervisning og pensumlitteratur på engelsk. ”En del av dette er bra. Det at vi tvinges til å lese internasjonalt og lese faglitteratur der den finnes og at vi gjerne skal være med på internasjonalisering og få flere studenter inn. Det er positivt at det blir lagt til rette for at de (studentene) kan ta deler av utdanningen i utlandet. Men det er en tendens til at det blir vektlagt for mye.” Informanten har et ønske om at bruk av norsk språk burde være like meritterende som bruk av engelsk. Det vektlegges at høyskolen har en primærforpliktelse overfor de lokale og regionale studentene, og at det har betydning for undervisningsspråket. Målet ved faget er å få flere til å ta høyere utdanning, samt bidra til mer forskning og undervisning om regionale forhold. Det eksisterer planer på sikt om å få opprettet en master i historie ved HBO.

Informanten ved NTNU forteller om at endringene har gitt seg utslag i en del flere nye tema der det kun brukes engelsk litteratur. Og han betegner endringen som en forskyvning mot mer engelsk. Men poengterer at dette ikke er noen entydig tendens ved at det finnes emner som har mye relevant og god litteratur på norsk. Videre kan det sies å være en endring i en del engelskspråklig litteratur som for ti år siden var pensum, men som nå er byttet med norsk litteratur.

3.1.8 Oppsummering

Alle fagtilbudene hadde innslag av engelsk i pensumlitteraturen, men det viste seg å være store forskjeller i mengden av engelskspråklig pensumlitteratur. Forskjellene kan delvis forklares ut fra fagenes ulike grad av internasjonale orientering og om pensumlitteraturen skal dekke nasjonale eller internasjonale forhold. Fagene informatikk og fysikk er fag med stor grad av en felles engelskspråklig fagterminologi og et sterkt internasjonalt faglig fellesskap. Disse fagtilbudene har en pensumlitteratur som i stor grad er engelskspråklig. For fagene historie og sykepleie er det annerledes. For historie er det store variasjoner mellom mengden engelskspråklig litteratur etter hvilke tema ulike emner og kurs skal dekke. Dette gjelder både for universitetene og høyskolene. Informantene på historie har anslått andelen engelskspråklig pensum på emner og kurs fra 0 til 100 prosent. Bachelor i sykepleie ved de to høyskolene har i liten grad engelskspråklig litteratur på pensumlistene, men begge lærestedene har et ønske om i større grad å bruke engelsk på pensumlistene og i opplæringen for øvrig. Master i sykepleievitenskap bruker i mye større grad enn bachelorutdanningene engelsk i opplæringen og da først og fremst i pensumlitteraturen. Økonomi og administrasjon ved HVE bruker i forholdsvis liten grad engelskspråklig litteratur, mens økonomi og ledelse ved HBO i større grad synes å jobbe for å bli mer internasjonalt rettet.

Et annet fellestrekk mellom fagtilbudene når det gjelder mengden engelskspråklig pensumlitteratur var en bevissthet på at studentene skulle få en innføring i faget basert mest mulig på norskspråklig pensumlitteratur, og at dette for flere av fagene har medført at det første året har størst innslag av norskspråklig pensumlitteratur. Dette er i størst grad gjeldende for fysikk, informatikk og økonomifagene.

Ser vi på skriftlig og muntlig språk i opplærings situasjonen sett under ett, viser det seg hovedsakelig å være tre ulike måter å gi et engelsk opplæringstilbud på: gjennom liten eller ingen bruk av engelsk, ved å ha et tilbud på lager og ved å gjøre om ordinær norskspråklig opplæringstilbud til engelskspråklig.

Liten eller ingen bruk av engelsk ser ut til å gjelde for historiefaget, uansett utdanningsinstitusjon. Vi har erfart at spesielt interesserte utenlandske studenter har lært seg norsk for å følge opplæringstilbud ved historie. Når det gjelder engelskspråklige opplæringstilbud som et ordinært tilbud utdanningsinstitusjonene har på lager synes dette å være et tilbud som eksisterer uansett fag og utdanningsinstitusjon. Dette er et tilbud som kommer i stand ”ved behov”, og innebærer at et visst antall utenlandske studenter utløser dette behovet. Det å gjøre om undervisningen fra å være norskspråklig til å bli engelskspråklig omfatter alle fag som er internasjonalt rettet, er på masternivå og er et tilbud som finnes på universitetene.

Det eksisterer utveksling av internasjonale fagpersoner på alle fagene i undersøkelsen, men når det gjelder å trekke disse fagpersonene inn i undervisningen og dra veksler på fagkompetansen varierer dette med fag og institusjon. Master i sykepleievitenskap ved UIO og bachelor økonomi og ledelse ved HBO synes å være aktiv i forhold til å tiltrekke seg utenlandsk fagpersonale.

Det eksisterer ikke noen formelle krav om at studentene må skrive en masteroppgave på engelsk, likevel foretrekker en del studenter å skrive en engelsk oppgave. For noen av fagene er det vanligere å skrive masteroppgaven på engelsk enn for andre. Dette kan synes å følge det enkelte fagets grad av internasjonalisering. Ut fra en oppfatning om at masteroppgaven er vitenskapelig interessant utover landegrensene eller fordelaktig i forhold til senere jobbmuligheter skriver studentene masteroppgaver på engelsk.

Det gis generelt sett et inntrykk av at lærestedene ønsker å bli mer internasjonalt rettet, ved å tiltrekke seg utenlandske studenter samt å sende studenter og i etterkant arbeide for å få til internasjonale avtaler med utenlandske utdanningsinstitusjoner

3.2 Hvorfor bruke engelsk som opplæringsspråk?

Begrunnelsene for å bruke engelsk som opplæringsspråk ved de ulike fagtilbudene ved de fire utdanningsinstitusjonene er forskjellig. Vi har delt inn motivasjonen i flere og følgende kategorier: tilgangen på norske og engelske lærebøker på de ulike fagfeltene, vitenskapelige ansattes publisering, hvor internasjonalt rettet fagene er, og om det ligger økonomiske insitamenter bak bestemmelsene om i hvilken grad engelsk brukes som opplæringsspråk.

3.2.1 Tilgang på lærebøker bestemmer pensumlitteraturens språk

Det primære kriteriet når pensumlitteratur velges synes å være om litteraturen er tilpasset emnet og nivå og dessuten om bøkene holder faglig mål eller ikke. Det ser altså ikke ut til å være noen bestemte språkpolitiske synspunkter, men tilgangen på pensumlitteratur som avgjør. ”Det er tilgangen som bestemmer om pensumlitteraturen blir på norsk, engelsk eller et annet språk, ikke noen politisk grunn. Det er fagligheten som overstyrer språkvalget.” (historie). Dette utsagnet kan gjøres gjeldene for de fagene og utdanningsinstitusjonene som har vært med i undersøkelsen.

Men samtidig uttrykte flere av informantene uavhengig av tilgangen på pensumlitteratur, behovet for at studentene har kjennskap til fagets engelskspråklige termer og begreper: ”Men vi er jo opptatt av at vi skal utdanne folk som skal blande seg med kollegaer internasjonalt og da skal de ha erfaring i å høre på engelsk og prate engelsk fagspråk.”(sykepleie).

Tilgang på pensumlitteratur varierer etter fag og program og emne. Noen av fagene er internasjonalt rettet og har i stor grad et engelskspråklig pensum. Også mellom de ulike programmene er det forskjeller på mengden engelsk. Det synes som om tilgangen på norsk pensumlitteratur er større for bachelorprogrammene enn for programmer på masternivå. En av informantene omtalte mengden norsk pensumlitteratur på bachelorutdanningen som følger: ”Det er stor interesse for å utarbeide pensumlitteratur for bachelorutdanningen i sykepleie. Alle forlagene er på gang, det er et bra marked, med mange studenter. Det er en eksplosjon [av tilgjengelig relevant pensumlitteratur]. Jeg tror alle forlagene konkurrerer om å oppdatere og lage nye verker.” (sykepleie). Informanten gir uttrykk for at det finnes så mye pensumlitteratur at hele pensum kunne ha vært på norsk. Men ønsket om å trekke inn forskningsbaserte artikler og slik ønsket om å rette seg mer internasjonalt som gjør at engelske artikler tas med på pensumlistene. Flere av informantene omtalte sin oppfatning av de norske forlagenes rolle i forhold til tilfanget av pensumlitteratur: ”De norske forlagene er veldig offensive, vi får tilsendt bøker hele tiden og vurderer dem. Det står ikke på at vi ikke får opplysninger på hva som finnes. Tvert imot der er de norske forlagene veldig gode.” (økonomi).

3.2.2 Spesialiserte emner krever internasjonalt tilfang

Bakgrunnen for valg av engelsk pensumlitteratur for spesialiserte emene synes å være en løpende vurdering av hva som finnes på markedet. Gjennom informantene ble det generelt sett uttrykt at det norske fagboktilbudet er begrenset, og at det derfor blir aktuelt med engelske fagbøker. Inntrykkene etter å ha intervjuet faglige ansatte, er at norske fagbøker allment ville hatt forrang fremfor engelske om det var et reelt valg mellom norsk og engelsk faglitteratur. Flere av informantene har fortalt at det som regel ikke eksisterer noe valg mellom engelske fagbøker og tilsvarende norske alternativer. Informantene uttrykker at de synes det er bra at studentene gjør seg kjent med termer og begreper i det engelske språket, men påpeker samtidig at det også er en fordel å lese nordiske språk. Og at det i høyere

utdanning er en forutsetning at studentene kan mestre fremmede språk, både engelsk og nordiske språk.

Det ser altså ut til at tilgangen på god faglitteratur langt på vei avgjør hva som velges til pensumlitteratur, ikke om det er på engelsk eller norsk. Valg av faglitteratur er klart avhengig av hvert enkelt emne, og hva som finnes av norsk fag- og forskningslitteratur. Flere av informantene har gitt uttrykk for at de ville ha valgt norsk litteratur om det var gode bøker på markedet. Et eksempel på dette er informanten ved historie som fortalte at om noen hadde greid å produsere en god norsk innføringsbok i nyere verdenshistorie med skandinavisk vinkling, ville de sterkt ha vurdert å bruke det fremfor en engelsk bok. Det finnes i dag svenske bøker om emnet, men de er ikke funnet formålstjenelig for historie.

Det amerikanske og engelske bokmarkedet omtales å være svært stort og mangfoldig: ”Det er klart at tilfanget på amerikansk litteratur er større, og at man finner bøker som passer mer på engelsk enn bøker på norsk der en må hente et kapittel her og et kapittel der. Og kanskje må lage et kompendium som passer et spesielt kurs.” (økonomi). Selv på de områdene der det er skrevet mye faglitteratur på norsk, er det likevel lett å velge amerikansk litteratur fordi ”man får et ferdig konsept med arbeidsoppgaver og de amerikanske bøkene er bedre pedagogisk og didaktisk sett.” (økonomi).

3.2.3 Faglig ansattes publisering

Om vitenskapelige ansatte publiserer på engelsk eller norsk avhenger av tema, hvem det skrives for, fagemne og ikke minst at engelsk publisering er meritterende. Når det gjelder publisering for grunnutdanningene vektlegger informantene at det er et godt marked i å skrive en fagbok på dette nivået som har mange studenter. Mens artikler og forskningsarbeider som regel er på engelsk, er meritterende. Ved for eksempel informatikk (UIO) og fysikk (NTNU) på masternivå skrives det norske lærebøkene, kompendier og lignende der det mangler, og det primære i forhold til å velge språk er at det mangler norske bidrag i faget. Valget gjøres med andre ord ut fra kombinerte faglige og fagdidaktiske hensyn.

3.2.4 Internasjonalisering

Hvor internasjonalt rettet fagene som omfattes av undersøkelsen er, varierer. Det tas som regel utgangspunkt i en generell og vid forståelse av hva internasjonalisering kan bety og innebære når informantene forklarer i hvor stor grad de involverer seg i internasjonalt utdannings- og/eller forskerfellesskap. En av informantene begrunner liten grad av internasjonalisering med følgende: ”Vi mener at historiefaget i Norge, selv om vi har forlatt plattformen om at vi skal være et nasjonsbyggende fag, så er det faktisk bare norske historikere som arbeider med norsk historie, og vi mener at det hører med til grunnutdanningen for alle som skal ta historie å bli kjent med norsk historie. Dermed sier det seg selv at vi har dette så strekt inne at det er naturlig at det skjer på norsk og det gjør at vi på bachelornivå ikke har lagt så mye vekt på internasjonal utveksling.”

Ved HVE var det noen av fagtilbudene (historie og informatikk) som ikke hadde noen internasjonale avtaler med utenlandske utdanningsinstitusjoner. Noe av bakgrunnen for dette

er at historiefaget er et forholdsvis nytt fag ved høyskolen, og at det tar lang tid å etablere avtaler og bygge opp noe internasjonalt. På sikt ønsker historikere utveksling av både studenter og ansatte. Det fortelles om arbeidet som er igangsatt med å få i stand en internasjonal avtale med Århus i Danmark og i Valencia i Spania. Det er relasjoner mellom fagfolk på de to utdanningsinstitusjonene som er bakgrunn for kontakt, samt at de har nordisk middelalderhistorie som felles fagfelt. En avtale med Danmark sees på som lettere i forhold til studentutveksling fordi språk og kultur er så likartet. Når det gjelder Valencia er en mer avhengig av at studentene er spansktalende. Flere av informantene kunne fortelle om enkeltpersoner som ut fra egne interesser legger mye arbeid i å skaffe et internasjonalt kontaktnett. Dette synes først og fremst å gjelde for de to høyskolene. Årsaken til dette er kanskje at universitetene allerede har et godt etablert og omfattende nettverk, mens høyskolene i større grad må bygge opp et nettverk.

Når det gjelder rekruttering av studenter fra utlandet uttalte en av informantene ønske om å få tak i de flinke studentene, og uttrykte at det er bra for institusjonen. Informanten så det som en fordel for faget å kunne gi studentene hele masterutdanningen ved sitt institutt og ikke kun gi enkeltstående kurs. Flinke studenter fra utenlandske utdanningsinstitusjoner er med på å heve den faglige aktiviteten: "Uten flinke studenter er institusjonen død også faglig og forskningsmessig. Hovedfagsstudenter og doktorgradsstudenter er ofte det som er grunnlaget for å drive forskning." (fysikk). Informanten vektlegger også at en faglig sterk student som drar tilbake til sitt hjemland er med på å skape kontakt mellom institutter og utdanningsinstitusjonene

En av informantene fra sykepleie ønsker å bruke mer engelsk i utdanningene enn det gjøres i dag; "Engelsk er et internasjonalt språk og vi må bli flinkere til å bruke det." Informanten begrunner dette med at det er viktig for studentene å lære og bruke engelsk i faget. Da vil det være lettere å reise ut, og dessuten skal studentene lære å lese fag- og forskningslitteratur, og vedkommende har en tro på at mer og mer av denne litteraturen blir på engelsk. Samtidig presiserer informantene vekt på hvilken type utdanning de mener når de uttrykker hvilket omfang av engelsk i utdanningen de ønsker seg.

Det er vanlig at lærestedene har utvekslings- og samarbeidsavtaler med utenlandske læresteder. I Stortingsmelding 27 fra 2001–2002 leser vi: "Hensynet til det som skjer internasjonalt, gjør at det blir mer behov for nettverksbygging og for å sette egen institusjon inn i en større sammenheng. Dette påvirker institusjonenes virksomhet og får betydning for hvilke planer som legges for framtiden".⁸⁰ Av det følger utveksling av vitenskapelige ansatte. Flere av informantene har fortalt om at forskernettverk dannes på konferanser, og at bekjentskaper i fagmiljøet gjøres og benyttes for å tiltrekkes seg faglig personale som kan undervise ved utdanningsinstitusjonen. "Dette er en type internasjonalisering som ofte er veldig skjult og vanskelig å avdekke fordi det er enkelte som verken husker på eller er interessert i å skrive ned alle navnene på alle forskermiljøene i utlandet en har interaksjon med." (økonomi).

---

⁸⁰ St. meld. nr. 27 (2001–2002).

Bakgrunn for at vitenskapelige ansatte ønsker å reise ut synes å være faglig kontakt og utvikling samt arbeid med vitenskaplig prosjekter. Noen av fagene har samarbeidspartnere spredt over hele verden som for eksempel fysikk med kontaktpunkter i Brasil, Japan og i Europa. Det påpekes at den aktiviteten og uvekslingen det vitenskapelige personalet står for også har betydning for det studentene gjør i forhold til å reise ut og knytte seg til utenlandske utdanningsinstitusjoner.

På masternivå, forteller en informant på historie, reiser flere studenter ut og studerer ved utenlandske utdanningsinstitusjoner, enn på bachelornivå. På masternivå velger en del studenter emner fra for eksempel internasjonal historie eller teknologihistorie. En del av dem velger oppgaver på temaer der kildematerialet må hentes i utlandet. Det oppfattes som generelt bra å ha utveksling, men det oppfattes også som bra at studentene henter erfaringer fra andre norske læresteder. Samtidig med å ønske erfaring fra norske læresteder hevdes det at de vitenskapelige ansatte som har hatt studieopphold i for eksempel Tyskland, prøver å oppfordre studentene til å gjøre det samme. I den forbindelse pekes det på at studentene har svake tyskkunnskaper og bør motiveres til å lære språket og reise ut på grunn av spennende temaer og gode forskermiljø. ”En god del av oss ønsker å holde fast på at internasjonalisering skal være noe mer enn anglo-amerikanisering. Men det er jo orientering[en] mot den engelskspråklige verden som er det overhørende [overdøvende] likevel. Og det nytter ikke å foreslå tyske bøker på pensum.” (historie)

3.2.5 Økonomiske insitamenter

Utdanningsinstitusjonene mottar 5 400 kroner om de tar imot studenter fra utenlandske utdanningsinstitusjoner, samt at studiepoengsproduksjonen øker. Flere av informantene uttrykker at de ikke tenker økonomi i forhold til utveksling av studenter: ”Det er ikke økonomi i det. Det er mange som tenker økonomi. Men hver gang vi har telt på hva det betyr å ta imot utenlandske studenter, kommer vi til at det stort sett er litt ekstraavgifter”. Det henvises til at en rekke utenlandske utdanningsinstitusjoner tenker økonomi. Britiske og australske universiteter nevnes som eksempel. Det vektlegges at disse universitetene tar avgifter som norske utdanningsinstitusjoner ikke har lov til å ta. ”Vi må lage spesialopplegg. Har vi hatt norske kurs, må vi legge den om til engelsk og det er ikke en liten arbeidsinnsats. Så teller vi kostnadene.” (fysikk). Det vektlegges samtidig at på lengre sikt bygger utdanningsinstitusjonen kontaktnett som et vitenskapelig miljø ikke kan leve uten. Faget blir på denne måten sikret, og det hindres isolasjon. ”Et fysikkmiljø som er isolert er ikke noe miljø. Det er en høyere skole.” (fysikk).

3.3 Språkbevissthet

Hva har informantene formidlet om eksisterende språkbevissthet for de ulike fagene? Størst oppmerksomhet i forhold til språkbevissthet rettes mot fagterminologier i de enkelte fagene. Vi skal se hvordan studentene blir introdusert til fagspråk og –terminologien, og hva som

gjøres for å få studentene til å forholde seg til engelsk fagterminologi, samt hva informantene tenker om studentenes språkkunnskaper.

Vi har stilt spørsmål om hva opplæring, spesielt undervisning gjør med fagterminologien og faginnholdet. I tillegg har vi stilt spørsmål om hvordan informantene mener språkbevisstheten kommer til uttrykk ved de enkelte utdanningene og de ansattes språkbevissthet.

3.3.1 Fagspråk og trygghet

Det generelle inntrykket fra det innsamlede intervju materialet er at utdanningsinstitusjonene er opptatt av å gi studentene på lavere nivå et norsk fagspråk og -terminologi som et faglig fundament, og som kan utvikles gjennom videre studier. For flere av fagtilbudene, legges de første årene av bachelorutdanningen opp slik at studentene skal få et godt faglig grunnlag og innarbeidingen av norske begreper og fagterminologier vektlegges. Samtidig introduseres engelsk faglitteratur på pensumlistene fra begynnelsen av studiet i mer eller mindre grad. Engelsk pensum finnes på alle pensumlistene til samtlige fem fagtilbud vi har sett på.

Begrunnelsen for engelskspråklig litteratur synes gjennomgående å være todelt: Dels skal studentene gradvis tilegne seg faglige begreper på engelsk, og samtidig også være i stand til å bli kjent med viktige retninger innen faget på originalspråket, som i flere tilfeller er engelsk. Det engelske fagspråket kommer primært gjennom pensum og lærebøker. Det kan være en spenning mellom det å lære studentene og utvikle et norsk fagspråk, og samtidig gjøre studentene kjent med den internasjonale (engelskspråklige) siden av faget.

Det vektlegges at norsk terminologi skal læres først. Informantene uttrykker forståelse for at studentene synes det er vanskelig å tilegne seg faget på et annet språk. Likevel er mange av informantene av den oppfatning at studentene bør ta den byrden det er å lære seg engelsk fagspråk og -terminologi allerede første året, for at de senere kan nyttiggjøre denne kunnskapen.

3.3.2 Studentenes språkkunnskaper: ”Studentene liker ikke engelsk pensum”

Informantene ved HBO og HVE har fortalt at en del av studentene klager over engelsk på pensumlistene og ønsker at de faglig ansvarlige finner alternative norske bøker. Ved NTNU synes det som om engelsk i større grad godtas blant studentene. Dette kan ha noe med de aspirasjoner studentene har til utdanningen sin. Men det kan også henge sammen med de ulike fagene å gjøre, og studentenes tidligere utdanningsbakgrunn og tidligere arbeidserfaring. En av informantene fortalte at mange av studentene kommer direkte fra videregående og har kun generell studiekompetanse. Informanten mener dette har betydning for i hvor stor grad studentene synes det er et problem å lese engelsk.

Ingen av informantene hadde tenkt noe systematisk på å kurse studentene for å styrke språkkunnskapene. Dette var heller ikke noe som de så at de hadde ressurser til. ”Men engelsk må de kunne, [...] helst tysk og fransk også. De plukker det [språket] fort opp hvis de får noen måneder på seg i utlandet.” (fysikk).

Noen av informantene fortalte at deres egen utdanningsbakgrunn hadde bestått i å lese store deler av pensum på engelsk eller amerikansk. I noen utdanninger var det også tradisjon

for å lese pensum på andre språk enn norsk og engelsk, som for eksempel tysk. Informantene uttrykker en generell misnøye med studentenes språkkunnskaper. Språkkunnskapene blir karakterisert som forholdsvis svake. Flere uttrykte ønske om at studentene burde kunne lese andre språk enn norsk og engelsk. Med oppgitthet i stemmen fortalte flere informanter om studenter som klagde over at det var vanskelig å lese svenske bøker og artikler og ønsket seg tilsvarende litteratur på engelsk. En dansk foreleser opplevde også språkvansker til studentene sine i så stor grad at dette var en medvirkende årsak til å søke seg bort fra lærestedet. Her synes det også å være forskjeller mellom høyskole og universitet.

3.3.3 Hva gjøres for å lære studentene engelsk fagspråk og fagterminologi?

Flere av informantene har pekt på viktigheten av å lære studentene på grunnutdanningen den norske fagterminologien og bli trygg på den før de introduseres til engelsk fagterminologi. Som en følge av dette gis det ikke engelske forelesninger ved fysikk (NTNU) de to første årene, men lærebøker på engelsk benyttes. På bachelor i informatikk (HVE) fortelles det om at halvparten av pensum er på norsk første året når det grunnleggende i faget skal læres, for så de to siste årene kun å være på engelsk. Det fortelles også om at de i størst mulig grad prøver å holde seg til norske begreper og at de bruker tid på å gi studentene forståelsen av de engelske uttrykkene. En informant ved sykepleievitenskap understreker også viktigheten av at studentene får innarbeidet en norsk fagterminologi. ”Vi bruker mye tid på å utvikle studentene og jobbe vitenskapelig for at de skal opparbeide seg en fortrolighet med engelsk som er absolutt det viktigste språket. Engelsk er en naturlig del av faget. Det er ingen studenter som går gjennom programmet her som ikke har vært med på forelesninger på engelsk. Vi har alltid fagfolk [på instituttet] med engelskspråklig bakgrunn.”

Ved master i sykepleievitenskap er det to ting som vektlegges i opplæringen for at studenter skal komme inn i faglitteraturen:

Vi må lære studentene til å bruke faglitteraturen slik som den skal brukes. Jeg pleier å ta en voksen (tykk) bok, en håndbok, og sier til studentene at den skal ikke leses, kun brukes til å sjekke. Faglitteraturen skal ikke leses. De kan ikke lese faglitteratur, da kommer de aldri noen vei. De må lete. For å kunne lete må man ha noen hjelpemidler som går på noen begreper og en forståelse av hvordan en jobber opp mot faglitteraturen. Det som er interessant er forord, det er innholdsfortegnelse og det er indeks. Hvis de kan begynne å skjønne det, er de et stykke på vei. (sykepleievitenskap).

En av informantene forteller at forståelsen av engelsk fagterminologi er noe som kommer gradvis gjennom muntlig og skriftlig formidlingsevne: ”Det er vanskelig eller umulig å komme utenom engelsk fordi engelsk er det språket det kommuniseres på utover landegrensene.” (sykepleievitenskap).

3.3.4 Hva gjør opplæringspråket med fagterminologi og faginnhold?

”Man kan ikke gå forbi eller utenom engelsk. Fordi det er språket vårt på konferanser og det er engelsk en skriver abstrakt på. Uansett hvor vi er hen, så er engelsk det språket vi presenterer på.”(sykepleievitenskap).

Det er store variasjoner mellom de ulike fagene, om informantene tror språket i forskningslitteraturen påvirker måten studentene tenker fag og velger fagterminologi på. De største forskjellene finner vi kanskje mellom historie og fysikk. En informant fra historie mener at disiplinen har en såpass velutviklet norskspråklig fagterminologi som fås inn gjennom norsk litteratur i studiet og gjennom å lese norske klassikere at engelsk ikke påvirker det norske fagspråket. Engelsk må i dette faget heller sees på som å være et supplement til det norske språket, eller at de gode studentene lærer seg begge kodesettene og blir fortrolige med begge språkene. I fysikkfaget er det annerledes, der er begrepene internasjonale og fagterminologien betegnes som en del av språktilfanget. Det hevdes at de vitenskapelig ansatte veksler mellom engelsk og norsk nokså ubevisst. Om de bruker norsk kommer den norske fagterminologien av seg selv, og tilsvarende på engelsk. Informanten på fysikk sier at stort sett blir ikke termer og begreper oversatt, men de fornorskes. ”Vi fornorsker, men vi driver ikke med bastardoversetting. [...] Det er en faglig stolthet (på faget) å beherske fagterminologien innen området. Hvis du ikke vet de norske begrepene så har du dummet deg ut. Bevisstheten på dette er stor både blant studenter og ansatte.” Samme praksis finner vi for master i sykepleievitenskap. Miljøet omtales som så lite at det er behov for å søke internasjonal kontakt for å ha et faglig fellesskap.

Litteraturen på økonomi og ledelse ved HBO er hovedsakelig amerikanskbasert. På spørsmål om dette har innvirkning på hvordan studentene og fagpersonalet tenker fag og velger fagterminologi, svarer informanten at det varierer. En av informantene hevder at argumentene som brukes mot amerikansk pensumlitteratur er at lærestoffet er basert på en amerikansk kontekst, og at den passer muligens ikke i en norsk kontekst. Dessuten har informanten fått høre at amerikansk litteratur er dårlig, noe han/hun reagerer på.

Med den generelle USA fiendtlige holdningen en har så er det et argument som er lett og ta. Det er flere ting en kan si om det. Det første er at det er opp til faglæreren og fornorske dette sånn at man for eksempel kan ha et kompendium i tillegg [til engelsk pensumlitteratur] som kan gi det norske perspektivet, eller skandinaviske. Det andre er å erkjenne at det internasjonalt kan være den litteraturen og de teoriene som blir praktisert og i den grad en skal jobbe internasjonalt så er det ikke så galt å ha de perspektivene heller. Jeg kjøper ikke argumentet med at amerikansk litteratur er dårlig, fordi den ikke er tilpasset norsk kontekst.

Informanten fra økonomi framhever at mange amerikanske lærebøker er pedagogisk sett gode og at de er godt skrevet. ”Det ble mer eller mindre kastet penger etter oss fra forfatterforeningen for å lage en norsk bok innenfor et fagfelt som er stort internasjonalt, men

der det ikke finnes noe norsk litteratur. Det å ha reelle alternativer på norsk er en like stor faktor som det å velge bort norsk.”

En informant fra sykepleievitenskap vektlegger at studentene må gjennom en læringsprosess der fagterminologien må sitte. Det hevdes at i de temaene studentene har valgt for masteroppgave, der må de kunne sjonglere med de riktige ordene for å komme inn i forskningslitteraturen og for å finne det som er relevant og oppdatert. ”Man er fortapt uten. Det å forstå begrepene er det essensielle. Det er adgangsnøkkelen. Vi jobber mye med det.”

Fra historie hører vi: ”Det blir en anglifisering av begreper. Men det finnes en del motkrefter også. Mange sier det er viktig å holde på norsk og publisere på norsk og være på vakt for at det skal ta overhånd. Jeg synes engelsk for en del har tatt overhånd. Nesten uten forbehold ønskes mer og mer av undervisningen på engelsk, og at vi skal forske mer på engelsk.”

En annen informant fra samme fag vektla vansker med oversettelser og dessuten at studentene hentet opp fraser fra bøker, og mente at studentene samtidig tar med seg engelske språkregler, for eksempel regler for orddeling. ”Jeg mener dette kommer av at de engelske ordene deles opp, og at oversettelsen også blir oppdelt, selv om dette ikke er naturlig for det norske språk. Det er så nasjonalt betinget vanskelig å oversette [fra engelsk til norsk], det treffer derfor ikke alltid helt.”

3.3.5 De faglige ansattes språkbevissthet og hvordan kommer den uttrykk?

Om det øves et press fra sentralt nivå for i større grad å benytte engelsk i opplæringen, og/eller om det handler en drivkraft på instituttnivå eller en selvdrevet kraft fra den faglige ansatte, er et sammensatt forhold. Flere av informantene har uttalt at faktorer som påvirker språkvalg kommer fra ledelsen og deres vektlegging av viktigheten av å tilby engelsk i fagtilbudet. Videre kommer det signaler fra Utdannings- og forskningsdepartementet i form av kvalitetsreformen og en generell internasjonaliseringstankegang, og dessuten fra de faglige ansatte selv. De kan i egeninteresse ønske å satse internasjonalt for eksempel ved å velge å publisere på engelsk. Alle de tre faktorene kan påvirke språkvalg og være gjensidig forsterkende.

En historiker beskriver sin opplevelse av internasjonalisering og reflekterer over en fagtradisjon som virker i retning av å ta vare på norsk som språk for forskning og opplæring. ”Fra universitetsledelsen vil internasjonalisering være en parole. Det fører også forventninger om å orientere oss mer mot internasjonale tema. Men vi er egentlig fornøyd her på instituttet at vi har den balansen som vi har mot internasjonal og global orientering. Det er viktig å ta vare på fagtradisjonen. Det er nesten bare norske historikere som forsker på norske tema, og jeg synes det er riktig at vi fortsetter med det.”

Gjennom intervjuene med historikere fremkommer forskjellige synspunkter på lærestedenes (spesifisert som fakultetenes/avdelingenes) arbeid i forhold til internasjonalisering. En informant peker på at diskusjonene om temaet internasjonalisering gjør dem selv mer bevisste på hva som er en fornuftig balanse mellom det å orientere seg utover og internasjonalt, og det å vite at en står i en fagtradisjon for forskning og opplæring.

Det handler ikke om å reprodusere gamle synspunkter, men om å se med et kritisk blikk på egne fagtradisjoner og hva som er bra og mindre bra i den.

I stedet for at historiefaget fungerer nasjonsbyggende så skal vi heller tematisere nasjonsbyggingen innenfor forskningen. Nasjonsbygging er et interessant forskningstema også i internasjonal sammenheng fordi det kan jamføres med tilsvarende nasjonsbygging i nasjonalstatens æra i andre land. Da gir vi våre bidrag innover i den internasjonale komperasjon på et sånt felt det samme gjelder demokratisering og økonomisk utvikling og økonomisk politikk det norske og skandinavisk kan synliggjøres som en variant i utviklingen og det er viktig å vise at det finnes flere forskjellige varierende utviklingsretninger slik at en ikke tror at det finnes en global hovedretning som blir satt lik det angloamerikanske. Vi kan godt kalle dette et forskningspolitisk forsvar for det å holde fast på nasjonal historie som forskningstema. (historie)

Et annet synspunkt som vi har hørt uttrykt blant annet på sykepleie, kan refereres slik: Uavhengig av om norsk utdanningspolitikk har internasjonalisering som et mantra, og i litt for stor grad definerer dette som anglo-amerikanisering, så ville det helt klart ha skjedd en faglig utvikling og en gradvis styrking i bruk av engelsk språk. Det handler om at forskningsmiljøene ønsker å orientere seg utover og vil være en del av et forskningsnettverk.

En informant på sykepleieutdanningen uttrykker at sentraladministrasjonen gir signaler om at de bør publisere mer på engelsk, dette er noe som de vitenskapelige ansatte selv også har en oppfatning av må gjøres.

Vi som lærere forbryter oss mot dette hele tiden [mot å bruke norsk istedenfor engelsk] enten fordi det er trendy, eller fordi vi ikke kan oversette begrepene godt nok når vi foreleser på norsk. Fagengelsken min er mye bedre enn fagnorsken min. Jeg har store problemer av og til å finne norske ord. Fagterminologien på engelsk skinner gjennom både bevisst og ubevisst.” (økonomi).

Denne informanten uttrykker at fagterminologien i det amerikanske språket på mange måte er mye rikere enn det norske språket. Oversettelser fra engelsk til norsk blir av den grunn problematisk. Informanten tror at den amerikanske terminologien kan bli stående fordi den uttrykker mer enn den norske, og tror også at amerikanske begreper kommer mer og mer inn i det norske språket enten i skriveform eller at den blir fornorsket.

4 Konklusjon – norsk, engelsk og tospråklighet

Når, hvordan og hvorfor brukes engelsk i studieløp ved universiteter og høyskoler i Norge? Vi har foreløpig ikke tilstrekkelig kunnskap til å slutte at omfanget av engelsk har tiltatt de siste 10–20 årene, om det er økende nå, eller om bruken av engelsk holder seg stabilt. Men hvilke mekanismer og dynamikker styrer de valgene som gjøres med hensyn til utdanningsspråk, eller mer konkret: hvilke faktorer hemmer og hvilke fremmer bruk av engelsk? ”Norsk, engelsk og tospråklighet” er en pilotstudie, og den gjør det mulig å trekke noen forsiktige slutninger om omfanget av engelsk, motivasjoner for språkvalg og språkbevissthet.

4.1 Omfang og motivasjoner

Alle fagtilbud, studieløp og læresteder som omfattes av denne undersøkelsen anvender engelsk. Bruken varierer langs flere dimensjoner, men en viktig faktor for engelskens omfang er vitenskapsspråket i den eller de fagdisiplinene/fagfeltene som står fagtilbudet nærmest. Når det tas hensyn til fagtilbudene, fant vi noen forskjeller mellom lærestedene, om det er en høyskole eller et universitet som tilbyr studiet. På en skala fra norsk til engelsk finner vi at historikere er mest tilbakeholdende med å bruke engelsk, mens informanter fra fagfeltene økonomi og sykepleie synes minst restriktive. *En kan ikke slutte lineært fra det språket som disiplinens/fagfeltets bruker i de fagfelleverderte vitenskapelige publikasjoner til opplærings- og vurderingsspråk.* For eksempel viser det seg at talsmenn for fysikk som har en vel etablert tradisjon for vitenskapelig publisering på engelsk, velger og ønsker å bruke norsk som utdanningsspråk.

Generelt introduseres engelsk på bachelornivå, og bruken økes på masternivå. Motivasjonen for å benytte engelsk synes noe ulik om studieløpet er for bachelor eller på masternivå. På bachelornivået motiveres engelsk generelt på tre måter: Studentene skal for det første ha bedre muligheter til å arbeide utenlands. For det andre vil norske studenter, og arbeidstakere sannsynligvis komme i kontakt med utenlandske kollegaer her hjemme og bør kunne beherske engelsk innenfor sitt fagfelt. Det tredje motivet er det mer vage ”Das Zeitgeist” – det ligger i tiden. På masternivå begrunnes valget av engelsk med samme begrunnelser som for bachelorgraden, men et nytt moment om internasjonal forskning og (forsker)felleskap kommer til. Argumentet er at temamessig er studieløpet på masternivå mer spesialisert, og det krever at studenter og faglig ansatte vender blikket utover Norge for å søke kunnskap og finne faglig fellesskap. Fraværet av internasjonalt fellesskap blir likestilt med det å sitte ensom og være uten utviklingsmuligheter for fagdisiplinen/-feltet.

4.2 Norsk, tospråklig og engelsk latens?

Blant utdanningsspråkets skriftlige og muntlige sjangrer, brukes engelsk helst i opplærings situasjoner, men sjeldnere i vurderingsøyemed. I de fleste sammenhenger kreves det kun passiv kompetanse i engelsk, altså en evne til å forstå skreven og talt engelsk. To slike situasjoner er engelsk pensumlitteratur og forelesninger på engelsk, som begge representerer tilfeller av passiv kompetanse og tospråklig. Norsk og engelsk deler språkarena.

Derimot finnes det en situasjon som krever aktiv kompetanse i engelsk, det vil si evne til å bruke engelsk på tilnærmet morsmålsnivå. Den omfatter alle muntlige og skriftlige sjangrer av både opplæring og vurdering. Foreløpig er engelske kurstilbud begrenset, men kan antallet kurs øke i antall på sikt? *Hvis kurstilbudet gis på engelsk og erstatter et tilsvarende på norsk, representerer det tap av et underdomene for norsk.*

4.2.1 Passiv kompetanse og tospråklig – pensum og forelesninger

Blant de sjangrene som ble undersøkt, utmerket to seg: *Engelsk brukes først og fremst i en skriftlig sjanger, i pensumlitteratur, der engelsk supplerer og erstatter lærestoff på norsk og på andre språk som tysk, dansk og svensk. Lite tyder på at engelsk velges fordi det er engelsk, det ligger fagdidaktiske overveielser i bunnen, og der det finnes god norsk litteratur tilgjengelig velges denne, særlig på grunnivå.* En NIFU-undersøkelse fra 2001 viste at innenfor alle fag fantes et visst innslag av pensumlitteratur og annen studielitteratur på engelsk på lavere grad.⁸¹ Innslaget var større innenfor realfag, økonomi og teknologi enn i humanistiske fag. Men resultatene var ikke entydige, også fag med høy grad av internasjonalt forskerfellesskap hadde pensumlitteratur på norsk. *Vi vet ikke om innslaget av engelsk pensumlitteratur har økt, er stabilt eller minkende, men informantene gir inntrykk av at innslaget engelsk ligger stabilt.*

Den andre sammenhengen der engelsk jevnlig brukes er en muntlig sjanger: det dreier seg om gjesteforelesere som foreleser og gir opplæring på engelsk. Blant midlertidig ansatte og gjesteforskere vil det være personer som ikke behersker norsk, derfor vil det forekomme innslag av engelske forelesninger.

I de fleste tilfellene vil engelsk erstatte norsk, men i enkelte tilfeller supplerer engelsk norsk. De to ovennevnte forholdene utgjør avgrensede, stabile situasjoner av tospråklig. Studieløpet og fagtilbudet er overveiende norskspråklig og ha innslag av engelsk.

4.2.2 Aktiv kompetanse, kurstilbud og kursvending mot engelsk?

Den tredje sammenhengen der engelsk brukes, er vesensforskjellig fra de to foregående, i det den omfatter en rekke skriftlige og muntlige sjangrer. Det finnes fullstendige moduler der pensum og all opplæring er på engelsk.

Hvis disse modulene utgjør et supplement utenom ordinær norskspråklig opplæring, representerer kurstilbudene en avgrenset situasjon av tospråklig. Men dersom et

---

⁸¹ Hatlevik og Norgård (2001).

norskspråklig tilbud erstattes av et engelsk, slik at det ordinære opplæringstilbudet blir på engelsk og uten et tilsvarende tilbud på norsk, skjer det et skifte i utdanningspråket fra norsk til engelsk. Vi retter blikket mot de sistnevnte kurstilbudene.

Det fins flere grunner til at kurs tilbys på engelsk. En grunn kan være at den faglige ansatte ikke har et skandinavisk språk som morsmål. En andre grunn er at opplæringen skal kvalifisere studenten for studier i utlandet. En tredje grunn henger sammen med intensjoner om å internasjonalisere norsk utdanning slik de kommer til uttrykk hos nasjonale utdanningsmyndigheter, på lærestedsnivå og/eller i de enkelte fagmiljøene. Et delmål av internasjonaliseringen er at læresteder skal tiltrekke seg gjestestudenter fra andre land. I dag forventes det ikke at utenlandske gjester skal lære seg norsk, med et mulig unntak for historiefaget. Det medfører at fagmiljøene gjerne tilbyr opplæring på engelsk. Alle faglig og administrativt ansatte ved de ulike lærestedene i denne undersøkelsen forteller at opplæring for gjestestudenter er noe de forholder seg til. *Terskelen for at opplæring skal gis på engelsk ser ut til å være lav. Vårt inntrykk er at det rekkes at én student ikke behersker norsk for at et kurs som normalt gis på norsk, i stedet tilbys på engelsk.* Alle de fag- og studietilbudene som omfattes av denne undersøkelsen, vil gi utenlandske studenter veiledning på engelsk. *Flere fag har liggende "på lager" skyggepensum og kurs der all opplæring blir gitt på engelsk.* De kommer i gang om utenlandske studenter melder seg til kurset, og/eller det melder seg tilstrekkelig mange nok. Vi fant få eksempler på at kurs tilbys på engelsk uten at det kan begrunnes kommunikasjonsmessig, som for eksempel ved at studenter som ikke behersker norsk deltar i opplæringen. Det kanskje problematiske er heller at engelsk oppfattes som uomgjengelig i tilfeller der studenter som ikke behersker norsk, skal følge et gitt kurs.

Foreløpig virker ikke omfanget av et "reelt og latent engelsktilbud" stort, men kan det brått vokse i omfang? Står vi da overfor et tap av subdomene(r) for norsk som utdanningspråk?

4.3 Språkbevissthet

Norge er et land med historiske tradisjoner for bruk av fremmede språk i høyere utdanning, især latin, fransk, tysk, andre skandinaviske språk og engelsk. Så langt vi kan vurdere, hersker det forståelse for betydningen av funksjonell to- og flerspråklighet i høyere utdanning blant faglig og administrativt ansatte. *Men vi finner egentlig ikke noe trykk fra noen fagmiljøer for en overgang til engelsk som eneste utdanningspråk.* Nærmest kommer kanskje den velvilje til å bruke engelsk som formidles fra masterstudiet i sykepleievitenskap.⁸²

Språkbevissthet er en oppmerksomhet om språket som medium, og dets betydning for tilegnelse av kunnskap og faglige ferdigheter. Finnes det fra nasjonalt hold, fra institusjonenes og fagenes så vel som fra den enkelte faglige og administrativt ansatte side en reflektert holdning til- og strategier for språkvalg? Det finnes så absolutt en bevissthet om språkets og især morsmålets betydning, men til nå har det manglet insitamenter på et kollektivt nivå.

---

⁸² Vi utelukker ikke at ideen om engelsk som eneste utdanningspråk står sterkere i fagmiljøer som ikke er omfattet av denne undersøkelsen.

Språkbevisstheten er stort sett individuelt fundert. Fraværet av kollektive strategier koblet med et konstant trykk for økt internasjonalisering i utdanningen, kan kanskje føre til at engelsk overtar uten at noen egentlig har villet og/eller bestemt det. Blir engelsk nissen på utdanningslasset?

4.3.1 Kollektiv bevissthet og planer

Internasjonalt fellesskap herunder fagtilbud og studentutveksling har lenge, og i forkant av siste utdanningsreform, vært en integrert del av flere fag, som informatikk, fysikk og økonomi. Men på 1990-tallet ble internasjonalisering av studier og forskning en merkesak i utdanningspolitikken. Stortingsmeldingen som ligger til grunn for kvalitetsreformen forutsetter at undervisningstilbudene på engelsk øker.⁸³ Så langt har evnen eller viljen til å se koblinger mellom internasjonaliseringsprosesser i høyere utdanning og språk stort sett manglet, både på nasjonalt- og lærestedsnivå. *Fravær av planer og strategier omkring norsk språk på politisk nivå, i Utdannings- og forskningsdepartementet, viser seg også på lærestedsnivå. Strategier og planer omkring språk og språkvalg som del av studieplaner og fagtilbud synes fraværende. Vi fant ingen skrevne tiltak eller planer fra lærestedene om hvorfor og hvordan studentene skal lære et norsk og/eller et engelsk fagspråk. Flere fagmiljøer manglet også formulerte strategier.*

*Signaler fra sentralt hold og lærestedene oppfattes av de ansatte som et ønske om internasjonalisering, og internasjonalisering betyr et press i retning økt bruk av engelsk.*⁸⁴ Det ser ut som avveiinger og valg mellom norsk og engelsk stort sett er overlatt til dem som utformer fagtilbudet, eller kanskje helst den enkelte faglig ansatte. Blant dem fant vi, det vi tolker som en høy grad av språkbevissthet og gjennomtenkte strategier. Imidlertid vedtok Universitets- og høgskolerådet våren 2005 å utarbeide en språkpolitikk for sektoren, der forholdet mellom engelsk og norsk vil stå sentralt.⁸⁵ Vi tolker det som en mulig gryende erkjennelse både av språkets verdi for læring og en kollektiv bevissthet om viktigheten av domenet høyere utdanning for å ta vare på og røkte det norske språket.

4.3.2 Individuell språkbevissthet

Slik som i fagsamfunnet av forskere er språkbevisstheten blant faglige og administrative aktører i høyere utdanning som nevnt ovenfor, overveiende individuelt fundert.⁸⁶ Bevisstheten om betydningen av språk varierer selvsagt fra en faglig (eller administrativ) ansatt til en annen, men kommer like ofte til uttrykk blant personer i naturvitenskapelige og matematiske disipliner som i samfunnsfag og i kulturfagene. *Flere faglige ansatte ga uttrykk for at de trekkes i to retninger og opplever et dilemma mellom å ha internasjonalt rettede fagtilbud og*

---

⁸³ St.meld. nr. 27 (2000–2001).

⁸⁴ Det bør presiseres at undersøkelsen retter blikket mot studieløp og fagtilbud, og ikke mot de enkelte lærestedenes planer og strategier for internasjonalisering. Faren for en skjev fremstilling er tilstede.

⁸⁵ www.uhr.no/representantskap/ref090505, aksessert 24.06.2005.

⁸⁶ Schwach (2004): 62.

studieløp og røktingen av et norsk språk. På den ene siden ønsker de og/eller opplever forventninger om å være internasjonalt rettet både faglig og institusjonelt og på den andre siden å gi studentene et norsk fagspråk.

Spenninger mellom det engelske og det norske fagspråket kan skape problemer, eller sagt med dagens språkdrakt, utfordringer. På den ene siden har studentene behov for og krav på å lære et engelsk fagspråk. Deres funksjonsdyktighet som yrkesutøvere, også utenfor forskning, vil bli vesentlig svekket om de ikke kan lese en engelsk fagtekst i sitt eget kompetanseområde med utbytte. Siden forskning og det profesjonelle fagspråket i flere av de fagfeltene uansett er engelsk, er det et behov for å beherske engelsk. Når det likevel er nødvendig å lære engelsk, vil ikke da et norsk fagspråk representere en tilleggsbyrde, en bør som tar tid og krefter fra innlæringen av et engelsk fagspråk? På den andre siden skal studenter og senere yrkesutøvere arbeide med personer med andre typer kompetanse og må være i stand til å formidle sin fagkunnskap til personer uten samme typer fagkunnskap, det være seg til pasienter, elever, kunder eller andre. Til slike formål er en best mulig evne til å formidle og bruke kunnskapen på norsk uomgjengelig. Vi så at faglig ansatte i flere fag la vekt på at innføringskurser skal foregå på norsk. Dette gjelder også fagtilbud som i utgangspunktet har et stort innslag av engelsk især i skriftlige, men også i muntlige sjangrer, eksempler her er fysikk og informatikk. Vi møter informanter som uttrykker en forståelse av at dersom ikke studentene kan fagspråk og terminologien på sitt eget språk vil det gjerne halte på alle språk. Flere *faglige ansatte mener at norsk fagspråk gir studentene trygghet faglig.* Det er et spørsmål om ferdigheter i norsk setter studentene bedre i stand til å uttrykke seg bedre på fremmede språk, fordi den språklige kritikken er oppøvd. Gjør fagspråk og fagterminologi på norsk, språket til et mer finslept instrument for tanken eller ikke? Dessuten synes språket i opplæringen og spesielt i pensumlitteratur viktig for tilegnelse av fagstoff og ikke minst for innlæringen av et norsk fagspråk.

Å gjennomføre en utdanning på engelsk synes ikke uten videre uproblematisk verken for faglig ansatte eller studenter. *De faglige ansatte uttrykker en generell misnøye med studentenes språkkunnskaper.* På tross av at studentene har mange års engelskopplæring bak seg i grunnskolen og videregående skole, er det liten tvil om at de behersker dette dårligere enn sitt morsmål. Så langt har ingen testet og eventuelt utviklet en grunnleggende kompetanse som er nødvendig for at studentene skal ha maksimalt utbytte av kurs på engelsk. Man kunne kanskje også stille et spørsmålstegn ved de faglige ansattes evner til å uttrykke seg godt og ledig på engelsk i rollen som forelesere. De intervjuede rapporterer ikke direkte om problemer her.

Drøftingen ovenfor viser at valg av språk ikke er nøytral i forhold til læring, og vi ønsker å peke på og poengtere det åpenbare i at språkbeherskelse er viktig for læringsresultatet. Målet med opplæring på bachelor- og mastergradsnivå må vel primært være å bygge opp en høyest mulig faglig kompetanse og ikke lære fagengelsk for engelskens egen del? I så fall burde vel språkvalg primært baseres på fagdidaktiske argumenter og ikke på språklige.

4.4 Fag, kunnskap og språk

Her tar vi opp forholdet mellom internasjonalisering og språk og har til sist en bemerkning utdanningsspråkets betydning for nasjonalspråket.

Internasjonalisering i språklig sammenheng vil si bruk av engelsk, og innebærer ofte en vending mot den anglosaksiske kultursfære. Dersom internasjonalisering i praksis for det meste innebærer at studenter kan dra til et hvilket som helst land for å følge studier på engelsk, blir resultatet en kulturell ensretting. En utdanningspolitisk internasjonaliseringsstrategi burde, etter vårt syn, i større grad reflektere et språklig og kulturelt mangfold i verden. Et eksempel på mulig tap av mangfold som vi kom under vær med, skal kort nevnes her. Å bruke dansk eller svensk er problemløst, tenkte vi og ville se på andre skandinaviske språk som et utvidet morsmål. Det viste seg å ikke stemme. *I følge våre informanter foretrekker mange studenter pensumlitteratur på engelsk framfor svensk og dansk.* Dette viser klart at selv ikke når høyt utdanningsnivå legges til grunn, kan det nordiske språkfelleskapet lenger tas som en selvfølge.

Hva er forholdet mellom viljen til internasjonalisering og innsikt i verdien av å sikre et norsk fagspråk? En nøkkel som åpner til å forstå, ligger i fagmiljøenes disiplinære tradisjoner, måten fagtilbud utformes på og opplæringen utføres på. Planer nasjonalt og ved lærestedene har så langt hatt en viss påvirkningskraft for internasjonalisering. De har vært døråpnere, men den avgjørende faktoren er fagmiljøene selv.

Det er ikke uten videre gitt at de mest, forskningsmessig sett, "internasjonale" fagfeltene er minst opptatt av et norsk fagspråk, og de mest "nasjonale" disiplinene er avvisende til engelsk. Andre dimensjoner enn dagens forskningsfelleskap og vitenskapelig publisering ser ut til å spille med; vi antyder forhold av mulig betydning, men vil ikke trekke bastante konklusjoner på spinkelt grunnlag. Fysikk er en vel etablert vitenskapsdisiplin med røtter i en kontinental og til tider tyskpreget innflytelse. Det internasjonale forskerfelleskap der kommunikasjon herunder publisering på fremmede språk, nå engelsk, har lange tradisjoner. Samtidig uttrykker de fysikere vi intervjuet, en bevissthet om betydningen av et norsk fagspråk både til opplæringsformål og for den norske kunnskapsallmenningen.

Sammenlignet med fysikk er informatikk en langt yngre vitenskapsdisiplin, men på samme måte som fysikerne tilhører norske informatikere et internasjonalt forskerfelleskap der forskningens lingua franca er engelsk. I informatikk varierte bruken av engelsk mellom de fire lærestedene, men samlet sett tolker vi språkbevisstheten i favør av norsk som svakere enn for fysikk. Kan det henge sammen med at informatikk har hatt en betydelig import spesielt fra USA av kunnskap og ny fagterminologi, og det over en kort periode?

Økonomer og faglig ansatte i sykepleievitenskap ser i høy grad en sammenheng mellom internasjonalisering og nødvendigheten av å innføre og bruke et engelsk fagspråk. Vårt inntrykk er at informantene legger like stor vekt på engelsk som på et norsk fagspråk. Disiplinen økonomi har et internasjonalt, anglosaksisk tyngdepunkt og til norsk fagmiljø og utdanning importeres det trolig mye rett fra USA som utgjør et faglig sentrum spesielt i bedriftsøkonomi. Sykepleievitenskap er en nykommer i academia, men bygger på lange profesjonstradisjoner og dessuten kunnskapsimport fra blant annet Tyskland og andre

nordiske land. Er det en faglig vending mot USA og den amerikanske forsknings- og profesjonstradisjonen av nyere dato som kommer til uttrykk i intervjuene?

Økonomer og sykepleiervitere skal som yrkesutøvere arbeide sammen med personer uten samme utdanning og bør være i stand til å formidle og bruke sin kunnskap der. Dette aspektet ved fagspråk og språkbeherskelse kom i liten grad til uttrykk i intervjuene.

Historikere uttrykker slik som fysikere en språkbevissthet på det norske språkets vegne, men mer samstemmig, og de begrunner språkbruk delvis fra et annet ståsted. Historie er disiplinen som studerer mennesker i samfunn, og språket er et vitalt redskap for å gripe ulike samfunnsstrukturer, for å forklare og forstå menneskers liv og handlinger. Forsvinner elementer av forståelsen av norsk og nordisk historie, hvis man gir slipp på det norske språket? Historiefaget er allment og internasjonalt sett, fremdeles ofte rettet mot nasjonsbygging og -bevaring. Norsk er det internasjonale språket for historiske studier av et geografisk område, Norge. Holdningen slik den kom til uttrykk i pilotstudien kan sammenfattes som at historikere er skeptiske, men ikke uvillige til større økt internasjonalt samarbeid, og til engelsk språk, i kortform sagt: norsk når vi kan, engelsk når vi må.

Er høyere utdanning et sted der språkets bruksområde muligens skrumper? Det finnes en sektorovergripende, en nasjonal dimensjon ved utdanning og språk. I et nasjonalt perspektiv omfatter høyere utdanning et stort antall språkbrukere og er et viktig domene for norsk. På sikt er morsmålets skjebne avhengig av at det blir brukt og røktet. Om man ønsker et levende norsk har alle språkbrukere, studenter, faglig- og administrativt ansatte iberegnet, en oppgave å utføre. Fraværet av norsk vil føre til at den norske og nordiske sosiale og kulturelle virkelighet forsvinner.

4.5 Kartets hvite flekker

Til sist vil vi peke på noen områder der grundigere kjennskap til bruken av engelsk i høyere utdanning og dynamikker som medvirker til bedre kunnskap om omfanget av engelsk, motivasjoner for språkvalg og bevissthet om språkbruk.

Studentenes språkkunnskaper er noe de vitenskapelige ansatte uttrykker en generell misnøye med. Skal en kunne tilegne seg den nødvendige aktive og passive kompetansen i et gitt fagspråk i løpet av et kort studieforløp med tilstrekkelig godt resultat, krever det trolig at denne ferdigheten forankres i en godt utviklet allmenkompetanse i språket. Hvor godt språklig rustet studentene faktisk er for å gjennomføre kurs der engelsk spiller en betydelig rolle eller sågar dominerer, vet vi ikke. For å forstå forholdet mellom språk, språkkompetanse og kvalitet på opplæringen bedre, trengs det forskning med utgangspunkt i lingvistisk teori og metode.

Er de nordiske språkene havnet i klem? Det vanlige i Norge er å ha som utgangspunkt at dansk og svensk kan brukes i skrift og tale uten nevneverdige problemer, men vår undersøkelse rokker kanskje ved den forestillingen. I følge våre informanter foretrekker

mange studenter pensumlitteratur på engelsk fremfor svensk. En studie av pensumlitteraturens språk tyder på at andelen pensum på et annet skandinavisk språk har sunket markant mellom 1979–80 og 1999–00.⁸⁷ Spørsmålet om det felles nordiske språkrom ble også berørt i studien av språkbruk blant fagsamfunnet av forskere.⁸⁸ Studier så langt tyder på at selv når høyt utdanningsnivå legges til grunn, kan ikke lenger det nordiske språkfelleskapet tas som en selvfølge. Det bør undersøkes om og i hvilken grad om det nordiske språkrommet er ferd med å innsnevres.

Utdanningspråkets sjangrer, fagspråk og pensumlitteratur er ufullstendig kartlagt og studert. NIFU tidligere gjort to kombinert kvantitative og kvalitative studier av språk i pensumlitteratur med vekt på fordelingen mellom engelsk og norsk litteratur.⁸⁹ Men systematiske nærstudier av andre skriftlige og muntlige sjangrer og språkvalg i høyere utdanning finnes knapt. På andre siden mangler det studier og refleksjoner over utdanningspråkets betydning for å skape og røkte de enkelte fagenes terminologi, fagspråket og norsk sakprosa allment.

---

⁸⁷ Hatlevik og Norgård (2001): tabellene v3 og v4: 175–181.

⁸⁸ Schwach (2004): 44, 58.

⁸⁹ Norgård (1998); Hatlevik og Norgård (2001).

Vedlegg

Vedlegg 1, Intervjuguide

1. Bakgrunnsmateriale

- Når ble institusjon/instituttet/fag opprettet?
- Beliggenhet (samlokalisert?)
- Antall ansatte, årsverk
- Antall studenter, fulltid/deltid
- Internasjonalisering

2. Om informanten

- Stilling
- Arbeidsoppgaver
- Antall år ansatt i stillingen

3. Hva er gjort for å bygge opp et fagtilbud på engelsk?

- Hva er, slik du ser det, viktige hensyn når det gjelder å ha et fagtilbud på engelsk?

4. Når bruker dere engelsk i utdanningen? Og når bruker dere norsk?

5. Hvordan brukes engelsk i utdanningen?

6. Påvirker språket i forskningslitteraturen den måten studentene og undervisningspersonale tenker fag og velger fagterminologi på?

- På hvilken måte påvirker dette studentene og undervisningspersonalet?

7. Hvordan vurderer du omfanget av engelsk totalt sett på henholdsvis bachelor- og mastergradsnivå?

8. Hvordan vurderer du tilgangen på relevant pensumlitteratur i bachelor- og masterprogrammene? (engelsk, norsk, andre språk)

9. Kriterier som styrer språkvalg

10. Hvorfor brukes engelsk i fagdisipliner, fagfelt og utdanningen?

11. Hvor kommer påvirkningen fra? Øves det et press fra sentralt nivå om i større grad å benytte engelsk i opplæringen eller er dette en drivkraft på instituttnivå?

12. Internasjonalisering

- Generell internasjonaliseringstankegang
- Institusjonsavtaler
- Samarbeidsavtaler med andre utdanningsinstitusjoner

13. Økonomiske insitamenter/finansieringsstruktur

14. Har det skjedd en endring i løpet av de siste 10 årene i bruk av engelsk?

15. Synes du det finnes noen språkbevissthet der du jobber?

Vi definerer språkbevissthet som: oppmerksomhet på språket som medium og en erkjennelse av at det – trass i sin tilsynelatende fagnøytrale rolle – kan påvirke undervisning og opplæring. En bevissthet om språkbruk kan komme til uttrykk på flere måter. Den kan være nedfelt på et *kollektivt* nivå, altså på nasjonalt, sektorielt eller lokalt (institusjonelt eller fagmiljø) nivå, gjerne i form av politiske programformuleringer og/eller strategier for enheter. Språkbevissthet kan også komme til uttrykk på et *individuellt* nivå, hos hver enkelt språkbruker.

16. Hvordan opplever du språkbevisstheten og hvordan kommer den til uttrykk?

- på institusjonsnivå, er den nedfelt i strategi-/virksomhetsplaner, andre dokumenter?
- i fagmiljø
- i utdanningsutvalg
- blant vitenskapelig ansatte
- blant studenter.

Vedlegg 2, Pensumlitteratur etter språk for studieåret 1999–2000

Tabellene er hentet fra Hatlevik og Norgård (2001): 175–181. Originale overskrifter og nummerering er beholdt.

Tabell V.3: Pensumlitteratur etter språk for studieåret 1999/2000. Prosentfordeling.

Fag	Lærested	Språk			Sum	(N)
		Norsk	Dansk	Engelsk		
Filosofi	UiB	33	29	38	100	(1753)
	UiO	1		99	100	(2376)
	NTNU	25		75	100	(2156)
	UiT	13	14	73	100	(1253)
Historie	UiB	74		26	100	(5844)
	UiO	62	5	32	99	(4819)
	NTNU	77	1	21	99	(5971)
	UiT	89	1	9	99	(4745)
	HiA	75		25	100	(4391)
	HVO	77		23	100	(4660)
	Medievitenskap	UiB	59	4	37	100
	UiO	59	7	34	100	(3886)
	NTNU	53	14	33	100	(3489)
Kristendom	UiO	56	24	20	100	(4654)
	NTNU	69	22	9	100	(4180)
	HiS	95	5		100	(5233)
	HVO	88	5	7	100	(5431)
Pedagogikk	UiO	80	7	13	100	(3924)
	NTNU	80	5	15	100	(4182)
	UiT	85		15	100	(2827)
	HiL	89	11		100	(3002)
	HVO	88	5	7	100	(4033)
Psykologi	UiB	29		71	100	(3471)
	UiO	15		85	100	(3596)
	NTNU	15		85	100	(4153)
	UiT	22		78	100	(3471)
Sosialantropologi	UiB	33	2	65	100	(5552)
	UiO	33		67	100	(4362)
	NTNU	30	1	69	100	(4152)
	UiT	39		61	100	(4123)
Sosialøkonomi	UiB	51		49	100	(1574)
	UiO	50		50	100	(2287)
	NTNU	30		70	100	(2248)
	UiT	63	11	27	101	(2337)
	HiBu	92		8	100	(3605)

Sosiologi	UiB	41	15	44	100	(4040)
	UiO	47	3	50	100	(4133)
	NTNU	65		35	100	(4281)
	UiT	67		33	100	(3110)
	HiNT	80	3	17	100	(3597)
	HiVe	71	2	27	100	(4106)
Biologi	UiB	60		40	100	(1700)
	UiO	37		63	100	(1874)
	NTNU	28		72	100	(2595)
	UiT	20		80	100	(2600)
Fysikk	UiB	100			100	(1060)
	UiO	30		70	100	(1640)
	NTNU	12		88	100	(1651)
	UiT	16		84	100	(1072)
Informatikk	UiB	2		98	100	(1017)
	UiO	21		79	100	(2425)
	NTNU	30		70	100	(1309)
	UiT			100	100	(846)
	HiT	54		46	100	(2595)
	HiØ	7		93	100	(4000)
	UiB	10		90	100	(3517)
Kjemi	UiO	25		75	100	(2615)
	NTNU	4		96	100	(2794)
	UiT			100	100	(2496)
	UiB	50		50	100	(800)
Matematikk	UiO	100			100	(822)
	NTNU	100			100	(822)
	UiT	100			100	(722)
	HiM	100			100	(519)
	HiS	2		98	100	(2237)
	HiB	95	5		100	(IO)
Allmennlærer	HiBø	100			100	(IO)
	HiHm	100			100	(IO)
	HiSF	100			100	(IO)
	HiT	95	5		100	(4000)
	HiØ	99		1	100	(IO)
	HiA	96	4		100	(IO)
	HiAk	100			100	(3650)
Sykepleier	HiBu	100			100	(IO)
	HiG	100			100	(3035)
	HiH	100			100	(3500)
	HSH	100			100	(IO)
	HiVe	95	3	2	100	(3950)
	HiB	100			100	(1750)
	HiG	90		10	100	(IO)
	HiN	61		39	100	(2289)

	HiS	44	54	100	(1878)
	HiST	84	16	100	(968)
	HiT	60	40	100	(IO)
	HiØ	84	16	100	(1458)
	HiÅ	100		100	(1601)
Siv.ing	NTNU	34	66	100	(3900)
Toårig Øk.ad.	HiBu	88	12	100	(4615)
	HiBø	98	2	100	(IO)
	HiNT	92	8	100	(5426)
	HiM	94	6	100	(4338)
	HiVe	93	7	100	(3216)
Siv.øk	NHH	40	60	100	(IO)

Merknad:

17. (N) er antall sider pensum oppgitt og/eller beregnet. Antall sider som er utgangspunkt for prosentnering varierer. Dette skyldes primært at antallet vektall som er kartlagt, varierer betydelig. (N) er derfor ikke direkte sammenliknbar mellom eller på tvers av fag, utdanninger og læresteder. Se også pkt 4.2.2 i hovedteksten og de andre fotnotene.
18. (IO) betyr at antallet sider pensum ikke er oppgitt; sidetallet lar seg heller ikke beregne. Prosentneringen er basert på antall titler hvis ikke annet er oppgitt i en fotnote nedenfor.
19. Filosofi
  - UiB: 15 vektall er fellespensum.
  - NTNU: 75% av pensum er fellespensum. Antall sider var i liten grad oppgitt. Estimering av prosentandel ved, i tillegg til å ta de sideangivelsene som finnes, å angi hvert kapittel til 21 sider.
  - UiT: Fellespensum, ikke oppgitt antall vektall.
20. Pedagogikk
  - UiT: Obligatorisk pensum, som utgjør ca 2800 sider av totalt 3500.
  - HiL: Fellespensum, som utgjør ca 3000 sider av totalt 4000.
21. Sosialøkonomi
  - UiB: Fellespensum, i tillegg kommer enkelte valgfrie emner og en del offentlige publikasjoner, ikke oppgitt antall vektall.
  - UiO: Antall sider i liten grad angitt, kapitler stort sett angitt. Ett kapittel satt til 22 sider. Totalt 23 titler hvorav 2 er engelske og 21 norske.
  - UiT: Antall sider i liten grad angitt, kapitler stort sett angitt. Ett kapittel satt til 22 sider. Totalt 24 titler hvorav 1 svensk, 2 engelske og 21 norske.
22. Sosiologi
  - UiT: Fellespensum, som utgjør ca 3200 sider av totalt 4000.
23. Biologi
  - UiB: 15 vektall.
  - UiO: 15 vektall.
  - NTNU: 6 kurs, 20 vektall.
  - UiT: 5 kurs, 15 vektall.
24. Fysikk
  - UiB: 3 kurs, 12 vektall.
  - UiO: 4 kurs, 17 vektall.
  - NTNU: 4 kurs, 20 vektall.
  - UiT: 4 kurs, antall vektall ikke oppgitt.
25. Informatikk
  - UiB: 3 kurs, 13 vektall.
  - UiO: 5 kurs, 17 vektall.
  - NTNU: 3 kurs, 12 vektall.
  - UiT: 2 kurs, 20 vektall.
  - HiT: 1. år av toårig studium i informatikk, tilsvarende 20 vektall.
  - HiØ: 1. år av toårig studium i informatikk, tilsvarende 20 vektall.
26. Kjemi
  - UiB: 4 kurs, antall vektall ikke oppgitt.
  - UiO: 5 kurs, 22 vektall.
  - NNU: 4 kurs, grunnfag i kjemi (20 vektall).
  - UiT: 4 kurs, antall vektall ikke oppgitt.
  - UiT: Antall sider ikke oppgitt, bare kapitler. I alt 78 kapitler. Ett kapittel er satt til 32 sider.
27. Matematikk
  - UiB: 2 kurs, 10 vektall.
  - UiO: 2 kurs, 10 vektall.
  - NTNU: 2 kurs, 10 vektall.
  - UiT: 2 kurs 8 vektall.
  - HiM: 1 kurs, antall vektall er ikke oppgitt.
  - HiM: Innføring i matematikk med anvendelse i økonomi, 20 vektall.
28. Allmennlærerutdanningen
  - Totalt antall sider pensum bare oppgitt for HiT.
  - HiB: 155 sider dansk – estimert å utgjøre 4% ved at totalt antall sider er satt til 4000.

- HiT: 1 svensk lærebok – estimert til å utgjøre 5% av pensumlitteraturen.
  - HiØ: 71 sider engelsk – estimert til å utgjøre 2% av pensumlitteraturen ved at totalt antall sider pensum er satt til 4000.
29. Sykepleierutdanningen
- HiA: Totalt antall sider er ikke oppgitt. 131 sider dansk – estimert til å utgjøre 4% ved å ta utgangspunkt i gjennomsnittlig antall sider pensum på 3533.
30. Ingeniørutdanningen
- HiB: 12 vt fellesfag
  - HiG: 10 vt felles fag (4 fag, 2x2vt +2x3vt). Antall sider mangler, 10 titler hvorav 9 er norske og 1 er engelsk.
  - HiN: Fellesfag, antall vekttall ikke oppgitt.
  - HiS: 14 vt fellesfag.
  - HiST: 11 vt fellesfag (5 fag).
  - HiT: 6 fellesfag (antall vekttall ikke oppgitt), Antall sider mangler, 8 titler hvorav 5 er norske og 3 er engelske.
  - HiØ: 6 fellesfag, antall vekttall ikke oppgitt.
  - HiÅ: 10 vt fellesfag.
31. Siv.øk
- NHH: Prosentfordeling av pensum etter språk er estimerandel etter antall titler (5 norske og 8 engelske).

Kilder og litteratur

Elektroniske kilder

<http://eddis.ime.ntnu.no/newlook2/newlook.php>, aksessert 21.3.2005.

<http://mime.hf.ntnu.no>, aksessert 7.2.2005.

<http://studkat.hive.no/studiehandbok>, aksessert 8.3.2005.

<http://www.asf.hibo.no>, aksessert 29.4.2005.

<http://www.hf.uio.no/iakh/om-instituttet/>; Årsplan 2005, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier HF, UIO, vedtatt av instituttstyret 11.2.2005.

<http://www.hibo.no>, aksessert 29.3.2005 og 30.03.05.

<http://www.hhb.no>, aksessert 29.4.2005.

<http://www.hive.no/adm>, aksessert 29.4.2005.

<http://www.hive.no/adm/info/hve2003/virksomhetserklaring.htm>, Virksomhetserklæring for Høgskolen i Vestfold (utkast 3.6.2002). S-SAK: 2002/49, aksessert 8.3.2005.

<http://www.hive.no/studietilbud>, aksessert 1.2.2005.

<http://www.ifi.UiO.no/studier/studinf/abroad>, aksessert 16.3.2005.

<http://www.matnat.UiO.no/fakultetet>.

<http://www.matnat.UiO.no/studier/studiet>, aksessert 16.3.2005.

<http://www.med.UiO.no/>, aksessert 17.3.2005.

<http://www.pfi.UiO.no/uniped/gpm/pbl.html>, aksessert 11.3.2005.

[Www.ssb.no/utelstud/main.html](http://www.ssb.no/utelstud/main.html), datert 26.august 2004. Temaartikkel: "Utdanningsstatistikk. Elever og studenter 1. oktober 2003. Innvandrere tar høyere utdanning".

<http://www.studier.ntnu.no>, aksessert 21.3.2005.

www.uhr.no/representantskap/ref090505, aksessert 24.06.2005.

<http://www.uio.no/omUiO/internasjonalt>, aksessert 26.4.2005.

<http://www.UiO.no/studier/emner/enheter/>, aksessert 16.3.2005.

<http://www.uio.no/studier/program>, aksessert 17.3.2005.

<http://www.UiO.no/studier/program/inf-ba/presentasjon/oppbygging-gjennomforing.html>, aksessert 16.3.2005.

<http://www.UiO.no/studier/program/sykepleievit-master/presentasjon>, aksessert 17.3.2005 og 23.03.2005.

<http://www.uio.no/studier/tilbud/studieroggrader>, aksessert 17.3.2005.

<http://www.uio.no/studier/utland/>, aksessert 16.3.2005.

Muntlige kilder, intervjuer

Høgskolen i Vestfold

Informatikk: vitenskapelig ansatt

Historie: vitenskapelig ansatt

Økonomi og administrasjon: vitenskapelig ansatt

Sykepleie: vitenskapelig ansatt

Høgskolen i Bodø

Informatikk: vitenskapelig ansatt

Historie: vitenskapelig ansatt

Økonomi og ledelse: vitenskapelig ansatt

Sykepleie: vitenskapelig ansatt

Universitetet i Oslo

Informatikk: administrativt ansatt

Historie: administrativt ansatt

Fysikk: administrativt ansatt

Sykepleievitenskap: vitenskapelig ansatt

NTNU

Informatikk: vitenskapelig ansatt

Historie: vitenskapelig ansatt

Fysikk: vitenskapelig ansatt.

Trykt materiale

Ammon, Ulrich (2001): "English as a Future Language of Teaching at the German Universities? A Question of Difficult Consequences, Posed by the Decline of German as a Language of Science" i Ammon, Ulrich (red.): *The Dominance of English as a Language of Science. Effects on other Languages and Language Communities*. Berlin, New York (Mouton de Gruyter).

Ammon, Ulrich og Grant Mc Connell (2002): *English as an Academic Language in Europe. A survey of its Use in teaching* (Duisburg Papers on Research in Language and Culture) (Peter Lang) Frankfurt am Main 2002.

Brock-Utne (1997): "Norsk truet som faglitterært språk?", *NFF-bulletin*, hefte nr. 2: 6–7.

Bull, Tove (1999): "Litt om språkmakt og maktspråk" i Benum, Edgeir et al.: "Maktutredningen til debatt: fem kommentarer", *Makt- og demokratiutredningens rapportserie*, rapport 1, februar 1999: 9–17.

- Bull, Tove (2003): "Akademisk elite – kun for engelsktalende", kronikk i *Aftenposten* 22.4.2003.
- Crystal, David (1997): *English as a global language*, Cambridge (Cambridge University press).
- Dahl, Jorunn (1998): "Pensumlitteratur i høyere utdanning – en undersøkelse av forholdet mellom norsk og engelskspråklig pensumlitteratur i fire grunnfag", *NIFU skriftserie* nr. 14/98.
- Ellingsve, Elin (1999): "Domenefraskrivelse og domenetap – det norske tomrommet I IGUs ordbok" *Nordica Bergensia* nr. 20: 103–118.
- Gunnarsson, Britt-Louise (2001): "Swedish, English, French or German – The Language Situation at Swedish Universities" i Ammon, Ulrich (red.): *The Dominance of English as a Language of Science. Effects on other Languages and Language Communities*, (Mouton de Gruyter) Berlin og New York: 287–315.
- Hatlevik, I. og J., Norgård (2001): "Myter og fakta om språk. Pensumlitteratur på grunnivå i høyere utdanning". *NIFU rapport* 5/2001. Oslo: Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.
- Hertzberg, F. (1996): "Hvilken faglig og pedagogisk betydning har lærebøker på norsk i universitets- og høgskolestudier?", *Maal og Minne*: 95–102.
- Hyllseth, B. (2001): "Forskningsbasert undervisning", *Norgesnettrådets rapporter* 3/2001.
- Karseth, Berit (2000): "Sykepleierutdanning i en reformtid", *NIFU rapport* 9/2000.
- Lov om universiteter og høgskoler. [LOV-2003-06-27-70](#) fra 2003-07-01. Tilføyd ved lov 28 juni 2002 nr. 62 (i kraft 1 juli 2002 iflg. res. 28 juni 2002 nr. 638).
- Melby, K. (1990): *Kall og kamp. Norsk sykepleierforbunds historie*, Oslo (Cappelens Forlag AS).
- Olsen, H. (1999): "Internasjonalisering ved de norske høyere utdanningsinstitusjonene. Omfang og organisering av formaliserte institusjonelle aktiviteter", *NIFU rapport* 1/99.
- Murray, Heather og Silvia Dingwall (2001): "The Dominance of English at European Universities: Switzerland and Sweden compared" i Ammon, Ulrich (red.): *The Dominance of English as a Language of Science. Effects on other Languages and Language Communities*, (Mouton de Gruyter) Berlin og New York :85–113.
- Roald, Borghild. Og B. Stray-Pedersen (2004): Ett semester bare på engelsk. Bakgrunn for og erfaringer fra en nyinnført ordning på medisinstudiet ved Universitetet i Oslo. I D. F. Simonsen (red.): *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitens nye latin?* Oslo: (Gyldendal Norsk Forlag AS): 115–121.
- Schwab, I.-L. (2004): Det nye forretningspråket – eller pynteengelsk? Språklig sosialisering blant mastergradsstudenter i økonomi. I D. F. Simonsen (red.): *Språk i kunnskapssamfunnet. Engelsk – elitens nye latin?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS 2004: 147–162.

Schwach, V. (2004): Norsk vitenskap – på språklig bortebane? Et pilotprosjekt om språkbruk blant fagsamfunnet av forskere i Norge. *NIFU skriftserie 9/2004*.

Seierstad, S. (2001): ”Norsk på vikende front?”, *Innafførr* nr. 1, 2004: 17–18.

Simonsen, Dag F. (2002): ”Å velge bort norsk. Om begrepene ”domene” og ”domenetap” anvendt på skandinaviske land”, *Norsklæreren* nr. 2.

Stortingsmelding nr. 27 (2000–2001): ”Gjør din plikt – Krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning”, Det kongelige kirke-, utdannings- og forskningsdepartement.

Wiers-Jenssen, J. og J.-C., Smedby (2001): Norwegian participation in the ERASMUS Programme, *NIFU skriftserie* nr. 21/2001, Oslo, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning..

Wittek, Line (2004): *Mapper som vurderings- og læringsredskap; eksempler fra Universitetet i Oslo*, Oslo (Unipub).

Østerud, Øyvind; Fredrik Engelstad og Per Selle (2003): *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*; Gyldendal (Oslo).